

ALATORAN

(p o v e s t)

Şəhərin üstünə qatı, qara bir bulud çökmüşdü. Bu qara bulud elə yayılmışdı ki, sanki üfüqlərəcən, dənizqarışıq göz işləyən hər tərəfəcən qalın bir örtük yaratmışdı. Odur ki, şəhər çoxdan açılsa da, adama elə gəlirdi hava hələ alatorandır. Bu qeyri-adi alatoranlıqda qəribə sakitlik var idi. Həmişəkindən az maşın gözə dəyirdi. Bəlkə də havanın belə tündməcaz qaralığı, səmti bilinməyən Bakı küləyinin, təzəcə başlamış payız fəslinin sorağını gətirən əhval-ruhiyyə insanları şəhərin içinə yönəltdi. Onsuz da Bakının dənizkənarı bulvarında şəhər vaxtı adam az olurdu. Son illərdə əkilməyinə baxmayaraq, boy-buxun göstərən yamyaşıl evkalipt ağaclarının hələ tam yoğunlayıb güc toplamamış gövdələrinə söykənən gənclər də təkəmseyrək görünürdü.

Dəniz limanının ayrı-ayrı tərəflərində nəhəng gəmilər yırğalanırdı.

Xatirə başını qaldırıb lap yaxınlığında dayandığı gəmiyə baxdı. Xəyali bir düşüncə ilə gəmini bir neçə min dəfə kiçilti. Gözlərinin qabağında olan gəmini üfün qaranlıqlarında itən uzaqlaracan apardı.

İndi nəhəng gəmi balaca beşiyə oxşayırdı. O beşiyə ki, Xatirənin düşüncələrindən artıq silinib getməkdə idi. Xatirənin içində böyüdüüyü qəribə fiqurlarla bəzədilmiş taxta beşik elə ustalıqla düzəldilmişdi ki, anasının əli beşiyin kənarına dəyən kimi yırğalanırdı. Arıq, sısqə, bir az qarabəniz, suyuşirin o qızı – əlbəttə, bütün bunları qohumlarının dilindən eşitmişdi – Xatirə yenidən yadına salmaq istəyirdi.

Xatirənin arıq və cılız olması onu əsla narahat etmirdi. Qızın zənninə görə, normal görkəmli adam belə olmalıdır. Yoxsa bədəni kök, əlləri qalın, ayaqları yoğun, yanaqları dolu – o nədir? Yox, Xatirə belə görkəmi bəyənməzdi. Xatirəyə bu bəs idi – əgər qohumları onu suyuşirin, bir az da qarabəniz olmasına görə əzizləyirdilərsə, demək, belə yaxşıdır.

...İndi asta-asta dəniz limanına tərəf gedərək, bir az qabaqdan küçəni keçib şəhərin içərisinə girəcəkdə. Amma hələlik nə nəhəng gəminin yanına çatmışdı, nə də dəniz limanını keçməkdə idi. Özünün də ağına gəlmirdi necə oldu ki, yolunu dəniz qırağından saldı. Axı belə havalarda heç kim yolunu dəniz kənarından salmırdı. Külək indi birbaşa dənizdən əsirdi. Elə dənizdən əsdiyinə görə də iri, nəhəng dalğaları Sahil bağının dənizə «söykənən» divarlarına çırpırdı. Əgər belə dalğalar daimi idisə, onda insanlar Sahil bağının ətrafına bu divarları necə çəkmişdilər? Bu sual Xatirəni düşündürməyə başladı.

Nəhəng dalğalar sanki nəhəng divar kimi üzə sahilə doğru yeri-yirdi. Xatirənin gözü bir anlığa dalğaların ilan kimi qıvrılıb-açılmasına dikildi. Dalğalar enib-qalxa gələn nəhəng əjdahaları xatırladırdı. Su layları bu nəhəng əjdahanın necə başı olduğunu görməyə imkan vermirdi. Sanki bir baş sahil divarlarına dəyib parçalanır, sonra bir neçə baş təzədən peyda olurdu.

Bəlkə də Xatirənin nağıl yaddaşı olmasaydı, dalğaları əjdahaya bənzətməzdi. O iri gəmilər dənizin qoynunda çalxalandıqca, Xatirə onu uzaq üfüqlərə aparıb beşiyə necə «döndərirdisə», bu nəhəng dalğaları da, sahil divarlarına qarşı gələn seylabın qeyri-adi görkəmini də yaddaşında yaşayan nağıl obrazına - Əjdahaya çevirirdi.

Sahil bağı ilə tənha addımlayan qız, anasının doğma əlləri ilə yırğalanan beşiyi həsrətlə arzuladı. Kaş uşağa dönüb, o beşiyə qayıdaydı, anasına «Gəl, məni yırğala», - deyəydi. Anasının arıq, nazik əlləri o beşiyə toxunaydı, asta-asta yırğalanan beşikdə şirin-şirin yuxuya gedəydi.

Lakin külək sanki Xatirənin saçlarını dağıtmaqla, yaxasını dartmaqla yadına salırdı ki, o, artıq uşaq deyil. Əslində qızın qəlbində də elə bu dənizin içində olan fırtına kimi bir təlatüm vardı. Bu tufan onun daxilində, bütün ruhunda qopurdu.

Xatirə payız paltarı geyinməmişdi. Bəlkə də bugünkü alatoranlıqda, bu qeyri-adi küləkdə nazik geyimdə işə getməz, az-çox ehtiyatlı tərpənərdi. Özünü soyuqdan, küləkdən qorumaq üçün yarımplaş geyinərdi. Buna baxmayaraq, külək əssə də, soyuq çoxunu titrətsə də, Xatirə əsla üşümürdü, bu sərt külək onun saçlarını dağıda, yaxasını darta bilsə də, qız buna əhəmiyyət vermədən yoluna davam edirdi.

Xatirə addımlarını bir qədər yeyinlətdi. Azacıq aralıda, balaca çaytikanı kolunun yanında, elə çaytikanı kolunun özünə bənzər yamyaşıl bir kolun üstündə güclə sezilən balaca bir quşcuğaz gözüne sataşdı. Quşcuğaz nədənsə çox narahat idi.

Xatirə orta məktəbi pis oxumamışdı. Xüsusilə biologiyanı çox sevirdi. Bitkilər aləmini öyrədən botanikanı, heyvanlar haqqında təsəvvür yaradan zoologiyayı, insan aləminin fiziki, cismani mahiyyətini öyrədən fənləri kifayət qədər yaxşı oxumuşdu. İndi bu tufanda, nəhəng gəmiləri beşik kimi yırğalayan dalğaların qabağında sahilə qayıtmaq istəyən balıqçı qayıqlarının qamqalaq kimi atılıb-düşdüyü məqamda bu balaca quşcuğaz nədən özünə yer tapa bilmirdi? Doğrudanmı təbiətin tarazlığı pozulub, ekoloji mühit o dərəcədə korlanıb ki, tufanqabağı yuvasına çəkilə bilən bütün canlılardan fərqli olaraq, bu quşcuğaz kolun üstündə qalıb cikkildəyirdi? Tez-tez qanadlarını küləyin istiqamətinə uyğun gərir, çırpırdı. Kolun bir tərəfindən o biri tərəfinə uçurdu. Amma qanad açıb səmaya qalxmır, uçub uzaqlara getmirdi.

Xatirə qeyri-ixtiyari ayaq saxladı. Quşcuğaz qanadlarının çırpıntısını dayandırdı. Xatirəyə qərribə gəldi. Onun ayaq saxlaması ilə bu quşcuğaz nədən belə sakitləşdi? Yox, külək də dayanmamışdı. Elə dənizin nəriltili, gurultulu havası da davam edirdi. İri, nəhəng dalğaların sahil divarlarına çırpdığı suyun damcıları Xatirəyə çilənirdi. Onsuz da göyün üzü çoxdan tutulmuşdu. Onsuz da küləyin ora-bura qovduğu xəzəl yarpaqları bu qaça-qovdan bezmişdi. Göydən gələn yağış istəyirdi bu yarpaqlar. Yalnız göydən gələn yağış bu yarpaqların əzab-əziyyətinə, küləyin təzyiqi ilə ora-bura çırpılmasına son qoya bilirdi. Göydən gələn yağışdan isə hələ xəbər yox idi.

Tənha quşcuğaz yaşıl donlu çaytikanı kolunun o yan-bu yanına çırpılır, xırda cikkiltiləri ilə sanki Allaha yalvarırdı: «Bir az dayan külək, rəhm elə, bircə an sakitləş! Əgər bircə an dayansan, xilaskarım məni tapar, dərdimə çarə qılınar». Xatirə gülümsündü. Üzünə yayılmış təbəssüm dodaqlarına çatanda, külək onun sifətini o yan-bu yana dartdı. Qız üzünü küləyin əksinə tərəf çevirdi. Elə bu andaca çaytikanı kolunun üstündə ikinci quşcuğaz peyda oldu. Qanadlarının üstündə güclə seziləcək qızartılar, lələklərinin tündlüyü, quyruğunun daha iri və parlaq olması göstərirdi ki, bu, bayaqkı bülbülün «xilaskarıdır». Külək nə qədər şiddətlə tüğyan eləsə də, bülbüllər qanadlarını

açıb çırpı-çırpı çaytikanı kolunun üstündə müvazinətlərini saxladılar. Və dimdik-dimdiyə gəldilər...

Qəribə idi. Çöl quşları necə azad sevimək imkanına malik idilər. Bu quşlar heç nədən, heç kimdən ehtiyat etmirdilər. Xatirə bilirdi ki, o, yaxına getsə, sərt küləyin qabağında qanadlarını çırpı-çırpı, dimdik-dimdiyə öpüşən quşlar uçub kənara qonar, uzaqlaşardılar. Çöl quşları təbiətin tufanından, küləyindən qorxmurdular.

Xatirə bir qədər də qabağa getdi. Ovcunun içində heç nə olmasa da, dən verirmiş kimi əlini quşlara tərəf uzatdı. Quşlar onu gördükdə qanad çırpıb çaytikanı kolundan iki-üç metr o tərəfə – yaşıl evkalipt ağacının üstünə qondular.

Xatirənin əl sumkasındakı balaca mobil telefon zəng çalmasaydı, hələ xeyli müddət dayanıb Sahil bağının kimsəsizliyində öz xoşbəxtliyini tapmış quşlara tamaşa edəcəkdə.

Zəng edən anasının qohumlarından idi. Xatirənin işlədiyi özəl klinikanın ünvanını soruşurdu. Oraya hansı marşrutla getməyin daha asan olduğunu öyrənmək istəyirdi. Xatirə artıq heç nə deyə bilmədi. Çünki özü elə Hökumət evinin arxa tərəfindən - yaşadığı binadan çıxıb Sahil bağına gəlir, dəniz limanının qarşısından keçib irəliyə gedir, sonra xeyli piyada addımlayıb sola burulur və bu zaman yuxarıda – lap üst mərtəbənin fasadında iri hərflərlə yazılmış «Əsmər Sultanlının klinikası» etiketi ilə nəzər-diqqəti cəlb edən binaya daxil olurdu. Qohumuna da öz getdiyi yolu izah elədi.

Alatoranlıq hələ də şəhərin üstündən çəkilməmişdi. Ayrı vaxt olsaydı, Xatirə evdən tez çıxdığını düşünərdi. Şəhər açılmasa da, qabaqdakı nəhəng, hündürmərtəbəli binanın üstündəki daş saat vaxtın dəqiqliyini göstərirdi. Zəngdən sonra hələ işıq sönməmiş mobil telefonun ekranında da saat 8.50-ni göstərirdi. Xatirənin işinin başlanmasına on dəqiqə qalırdı.

Birdən gənc qızın hərgünkü narahatlıq hissi yenidən baş qaldırdı. Baş həkimin inzibati işlər üzrə müavini sanki onun gözlərinin qabağında peyda oldu. Heç bir dəqiqəni də güzəştə getməyən müavin, iş cədvəlini göstərən jurnalı saat doqquza bir dəqiqə qalmış yığışdırırdı. Kimin imzası vaxtında qeyd olunmurdusa, inzibati işlər üzrə müavinin divan ayağına çəkilibdi. Hamı müavini qınayırdı: «Bir dəqiqənin davasını eləyir». «Guya beş dəqiqə işə geciksək, dünya dağılar». «Hamı vaxtın davasını eləyir». «Heç maaş haqqında düşünən yoxdur». Xatirənin dəfələrlə eşitdiyi bu giley-güzarlı mənzərə gözlərinin

qabağına gəldi. Bir an bundan əvvəl onun xəyallarını qanadlandıran, qəlbini, ruhunu ovunduran bülbüllər də yadından çıxdı. Dalğaların qabağında qamqalaq kimi atılıb-düşən balıqçıların qorxulu taleyi də artıq onu düşündürmürdü. Halbuki bülbüllərdən əvvəl o qayığın içindəki insanların gündəlik təhlükəli həyatı, ölümə çarpışmaları, dəhşətli dalğalar üstündə sanki ölüm-həyat nəğməsi oxumaları indi yadına da düşmürdü. Bayaq o balıqçı qayıqlarına baxanda, özü də çaytikanı kolunun üstündəki balaca bülbül kimi qanad açıb o qayıqların üstünə uçmaq istəyirdi. İstəyirdi ki, onların yanına qonub desin ki, mən də sizinlə birgə bu coşğun dalğaların qoynunda atılıb-düşmək istəyirəm. Bu bir diləkdir, çünki o dəhşətli dalğaların üstündə qamqalaq kimi atılıb-düşən qayıqlar nə vaxtsa sahilə yan alacaq, o insanlar sahilə çıxacaqlar. Demək, onların arzuları, istəkləri dilək tutacaqdır. Demək, daha onlara ölüm yoxdur.

Əlbəttə, Xatirə üçün ölüm canın, ruhun bir-birindən ayrılması demək deyildi. Xatirə üçün dirilik insanın arzusunun, istəyinin çiçəklənməsi demək idi. Xatirə yolunu Sahil bağından ona görə salırdı ki, bu bağda fəsillərin fərqi yox idi. Burada ilin bütün fəsillərində qönçələnən, gül açan çiçəklər var idi. Bu bağda ağaclar təbiətin dəyişməsi ilə barışmırdı. Xatirə bilirdi ki, yolu addayanda, küçənin o tayında divarlara çırpılmış, saralmış, bir qədər də çürümüş yarpaqları görəcək. Küçələrin tozuna, torpağına bürünmüş o yarpaqlar əzazil, qəddar küləklərin qabağında özlərinə sığınacaq axtarırlar. Elə yer tapmaq istəyirlər ki, özlərinin çürüməkdə olan ömürlərini sakitcə başa vursunlar. Amma bu dəlisov küləklər, sahilin divarlarına çırpılan, təlatümlü dalğalar gətirən rüzgarlar insafsız idilər. Yarpaqları o küncə, bu küncə qısnayır və sonra da qabağına qatıb şəhərin ucqarlarına qovub aparırdılar.

***

Abşeronun qışı heç də vaxtına, vədəsinə uyğun gəlmir. Bəzən qış başlayan kimi çovğun, tufan gəlir, yollar buz bağlayır, sırsıralı qar elə yağır ki, nəhəng şəhərin hərəkəti iflic olur. İri küknar ağaclarının, nəhəng eldar şamlarının qalın çətirləri üstündə qar

qalaq-qalaq yığılır. Qarkürüyən maşınlar güc-bəla ilə enli küçələrin arasından yalnız bircə xətt üzrə hərəkət edəcək yol açə bilər. Belə dar yolda maşınlar sürüşür, yoldan çıxır, iri qar qalaqlarına pərçim olub qalır. Qəzaların sayı artır. Çörək mağazalarında növbələr yaranır. Ev, ailə, iş qayğısı çəkən adamların narahatlığı birə beş artır:

- Bizim şəhərə qar lazım deyil. Biz heç vaxt qışa hazır olmuruq, – küçədə qar qalağının arasında güclə yeriyən qoca arvad deyinə-deyinə əlindəki iri bazarlıq sumkasının qulpundan yapışib sürüyə-sürüyə küçənin o tayına adlamağa çalışır. Yalnız səkilərdə, yeni tikilən binalardan güclə xilas olub qalmış balaca parklarda bir-birini qartopu ilə qovub vurmağa çalışan uşaqların heç nə vecinə deyil.

Bu, keçən ilki qışın əhvalatı idi. Xatirənin yaddaşında təzədən baş qaldırmışdı.

Düz bir il bundan əvvəl Sahil bağından keçib işə gedəndə, burada oynayan uşaqlardan biri qartopunu ona tuşlamışdı. Qar onun sol çiynindən dəyib dağılsa da, Xatirə müvazinətini itirmiş və qalın qar qalağının üstünə yıxılmışdı. Gənc bir oğlan hardansa peyda olub onun qolundan yapışmışdı. Xatirəni ayağa qaldırmış, balaca çantasını qarın üstündən götürüb ona vermişdi. Sanki bu gənc qar topalarını bir-birinə atan uşaqlardan onu qorumaq üçün özünü yetirmişdi. Xatirə həmin oğlana təşəkkür edib aralanmaq istəsə də, gənc onunla yan-yana yerimişdi.

- Sağ olun, gəlməyin, xahiş edirəm, özüm gedərəm, - Xatirə astadan dillənmişdi.

Elə özünün də güclə eşitdiyi sözlərin həmin gəncə sanki dəxli yox idi. Gənc onun astadan dediyi bu sözlərə əhəmiyyət vermədən onunla qoşa addımlayır və şübhəsiz ki, ətrafda oynayan uşaqları da nəzərindən qaçırmırdı.

Uşaqlar daha qar atmadılar. Bəlkə də onun tək olmadığını, gəncin yaxın adamı olduğunu zənn etdiklərindən ehtiram əlaməti olaraq ona «ilişmədilər». Yeniyetməlik yaşına çatmamış uşaqlar arasında qarla küçədən keçən qızlara «sataşmaq» Bakıda çoxdan adət idi. Hətta müəllimlər, valideynlər televiziya, radioda çıxış edib nə qədər əksinə təbliğat aparsalar da, uşaqlar öz şakərlərindən qalmırdı.

Xatirə dəniz limanının qabağına çatanda, dönüb gəncin üzünə baxdı:

- Bəlkə daha gəlməyəsiz?

Onun səsinə qətiyyət vardı. İlk dəfə idi Xatirə hansısa bir gəncin gözlərinin içinə baxıb sözünü deyirdi.

Xatirə gəncin gözlərində ona tanış olmayan bir işıq gördü. Bu, qeyri-adi işıq idi. Elə işıq idi ki, Xatirə onu həyatında heç vaxt görməmişdi. Deyəsən qızı sehləyən də elə həmin işıq oldu. Daxili qüvvəsini səfərbər edib gözünü ondan çəkmək istəsə də, bacarmadı. Sanki gözəgörünməz bir qüvvə onun baxışlarını tutub saxlamışdı. Əslində həmin oğlanın özü də gözlərini ətrafa yayındırmaq istəyirdi. Xatirənin məsum, bir az hürkək, bir az da həyasına sığınan baxışlarını azad etmək istəyirdi. Amma görünür o, özü də gücsüzlüyünü duyurdu. Axır ki, oğlan cəsarətini toplayıb bir qədər rəngi avazı olmuş halda soyuqdanmı, həyəcandanmı səyriyən dodaqları ilə güclə pıçıldadı:

- Mənim adım ... Bilirsən... - dedi və sözünün gerisini özündən asılı olmayan həyəcanın təsiri ilə gətirə bilmədi. Bu dəfə Xatirə özünü cəmlədi:

- Sənin adını deyə bilmərəm, axı səni birinci dəfədir görürəm.

Xatirənin bu cavabından güclə seziləcək bir yumor duyulurdu. Belə çıxırdı ki, həmin oğlan öz adını Xatirədən soruşurdu. Xatirə gülümsündü. Anasının sözləri yadına düşdü. Anası çətinə düşəndə, qayğılardan başı açılmayanda - «Öz adımı özgədən soruşuram», - deyirdi.

İndi Xatirənin gücü, cəsarəti daha çox idi, özünü daha sərbəst hiss edirdi. Əslində bu sərbəstliyi oğlanın hislərinin, duyğularının hakiminə çevrilməkdə idi.

- Yəni özünü o qədər pis hiss edirsən ki, adını özgəsindən soruşursan? – Və bu sualla açıq-aşkar oğlana sataşdı.

Xatirə özü də bilmədən qarşısındakı gəncin həyəcanlarını, onun xəyallarını dumanlandıran düşüncələri dağıtdı. Oğlan özünü sərbəst hiss etdi, hətta Xatirənin cavab istəməyən sualına yaxşıca güldü.

Gənclər çoxdanın tanışları kimi bir-birinə baxır, biri digərinin demək istədiyini sözsüz də anlamağa çalışırdı.

- Yox, adımı səndən soruşmaq yox, sadəcə, tanış olmaq istədim. Mənim də yolum bu küçədəndir. Çoxdandır sənin buradan keçdiyini görürəm. Çox vaxt elə birgə gedirik. Amma sən heç vaxt mənə əhəmiyyət vermirsən. Hətta yadımdadırsa, bir dəfə də sənin qolundan tutdum. Fikirli-fikirli küçəni keçmək istəyəndə, maşın qəfil signal verdi, sən də geri atıldın. Arxadan keçən maşın sənə toxuna bilərdi. O vaxt güldün, təşəkkür elədin və

tez küçəni adlayıb getdin. Belə çıxır ki, bizim tanış olmağımız üçün Bakıya qar yağmalı imiş.

- İndi necə olsun, bəlkə bir güclü yağış da yağsın, mənə sel aparsın, sən də mənim qolumdan yapışasan? Həmin selin ağzından qoparasan? Onda daha yaxından tanış olardıq, - Xatirə səmimi bir gülüşlə üz-gözünü bəzədi. Bu gülüşün, bu təbəssümün, par-par yanan gözlərin özünəməxsus işığı oğlanı yenidən sehlədi.

- Yox, gərək sənə elə nəzarət edəm ki, heç bir selin qabağına düşməyəsən.

- Bunu həyat göstərir, – Xatirə bu cavabı düşünmədən verdi. Bu sözün arxasında dayanan fikri, düşüncəni qavrayanda səhvə yol verdiyini anladı. - Yox, elə-belə dedim, incimə.

Deyəsən bir az da özü öz sözündən utandı.

- Yox, gözəl xanım, sən düz dedin. Bəzən insanların özündən asılı olmur, iradələri həyatın gəlişmələrinə tabe olur. Həyat nəyi diktə eləyirsə, həyat hansı yolu göstərirsə, insan o yoldan çıxma bilmir.

Oğlanın fikirləri Xatirəni razı saldı. Axı həyat məsələsini birinci o dilinə gətirmişdi. Amma əsas bu idi ki, Xatirə qarşısında dayanan gəncin daxili-mənəvi dünyasını birinci dəfə gördüyü gözlərindən aydınlığı ilə oxuyurdu. İndi bu gənc ona yad deyildi. Və adını bilmək istəyirdi. Bunu oğlan da hiss etdi:

- Mənim adım Xəzərdir.

- Oho, nə yaxşı. Xəzər adı çox az-az təsadüf olunan addır.

- Elədir. Mənim atam dəniz neftçisi olub. Hələ mən anamın bətnində ikən dənizdə qopan şiddətli tufan buruqda qəza yaradıb. Atam da qəzanın nəticəsini aradan qaldırmaq üçün iş yerindən çəkilməyib. Özül aşırıb və o həlak olub. Bir neçə ay sonra mən dünyaya gəlmişəm. Anam adıma atamın xatirəsinə hörmət əlaməti olaraq Xəzər qoyub.

Xatirə belə bir hekayəti eşidəcəyini ağına gətirməzdi. Xəzərin söylədikləri onu təsirləndirmişdi. Bəlkə də bu hekayət olmasaydı, oğlanın ancaq adını soruşub gedəcəkdi. Amma belə olmadı. Xəzər danışdığı hadisə ilə özü də bilmədən qızı «tərk-silah» etdi. Oğlandan xudahafizləşib dərhal ayrılmağın insanlıqdan uzaq olduğunu düşündü. Və anladı ki, öz adını deməsəydi, gəncin qəlbinə toxuna bilərdi.

Gənclər asta-asta qar təciciklərinin yanından keçib Xatirənin iş yerinə tərəf yönəldilər. Ümumi mövzulardan danışib, qarın hələ gec əriyəcəyindən, havaların soyuğundan, hətta televiziyaadakı şoulardan söhbət açdılar.

Yol onları Xatirənin iş yerinə tərəf aparırdı. Klinikanın yerləşdiyi küçəyə dönəndə, Xatirə dayandı.

- Mən bu klinikada işləyirəm. Adım da Xatirədir.

Xəzər nəşə demək, bəlkə də Xatirənin telefon nömrəsini öyrənmək istədi. Lakin Xatirə axırncı dəfə saata baxıb, yalnız bircə baxışla onunla xudahafizləşdi: - Sağ olun!

Bu sözlər nə qədər quru səslənsə də, Xatirənin axırncı baxışı Xəzərə çox şey deyirdi: «Yəni burdan beləsini sən özün fikirləş...»

Əlbəttə, Xatirə gənclərin ötəri tanışlıqları, tanışlıqdan sonra bir-iki aylıq görüşləri, sonra müxtəlif bəhanələrlə ayrılıqları haqqında az-çox bilirdi. Ən azı, işlədiyi klinikadakı tay-tuşları olan qızların söhbətləri, televiziya kanallarında göstərilən və bitib-tükənməyən seriallardakı gənclik hekayətləri, bunların ağrılı sonluqları hər halda qızın mənəvi dünyasına təsirsiz qalmırdı. Lakin onun qızlıq qüruru özünü səfərbər etməyə kömək edirdi.

Bir-birinə vəd verməsələr də, sonralar Xatirə ilə Xəzər səhər işə gəlib, axşam işdən qayıdanda rastlaşırdılar. Köhnə dostlar kimi salamlaşır, yan-yana addımlayırdılar. Xatirə hər gün hiss edirdi ki, Xəzər ona nəşə demək istəyir, lakin deyə bilmirdi.

Beləcə günlər keçir, vaxt ötürdü.

Yaz oldu, dəniz kənarında, Novruz şənliklərində də görüşdülər. Onlar üçün zəngləşib vaxt təyin etmək artıq çətin deyildi. Gənclər bir-birini yaxşı öyrənmişdilər. Xəzər Xatirəyə son dərəcə hörmətlə yanaşırdı. Bir-iki dəfə cəsarət edib Xatirənin əlindən də tutmuşdu. Həmin anlarda Xatirə onun ən vacib sözünü eşitmək üçün müntəzir idi. İntizarlı baxışlarla gözlərinə baxırdı. Aylar, fəsillər dəyişsə də, bir ildən çox vaxt keçsə də, Xatirə yenə ilk görüşdəki işıq Xəzərin gözlərindən sezirdi. Bu işıq azalmamışdı. Əksinə, bu işıq daha da nurlanmışdı. Xatirə görürdü ki, Xəzər bircə gün də olsun onu yaddan çıxarmır, əlamətdar günlərdə, Xatirə üçün maraqlı ola biləcək bütün anlarda onun yanında olurdu. Xatirə də bircə gün Xəzərin səsinə eşitməyəndə, üzünü görməyəndə, narahatçılıq hissi onu tərk etmirdi.

Bir neçə ay əvvəl anası ilə Xatirənin arasında mübahisə olmuş, anası onu möhkəm danlamışdı. Xəzərin ünvanına ağzına gələnə demişdi. Anasının dediyindən belə çıxırdı ki, Xəzər onu yalandan ovudurdu. Ən təsirlisi də bu idi ki, anası Xəzərin haqqında «Görən hansı yuvanın quşudur? Yetimin biri gəlib qabağına çıxıb, niyyətini də demir, sən də onun əsir-yesiri olmusan», - demişdi. Xatirə anasının cavabında «Bəs mənim özüm kiməm? Bəs mən yetim deyiləmmi? Nə olsun ki, pasportda adımın önündə ata adı var. Hardadır o ata? Mən onun heç üzünü də görməmişəm. Sənin əzizləyib saxladığın şəkil mənim üçün atadırmı?» - demək istəsə də, bunları anasının üzünə vurmamışdı. Anası onu böyütmək üçün necə əziyyətlər, məşəqqətlər yaşamışdı? Onun qayğılarını çəkə-çəkə yaxınlıqdakı qədim tikiş fabrikində işləmişdi. Əvvəllər yenə şənbə-bazar günü vaxtları olardı. Arada fabrik dayanmalı olduğundan anası yenə az-çox iş tapmış, evə çörək pulu gətirmişdi.

Anası yaxşı tikiş ustası idi. Bazarın bir küncündə bazar sahibindən balaca bir otaq kirayə edib tikiş maşınını da oraya yerləşdirmişdi. Birisi yaxınlıqdakı paltar bölmələrindən nəsə alıb əyninə düz gəlməyəndə, o paltarların əyər-əskiyni demək olar ki, qəpik-quruşa düzəldir, bununla qızı ilə özünü güc-bəla dolandırır. Atası da Xatirə uşaq ikən – hələ 2-3 yaşı tamam olmamış anasını atıb getmişdi. Hərdən deyirdilər ki, onu Rusiya şəhərlərində görən olur, özü də əli yaxşı gətirir. İri bazarlarda nəsə alıb-satır. Amma bircə dəfə də olsun geriye qayıtmamış, böyük şəhərdə başsız qoyub getdiyi anaya və balaya əl yetirməmişdi. Elə ona görə də Xatirənin könlü sınımışdı. Anası da buna görə heç vaxt onun qəlbinə dəymirdi. Amma Xəzərin bu bir il ərzində Xatirəyə qəti bir söz deməməsi ananı hövsələdən çıxarmışdı. Xatirəni acıladığı kimi, Xəzərə də qəzəbini gizlətməmişdi. Bəlkə də telefonuna zəng edib Xəzərə də nəsə demişdi.

Neçə ay idi ki, Xəzər heç yanda görünmürdü. Bir dəfə Xatirə klinikanın pəncərəsindən küçəyə, Sahil bağına tərəf baxanda tində, güclə seziləcək bir küncdə Xəzərin dayanıb pəncərəni seyr etdiyini gördü. Həmin anda qız quş olub ona tərəf uçmaq istədi. Pəncərəni açmaq istəsə də, nədənsə açə bilmədi. Dəstəyi elə həyəcanla çəkdi ki, dəstəyin açar yerini sındırdı. Qız pəncərənin yanlarını əlləri ilə nə qədər dartırdırsa da, çəksə də, pəncərə açılmadı. Qəfəsdə olan pələng balası kimi vurnuxdu. Elə bu an xeyli dayanıb baxan Xəzər dönüb getdi.

Xatirə yaxşı başa düşürdü ki, Xəzər ondan ayrılmayıb, Xəzər ondan qopmamışdı. Xəzər harada olsaydı, o, hər yerdə Xatirəni görür və onu izləyirdi.

Ayrı-ayrı vaxtlarda yol boyu küçələrdən keçəndə, Xatirə sanki onun nəfəsini hiss edirdi. İndi bu küləkli havada Xatirənin Sahil bağından yolunu salmaq istəyi də düz bir il bundan əvvəlki günün yaddaşının təsiri ilə yaranmışdı.

***

Buz kimi soyuq külək Xatirəni üşütdü. Az qala yadından çıxarmışdı ki, səhər vaxtı idi, o, işə getməli idi. Bəs nə üçün gecikmişdi? Niyə addımlarını cəsarətlə atıb küçəni keçmirdi? Bir neçə yüz metr gedəndən, qabaqdakı tini burulandan sonra işlədiyi klinikanın binası görünəcəkdi. Amma elə bil yol uzanırdı. Heç bayaqdan bəri Sahil bağını da keçib dəniz limanının qabağına çatmamışdı. Ona elə gəldi ki, onu qəfil kimsə çağırırdı – Xatirə! - Səsi açıq-aydın eşitdi. Özü də bu, onun səsi idi. Heç dəyişməmişdi. Altı aylıq ayrılıqdan, intizardan sonra heç bir xəbər-ətin olmadığına baxmayaraq, yenə də Xatirə o səsi olduğu kimi yadında saxlamışdı.

Soyuq külək üzünə dəyəndə, düşüncələri bir qədər aydınlaşdı. Dayanıb geriye boylansa da, heç kimi görmədi: – «Bu nədir, elə bil havalanıram. Bu, onun səsi idi. Bəs bu səs haradan gəldi? Burada ətraf açıq-aydın görünür, başqa bir adam da yoxdur...»

Təkamseyrək, dəniz limanına tərəf gedən, yaxud oradan da bulvarla üzü yuxarı qayıdan adamlar olsa da, Xatirənin diqqətini cəlb edəcək heç kim yox idi. «Bəs onda bu səs haradan gəldi?»- qız təkrar düşündü, əlini üzünə çəkdi. Narın yağışlı hava bir az da soyumuşdu. Yağış sulu qara çevrilmişdi. Parlaq, şəffaf qar dənəcikləri alnına, üzünə, gözüne düşür və elə həmin andaca əriyirdi.

Xatirə əlini üzünə çəkəndən sonra əlinə diqqət yetirdi. Əli yaşarmışdı. Bir anlığa ona elə gəldi ki, heç qar da, yağış da yağmır. Bəs əli nə üçün, haradan islanmışdı? Əsəb həkimlərinin televiziyaadakı çıxışlarından eşitmişdi ki, adamın əsəbləri gəriləndə, daxili-mənəvi gərginlik hissləri keçirəndə əlin içi yaş olur.

Qız addımlarını yeyinlətdi, küçədən tək-tük keçən maşınların arasından adlayıb klinikaya yollandı. Lakin Xəzərin fikri yenə onu tərk etmirdi. Doğrudur, Xəzər ona heç nə vəd etməmişdi. Buna baxmayaraq, o, həssas duyğuları ilə Xəzərə çox güvənirdi.

Gözlərində parlaq işıq rəvnəqlənən, mənəviyyatı, əqidəsi tərtəmiz olan Xəzər, birdən-birə izsiz-soraqsız yoxa çıxma bilməzdi. İndi neyləsin, gedib Xəzəri özü axtarsınmı? Deməzdim ki, Xəzər sənə nəyindi? Adaxlındırmı? Evinizə elçi gəlibmi? Ya sənə alacağını vəd edibmi? Əlbəttə bütün bunların heç biri olmamışdı. Xəzərin arxasınca getməyi qızlıq qüruruna da sığışdırmırdı. Hərçənd ki, onların evlərini belə tanımırdı. Ev telefonlarının nömrəsini də bilmirdi. Xəzərlə ancaq mobil telefonla danışmışdı. Həmin bir neçə aylıq müddət elə sürətlə keçmişdi ki, aralarında olan münasibətin nəticəsi hələ bir tərəfə çıxmamışdı.

İndi qız ikitərəfli mənə arasında idi – bəlkə başında bir qəza vardı, bəlkə nəşə baş vermişdi? Əgər anası da Xəzərin mobil telefonu ilə danışdı ona küsdürücü bir söz demiş olsaydı belə, Xəzər yenə bir məlumat verərdi. Onunla görüşüb axırıncı söhbətini bitirərdi. Bir də ki o, Xəzəri heç qınamırdı da. Axı Xəzərdən heç nə tələb etməmişdi. İndi təəssüflənirdi. Ona görə təəssüflənirdi ki, tanışlıqlarının ikinci-üçüncü ayında o, Xəzərə öz münasibətini bildirməliydi. Bəlkə Xəzərin cəsarəti, gücü çatmırdı? Amma yox. «Axı o, mənim adicə bir hərəkətimdən, təbəssümümdən, gülüşümdən hər şeyi başa düşürdü. Başa düşməsəydi, hər an mənim harada olduğumu, nə iş gördüyümü soruşmazdı. İşə gələndə, işdən çıxanda birgə keçdiyimiz yollarda mən onun daxili dünyasında nələrin baş verdiyini, onun hansı həyəcanları yaşadığını hiss edirdim, görürdüm. Yox, anam düz demir. Heç işdəki rəfiqələrim də bu məsələdə obyektiv fikir yürütmürlər. Doğrudur, onların – «Ay qız, Xatirə, haradadır o nazik, qarabəniz oğlan?» «Bəlkə gedib kökəlməyə?» «Amma yaman arıq-argaz idi» – Hərçənd, Xəzər elə də arıq deyildi, mütənasib, yaraşqlı görkəmi vardı, suyumuz da uyğun gəlirdi - kimi sataşmaları məni cürnatmasa da, ancaq qəlbimi yaralayır».

Xatirə neçə ay idi, bu düşüncələr içərisində çırpınırdı. Dərdini deməyə bir adam tapa bilmirdi. Anası ilə arasında az qala uçurum yaranmışdı. Anası onsuz da elə əvvəldən Xəzər söhbətini eşidib onun haqqında məlumat biləndə, əsəbləşmişdi. Sonralar bir qədər sakitləşib: - Yaxşı, nə olar, işin axırını gözləyək, - desə də, Xatirənin Xəzərlə dənizqırağı görüşlərinə narazılığını bildirmişdi. Belə çıxırdı, Xatirədən başqa ətrafda hər kəs yaxşı bilirmiş ki, bu Xəzər əhvalatı dalğalı bir külək, birdən əsib, birdən də keçən bir yel imiş. Küləyin şiddətindən dəniz necə təlatümə gəlirsə, fırtınalar başlayırsa, dənizin üzündəki o

yüngül qayıqda, o fırtınaların içərisində çabalayan adamlara elə gəlir ki, nə bu külək kəsəcək, nə də dənizin təlatümü dayanacaq. Amma bir də görürdün ki, külək də kəsdi, fırtına da dayandı. Dəniz əvvəlki sakit təbiətinə qayıtdı. Elə bil heç vaxt bu dəniz dünənki, srağagünkü coşqun bir ömrü yaşamamışdı.

Bəzən Xatirənin ağlına qəribə fikirlər gəlirdi. Düşünürdü ki, bəlkə bir müddət əvvəl küçənin tinində dayanıb ona tərəf baxan heç Xəzər olmayıb? Bu, Xatirənin xəyalı imiş? Bəs onda bu adam niyə izsiz-soraqsız yoxa çıxmışdı, heç kim də onun haqqında heç nə bilmirdi? Xatirə yenə özünü qınadı: Mən axı kimə nə demişdim? Kim bizim haqqımızda məlumat bilirdi ki, indi də bir şey fikirləşəydi? Nə olur-olsun, lap elə dünya dağılsa da, Xəzər ona nəsə demədən, münasibətini bildirmədən onun həyatından çəkilib getməzdi. Xəzərin gözlərindəki işığın indi daha parlaq yandığını təsəvvür edirdi Xatirə. Və Xatirəyə elə gəlirdi ki, bu alatoranlıqda, göy üzünü sıx buludların aldığı bir vaxtda, narın yağıntının qar, yaxud yağış olduğunu dəqiqləşdirə bilmədiyi bir zamanda qarşısında parıltılı bir işıq gedirdi. Fikirlərdən üzüləndə, ağır düşüncələr onu yoranda, gözlərinə qaranlıq çökəndə, axşam alatoran küçələrdən keçəndə, bir sözlə, hər vaxt bu işıq onun önündəcə addımlayırdı. O işıq Xatirəni evə aparır, işə gətirirdi, iş yerində şüurunu düşüncələrin dumanı basanda da qəfil peyda olurdu. Bununla Xatirəyə güc, inam gəlirdi. Xatirə sanki yuxudan oyanırdı. Buna görə də Xatirə həyatdan bezmir, onu daxili bir inam yaşadırdı. Bu inamın da Xəzər adlı bircə adı var idi.

Hərdən iş yerində yuxarı mərtəbədən sahilə tərəf baxırdı. Hündürmərtəbəli binalar dənizlə onun arasında sədd yaratsa da, binaların arasından yenə nəhəng dənizin göy suları görünürdü. İşdən çıxıb evə gedəndə, yolunu sahildən salanda da nəhəng dəryyəyə baxırdı və düşünürdü ki, bu dəryyə birdən-birə heç cür yox ola bilməzdi. Hansısa kitabdan oxumuşdu, qədimdə bir era mövcud olub ki, onun adına Sarmat erası deyirdilər. Alimlər əvvəllər Xəzər dənizinin okeanla birbaşa əlaqəsi olduğunu sübut etmişdilər. Bütün Böyük Qafqaz, Orta Asiya, Azərbaycanın indiki ərazisi həmin erada nəhəng dəryyənin içində idi. Sonralar güclü quraqlıq dövrü başlamış, Böyük Sarmat dənizi buxarlanmış və nəhayət, o dənizin ən dərin yerində indiki göl qalmışdı. Əlbəttə, alimlər Sarmat dənizi ilə müqayisədə Xəzərə göl də deyirdilər. Amma milyonlarla ildən bəri yaşayan təbiətə gözəllik bəxş edən bu Xəzər dənizi elə indi də nəhəngdir. Min illərlə belə quraqlıq olsa,

Xəzərə bir damcı su tökülməsə belə, yenə quruyub tükənməzdi. Yox, Xəzəri təbiətdən heç bir qüvvə ala bilməzdi. Çünki Xəzər təbiətin bir parçası idi. Əgər Xəzəri bu təbiətdən təcrid etmək mümkün olsaydı, onda təbiətin siması dəyişər, bütün canlı aləm yox olar, yeni mühitdə yaşaya bilən başqa varlıqlar yaranardı. İndi mənim Xəzərim də bu Xəzərin özü kimi daxilən böyük və qüdrətli idi. Onu məndən heç kim ayıra bilməzdi, tək başında bir qəza olmayaydı...

Qızın bu düşüncələri canına hərarət gətirirdi. Bəlkə düşündüklərindən, bəlkə də mənəvi həya-ismət hisslərindən tərləyir, ətrafa baxır, onu görüb-görmədiklərini bilmək istəyirdi. Xəyallarından özü də utanırdı. İlk dəfə Xəzər onun əlindən tutanda, necə həyəcan keçirmişdi. Həmin anlar başını onun çiyninə qoyub sakit və səssiz dayanmaq, ürəklərinin döyüntüsünü eşitmək istəsə də, bunu etməmişdi. İndisə buna sevinmirdi. Kaş iki əli ilə Xəzərin çiynlərindən tutaydı. Onun gözlərinin içinə saatlarla baxaydı, nəfəsini duyaydı, varlığını hiss edəydi...

Bu düşüncələrdən ayılanda özünü qınayır, danlayırdı. Guya Xəzər qabağına çıxsaydı, yüyürüb ona yaxınlaşacaq, gözlərinin içinə baxacaq, qollarını onun boynuna dolayacaq, onu aylardan bəri yandıran həsrətin acığına doyunca öpəcəkdimi? Xəzərin əllərini tutub üz-gözündə, boyun-boğazında gəzdirəcəkdimi? Bunu edə biləcəkdimi? İndi edə biləcəkdə. İndi ona tam aydın idi ki, insanın qəlbində, düşüncəsində heç kimin görə bilmədiyi bir «hakim» doğulub-böyüyür. O «hakim» insanın varlığında yarandısa, özündə güc tapdısa, daha onun qarşısında heç bir qüvvə dayana bilməz. O gücün qarşısını dünyanın heç bir qanunu, qadağası kəsə bilməz. Xatirə artıq anlamışdı ki, onun varlığındakı «hakim» çox qüdrətli, çox güclüdür. Onun özündən də, anasından da, ətrafdakılardan da – hamıdan güclüdür. Ona görə də Xəzər yenidən qarşısına çıxsaydı, tərəddüd etmədən onun üstünə yüyürər, onu qucaqlayıb bağrına basar, bəd nəzərlərdən qorumaq, bədxah gözlərdən iraq olması üçün əlindən tutub sahilboyu, gözəgörünməyən bir uzaqlığa qaçardı. O qədər qaçardı ki, iki gəncin bir-birinin əlindən tutmasına rişxənd edən adamların baxışları onlara çata bilməzdi. Həmin o uzaqlıqda bir dəniz olaydı, bir də Xəzərlə Xatirə. Həmin kimsəsizlikdə onlar ömürlərinin ən şirin anlarını yaşayaydılar.

Xəyalları uzaqlara dikilən Xatirənin içində əks-səda verən duyğuları onu hey sıxır, daxili əzablarını birə beş artırırdı. Mənəvi işgəncələrə tuş gələn qız öz sevgi dünyasında

təkbaşına vurnuxur, içindəki hisləri paylaşmağa, dərini söyləməyə, ağıllı məsləhət, sakitləşdirici təsəlli almağa həssas, incə qəlbli, ruhən doğma adam tapa bilmirdi. Belə bir vəziyyətdə hər kəsdən qaçmaq, uzaqlaşmaq istəsə də, ağıl qəlbindən ucada dayanırdı: «Axı bu insanlar mənə nə pislik ediblər? Axı mən nə üçün bu adamların arasından qaçmalıyam? Bəlkə elə adamlar tapılar ki, mənim hisslərimi başa düşər, düzgün bir yol göstərər, mənə mənəvi dayaq olarlar? Eh, haradadır eləsi? Sevgini başa düşən, anlayan varmı? Bir də məndən soruşmazlar ki, axtardığın adam sənin üçün kimdir? Mən onda nə deyərəm? Anamın özü. Əgər mən ürəyimdəkiləri ona danışsam, anam elə bilər ki, mən dəli olmuşam. Axı deyirlər sevgidən dəli olmaq, havalanmaq hələ keçmiş zamanlardan məlumdur. Kinolarda gördüyüm, kitablardan oxuduğum adamlar haqqında əhvalatları yazıçılar, sənətkarlar yox yerdən yaratmayıblar ki? Yəqin elə adamlar var ki, onlar da öz həyatlarında belə sarsıntılar keçiriblər. Belə dəhşətli sevgi dərdi yaşayıblar. Bəs onların axırı necə olub? Onların dərini nə ilə əlac ediblər?

Xatirə sarsıntılar yaşasa da, bəzən həyatına da nəzər salır, Xəzərlə arasındakı münasibəti çək-çevir eləyib belə qənaətə gəlirdi ki, yox, doğrudan da dünya dağılmayıb. Gənclikdə adam sevə bilər, dəlicəsinə vurula bilər, amma həyat sonra insanı başqa axara salar... Yox, inanmıram, beləsi ömrünün axırına qədər mənən şikəst, bədbəxt olar. Sevginin gətirdiyi ali bir duyğu var. O, insanın ruhən mənəvi dünyasının ahəngini qoruyub-saxlayır. Bu xoşbəxtliyi yalnız sevgi dolu bir həyat yaşayan adam dərk edə bilər. Bunsuz həyatın nə mənası ola bilər? Onsuz da bütün canlılar yaşayırlar. Sevgi yalnız insana məxsus olan müqəddəs duyğudur. Onun şirinliyi nə qədər dadlıdırsa, acılığının iztirabı da o qədər əzizdir.

***

...Xatirə işə çatan kimi Əsmər Sultanlının yanına getməyi qərara gəlirdi. Çox yaşlı olmasa da, həyatı başa düşən insandır. Bu gün ölkədə tanınan ən yaxşı klinikalardan birinə rəhbərlik edir. Bu klinikanı yaratmaqda onun məqsədi Tibb Universitetində dərs deyə-deyə elmi fəaliyyətini, yaradıcılıq axtarışlarını dayandırmadan həyata keçirmək idi.

Dünya tibb elminin yenilikləri, özünün elmi nailiyyətləri ilə Əsmər Sultanlı ölkə səhiyyəsində problem məsələlərin həllinə xeyli kömək edirdi. O, yaxşı bilirdi ki, elmi

inkişafı reallaşdırmaq üçün müasir tələblər səviyyəsində klinika yaratsa, təhlükədə olan nə qədər insanın həyatını xilas etmiş olar.

Doğuş zamanı uşağın tələf, ananın həlak olması halları hələ də az deyildi. Əslində Əsmər Sultanlı bunun üçün həyatı boyu mübarizə aparmışdı. O, həmişə tələbələrinə deyirdi ki, mübarizə üçün gərək məqsədin aydın olsun. Məqsədi aydın olmayan hər hansı bir şəxs nə qədər yaxşı oxusa, hazırlıqlı olsa da, nəyin uğrunda mübarizə apardığını bilmədən nə qədər fədakarlıq göstərsə də, son nəticədə heç nəyə nail olmayacaqdır.

Əsmər Sultanlı tələbələrini çox sevirdi. O, tələbələrinə müəllim-tələbə münasibətlərindən daha çox dost ünsiyyəti bəsləyirdi. Çalışdı ki, tələbələr ondan ürək sözlərini, qayğılarını, çətinliklərini gizlətməsinlər. Xatirə də Əsmər Sultanlının sevimli tələbələrindən idi. Odur ki, universiteti bitirəndə Əsmər Sultanlı onu öz klinikasına təcrübə keçmək üçün seçdiyi tələbələrin siyahısına daxil etmişdi. Ginekoloji şöbədə apardığı əməliyyatlarda Xatirədən həmişə assistent kimi istifadə edirdi. Ən ağır əməliyyatlar zamanı Xatirə onun alnında puçurlanan tər damlalarını da silirdi. Həmin anlarda Xatirə sanki o damlaları sayır, bu damlaların hər birinin insanın həyatı üçün yaranmış təhlükələrin aradan qaldırılması zamanı yarandığını düşünürdü. Bu damlaların hər biri sözün əsl mənasında ölüm-olum savaşı idi. Onlar qalibiyyət damlaları idi. Keyser əməliyyatı zamanı üstədən götürülən körpənin çıxırtısının az qala həyat və ölüm arasında olan ananın donuq sifətinə bəxş etdiyi sonsuz sevinc və fərəh hissini unutmaq olardımı?..

Ağır əməliyyatlardan sonra Əsmər Sultanlı sakit addımlarla öz otağına gedirdi. Əməliyyat otağında qalan cərrah əlcəkləri, qana bulaşmış alətlər qanlı bir savaş sürsatları kimi Xatirənin nəzərində uzun müddət qalır, bəzən qorxulu yuxulara çevrilib onun yaddaşında yenidən canlanırdı.

Heç kim əməliyyatdan sonra Əsmər Sultanlının yanına keçə bilmirdi. Hətta əməliyyatdan əvvəl həkimlə görüşmək, ona nəsə demək istəyənlər cəsarət etməyib əməliyyatın sonunu gözləsələr də, yenə risk edə bilmirdilər. Onlar çox vaxt Xatirənin yanına gəlir, ananın vəziyyəti, ağır əməliyyatdan sonra nə vaxt ayılacağı haqqında sualları ona verirdilər. Həmin anlarda Xatirə düşünürdü ki, görəsən müəlliməsi bu suallara necə cavab verərdi? Hətta bir dəfə təhlükəli vəziyyətdə olan bir ananı son anda cərrahiyyə otağına apararkən qayınanası – nisbətən orta yaşlı bir qadın ona yaxınlaşıb

demişdi ki, bala, bu uşaq bizim nəslimizin ümidi olacaqdı. Əgər mümkün olmasa, gəlinimi xilas edin. O, mənim gözlərimin işığıdı, onunla dünyaya baxıram. Gəlinimi də itirsəm, mənim bu dünyada yaşamağımın heç bir mənası olmaz. Çünki oğlumun ilk sevgisidir. Oğlum onunla nəfəs alır. Onu dəlicəsinə sevir. Hələ nə gün görüblər? Onların yaşamalması, həyat görməli günləri bundan sonra olacaq. Amma nə olaydı, körpə də sağ qalaydı. Şahlıq quşu bir dəfə qonur insanın başına. Mən hardan bilim ki, bundan sonra gəlinim dünyaya uşaq gətirə biləcək, ya yox?

Xatirə əməliyyatdan əvvəl ananın analizlərini təhlil etmək üçün Əsmər Sultanlının kabinetində olmuşdu. Ananın qan azlığı vardı. Əməliyyat zamanı şübhəsiz ki, o, qan itirəcəkdi. Belə vəziyyətdə ananın durumu təhlükəli idi. Uşağı xilas etmək imkanı ananı xilas etmək imkanından daha çox idi.

Əsmər Sultanlı iki od arasında qalmışdı. Analizlərin göstəricilərini götür-qoy edirdi. Ayrı-ayrı rəqəmləri dairəyə alır, altından xətt çəkir, bəzən müəyyən rəqəmlərin qabağından yan-yana bir neçə nida işarəsi qoyurdu. Hər nida işarəsindən sonra xeyli dayanır, düşünürdü.

Xatirə məqam düşdükcə onun göz bəbəklərinə diqqət edirdi. Həkimin nəzərlərinin ayrı-ayrı rəqəmlərin üzərində necə dikilib qaldığını müşahidə edirdi. O, bu an Əsmər Sultanlının dodaqlarının azca tərpəndiyini hiss etdi. Güclə seziləcək bir təbəssüm gözündə yanan işığa qarışdı. Bayaقدan bəri avazı olmuş yanağına təbii al rənglər çiləndi. Xatirə bunların ümid əlamətləri olduğunu bilirdi. Dəhlizin yuxarı başında, pəncərənin qabağında dayanmış, sanki dünyanın bütün dərd və kədərini çiyində daşıyan büzüşmüş gənci xatırladı. O, hələ ana bətnində olan uşağın atası idi. Xatirə onun yanından keçəndə o, dilsiz baxışları ilə sanki yalvarırdı - «Mənə bir ümidverici söz de». - Xatirə məchul nəzərlərlə onu süzmüş, bu məchul baxışları ilə də – «Səni başa düşürəm, ancaq nəticəni deyə bilmərəm», - demişdi. Axı Xatirə nə deyə bilərdi? O, xəstənin vəziyyətini təhlil etməmişdi. Əsmər Sultanlının ən yaxşı oxuyan tələbələrindən olsa da, yanına ən çox o gedib-gəlsə də, həkimlə həmişə açıq-aydın danışa bilsə də, o, vaxtı çatmamış məsələni Əsmər Sultanlıdan soruşmazdı. Onda həkim onun haqqında nə düşünərdi? Deməzdimi ki, sən sabah müstəqil cərrah kimi əməliyyat otağına girəcəksən. Bilmirsənmi xəstənin vəziyyətini təhlil etmədən, onun əməliyyata hazırlığını başa çatdırmadan, orqanizmin

müqavimət gücünü öyrənmədən onun taleyi haqqında necə fikir söyləmək olar? Xatirə özünəməxsus səmimiyyəti, doğrılığı ilə Əsmər Sultanlıya yanaşa bilər, ondan nəşə öyrənməyə cəhd edərdi. Lakin indiki vəziyyətdə həkim istəsə də tələbəsinə heç nə deyə bilməzdi. Daha doğrusu, nə demək lazım olduğunu o, özü də bilmirdi.

Xatirə tarix kitablarını çox oxumuşdu. Həkim olacağını, Tibb Universitetinə daxil olmaq üçün hansı fənləri dərinlən öyrənməyin vacibliyini bilsə də, tarixi əsərlərə də xüsusi maraq göstərirdi. Makedoniyalı İsgəndər, Çingizxan, Batı, Teymurləng, İldırım Bəyazid, Şah İsmayıl Xətai, Sultan Səlim və başqaları haqqında xeyli romanlar oxumuşdu. Bilirdi ki, hökmdarlar döyüş səhnələrini necə təsəvvür edir, hücum planlarını necə hazırlayırlar. Mübarizə uğurla başa çatanda, ən qüdrətli sərkərdələrin belə uşaq kimi sevindiklərini yaxşı xatırlayırdı.

Xatirə həyat hadisələrini bu vuruşmalar kimi təsəvvür edirdi. Sanki o cəngavərlərin döyüşləri Xatirənin gözləri önündə baş verirdi.

...Xatirə bilirdi ki, bir neçə andan sonra Əsmər Sultanlıdan heç nə soruşmaq mümkün olmayacaq. Onun başı yenidən əməliyyat qayğılarına qarışacaq, göstərişlər verəcək, hər bir vəziyyəti təkrar-təkrar yoxlamağı tapşırıcaqdı. Odur ki, dəhlizin yuxarı tərəfindəki pəncərənin qabağında büzüşüb dayanmış o gəncin ata olmaq arzularının baş tutub-tutmayacağını elə həmin anda öyrənmək istədi.

- Doktor Sultanlı, nəticəni görə bildinizmi?

Həkim qələmi kağızın üzərindən götürmədən, başını tərpətmədən nəzərlərini qaldırdı. Diqqətlə Xatirəyə baxdı. Qız dəqiq sual vermişdi. Təcrübəli həkim sorğusuna bənzəyirdi.

Qızın diqqət tələb edən sualının cavabında həkim, həmkarına hörmət əlaməti olaraq münasib və qısa cavabla dilləndi:

- Vaxtından əvvəl nikbinliyə əsas yoxdur. Amma qorxmaq da lazım deyil.

- Bəs təminat istəsələr? – Xatirə bununla həkimə eşitdirmək istədi ki, cavab onu qane etmədi.

Növbəti sual Əsmər Sultanlıni əməlli-başlı silkələdi. İndi o, qarşısında zəif, yaşından bir az da kiçik görünən bir gənci yox, kifayət qədər nəzəri-psixoloji hazırlığı olan həmkarını görürdü. Başqası olsaydı, bəlkə də qısqanclıq edər, yaşından və təcrübəsindən böyük danışan Xatirəni qınayar, - «Sən öz işinlə məşğul ol», - deyərdi. Amma əksinə,

Əsmər Sultanlı tələbəsinin bu inamlı polemikasıdan qürurlandı. Özünün on beş il əvvəlki vəziyyətini gözünün qabağına gətirdi.

O vaxt professor Əzazilli ilə ilk dəfə qarşılaşanda o da beləcə qətiyyətli danışmışdı. Amma Əzazilli onun inamını qırmaq, guya hələ uşaq olduğunu gözünə soxmaq istəmişdi. Əsmər Sultanlı isə geri çəkilməmişdi. Fikrini konsiliyunda açıq demişdi. Və həm də professorun etirazlarına baxmayaraq, bildirmişdi ki, o, yalnız öz mövqeyini müdafiə etmək məqsədi güdmür, həm də xəstənin taleyi üçün narahatlığını diqqətə çatdırmaq istəyir.

İnsafən Əsmər Sultanlı indi də yaxşı xatırlayırdı ki, həyatdan neçə il bundan əvvəl köçmüş Əzazilli güclü cərrah idi. Həmkarları deyirdilər ki, əməliyyat zamanı Əzazillinin əlləri titrəmir, sanki dərzisi kimi işləyirdi. Sanki biçib-tikmək ustası idi. Xəstələri də tez sağalırdı. Əməliyyatın uğuru üçün heç nədən çəkinməz, lazım gələndə qəddarlıq da edərdi. Amma Əsmər Sultanlı indi Əzazillini bacarıqlı bir həkim kimi xatırlamaqdan başqa, onun cavan həmkarlarına bədxah münasibətini də unutmamışdı. Əzazilli əməliyyat vaxtı daş kimi susur, elm naminə qarşıya çıxan orijinal məsələlərin həlli zamanı ətrafındakı gənc həmkarlarına və tələbələrinə demək olar ki, heç nə demirdi.

Əsmər Sultanlı və o vaxtın mütəxəssisləri deyirdilər ki, pul, qazanc Əzazillinin beynindədir. Gərək onun xəzinəsini imkan düşdükcə oğurlaya biləsən, yoxsa özü heç nə verən deyil.

Bu xatirələrin təsiri altında Əsmər Sultanlı birdən şən əhvalla qəh-qəhə çəkib güldü. Onun belə xoş ovqatı istər-istəməz Xatirəyə də sirayət etdi. Əməliyyatın uğurlu keçəcəyini fikirləşən Xatirə üçün həkimin bu yüksək əhval-ruhiyyəsi böyük bir təminat idi. Bəli, Xatirənin nə düşündüyünü Əsmər Sultanlı əslində ağına gətirmirdi. Sadəcə, indiki məqamda o, Əzazilli ilə özünü müqayisə edirdi. Bəlkə Əzazilli kimi olmaq daha yaxşıdır? Hamı ondan ehtiyat edirdi, demək olar ki, ən kəskin elmi mübahisələrdə Əzazilli yeni dəlillər, yeni nəticələr ortaya qoyurdu. Yoxsa həkimlər öz uğurlarından arxayınlaşıb üzərilərində işləməzdilər. Amma Əzazilli belə deyildi. Daim yeni tibbi nailiyyətləri öyrənir, xarici ölkələrdəki həmkarları ilə əlaqə saxlayırdı. Ona görə də o vaxt tələbələrin dediyi kimi, «paslanmırdı».

Əsmər Sultanlı yaxşı bilirdi ki, Əzazilli xəstənin qohum-əqrəbalarından pul və hədiyyələri də həvəslə qəbul edirdi. Özü də yeri gələndə deyərdi ki, xəstədən pul almayanda o, gec sağalır. Ən böyük müalicənin biri də elə budur. Xəstəni sağaldan ən böyük amil inamdır. Pulu, hədiyyəni qəbul edən kimi sağalmaq ümidi, inamı öz gücünü göstərir. Bu, elə bir mexanizmdir ki, onu heç nə ilə əvəz etmək olmaz. Əlbəttə, çoxları Əzazillini qınayırdı. Xüsusilə qəddarlığı, adamların imkanını olub-olmamasına baxmayaraq, tamahkarlığı ilə barışmayanlar çox idi. Ölkədə siyasi vəziyyətin dəyişməsindən istifadə edərək, Əzazilli imkanlarını bir qədər də genişləndirdi. Və bir gün Əzazilli qəflətən ürək tutmasından dünyasını dəyişdi. Bu hadisə bir neçə il bundan əvvəl olmuşdu. Var-dövləti, qazancı yəhudi arvadının özündən əvvəlki ərindən olan oğluna qaldı. Əzazillinin nadir əməliyyat təcrübələrindənə yalnız fərasətli tələbələri nə isə öyrənə bildi. Onun xaricdə nəşr olunan elmi məqalələrini də tapıb faydalandılar.

Birdən Əsmər Sultanlının sifəti tutuldu. Sərt bir görkəm aldı. Xatirə həkimin ciddi görkəm almasını bayaqkı sualına, yoxsa başqa bir problemin meydana çıxmasına görə baş verdiyini ayırd edə bilmədi. Bəlkə o yersiz olaraq əməliyyatqabağı həkimi narahat etmişdi? Belə anlarda Əsmər Sultanlı həmişə işçilərinə təlqin edirdi ki, həkimlərə qarşı çox diqqətli olsunlar; əməliyyatdan qabaq onları əsəbiləşdirmək, həkimlərin əhvalını pozmaq olmaz. Xatirəni narahat edən daha çox axırıncı qənaəti oldu. Amma Əsmər Sultanlı təcrübəli həkim kimi Xatirənin sualına həssaslıqla yanaşmağı özünə borc bildi. Ona görə də asta-asta dilləndi:

- Qızım, ən böyük təminatı Tanrı verir. Biz sadəcə, onun icraçılarıyıq. Biz insanın həyatı üçün mübarizə apararkən inamımızı itirməməliyik. Qaldı ki, bu xəstəyə...

- Bəli, bəli, bu xəstə məni çox narahat edir. – Xatirə tez dilləndi. Hətta başqa vaxt olsaydı, həkimin sözünü kəsdiyinə görə üzr istəyərdi.

- Körpəni xilas etmək asandır. Amma anasız körpənin taleyi necə olacaq? – bunu düşünürsənmi? Biz gərək... – Əsmər Sultanlı sözünün davamını demədi. Lakin azacıq keçməmiş, qəti və aydın bir səsle: - Əməliyyata hazırlaşın! - göstərişini verdi.

Xatirə başa düşdü ki, artıq söhbət bitdi.

***

Görəsən, həyatla ölüm arasındakı məsafə nə qədərdir? – Xatirə həkimin yanından çıxanda bu sualı öz-özünə təkrar etdi. Cavabını isə aydınlaşdırı bilmirdi. Belə vaxtlarda özündən asılı olmayaraq əsəbiləşirdi. Bu necə oxumaqdır, axı mən universitet bitirmişəm? Bəlkə sabah-biri gün Əsmər Sultanlı çağırıb mənə deyər ki, əməliyyatı sən aparacaqsan. Son bir ilin ərzində nə qədər əməliyyatlarda iştirak etmişəm, assistent kimi, həkimin köməkçisi kimi. Doğrudur, hələ heç özüm də cəsarət etmərəm: insan bədəninin ayrı-ayrı hissələrini kəsmək, həyat naminə fəsadlara qarşı mübarizə aparmaq, təhlükəni aradan qaldırmaq, sonra da xəstənin bədəninin kəsilmiş hissəsini tikmək... Bütün bunlar tək elm və bilik tələb edən işlər deyil. Əməliyyat üçün xüsusi vərdiş də yaranmalıdır. Bunlardan başqa, həkimdə cəsarət prinsipi olmalı, özünə əməlinin xəstənin taleyini xilas etmək üçün vacib olduğunu təlqin etməlidir. Bütün ruhu ilə qavramalıdır ki, əgər bu əməliyyat aparılmasa, xəstə həyatla vidalaşa bilər.

Sualı barədə xeyli düşünən Xatirə belə bir qənaətə gəldi ki, həyatla ölüm arasındakı məsafə eyni zamanda təbabətin gücü ilə bağlıdır. Başqa sözlə, həkimin elmi bacarığı ilə düz mütənasibdir. Dəhlizə çıxıb əməliyyat otağına getmək istəyəndə, pəncərənin qabağında dayanıb, formal olaraq çiyinə ağ xalat salmış həmin gənci bir də gördü: - Görəsən o, nə fikirləşir? Hələ dünyaya gəlməmiş körpənin atası, yoxsa birazdan əməliyyata aparılacaq gənc qadının sevgilisi kimi əzab çəkir? Təbii ki, bunların hər ikisi ola bilərdi.

Xatirə Əsmər Sultanlının yanına keçməmişdən əvvəl gənci diqqətlə süzdü. Onun keçirdiyi iztirabları daxilən paylaşıb, ona kömək etmək istədi. Elə ona görə də Əsmər Sultanlıdan dəqiq cavab almaq istəyirdi. İndi həmin gəncin yanına qayıdıb ona nə isə izah etməyə vaxt olmasa da, Xatirə istəsəydi, oğlanın yanına qayıdar, əməliyyatın necə aparılacağını, Əsmər Sultanlının nikbin əhvalını ona bildirər, narahat gəncə bir qədər təskinlik verərdi. Amma qayıtmadı. Birbaşa əməliyyat otağının qapısını açdı. Burada ciddi hazırlıq gedirdi. Əsmər xanımın axırncı tapşırıqlarını da dedi. Əməliyyatda iştirak edəcək həkimlər otaqda idi. Bir anlığa Xatirəyə elə gəldi ki, indi onun özünü əməliyyat edəcəklər. Qızın dizləri əsdi. Əlləri titrədi. Özünü sakitləşdirmək, həyəcanını sezdirməmək üçün hər iki əlini xalataının ciblərinə qoydu. Lakin sakitləşmədi. Görəsən Xəzər burada olub, gəncin yerində dayansaydı, o, yenə belə həyəcanlanardımı? Bəlkə də

insanlar qohumluq əlaqələrini, dostluq münasibətlərini ona görə qoruyub-saxlayırlar ki, belə dar məqamlarda, belə çətin anlarda bir-birilərinə arxa, dayaq olsunlar. Yoxsa insan həyatla ölüm arasındakı gərginlik mübarizəsini dəf edə bilməzdi. İnsana özünün gücündən əlavə, onun qəlbinə yaxın olan adamların məhrəm duyğuları, inam təlqin edən baxışları, təsəlliverici sözləri də xeyli kömək edir.

Amma əməliyyata hazırlanan xəstə başqası idi. Və elə pəncərənin qarşısında dayanan oğlan da Xəzər deyildi. Xatirə bu gün qəti qərara gəlmişdi ki, Əsmər Sultanlı ilə məsləhətləşsin. İndi Xəzərlə birgə keçirdiyi günlərdə onunla açıq danışmadığına görə özünü qınayırdı. O, qızlıq qüruruna sığışdırmadığı üçün Xəzərdən gələcək həyatları ilə bağlı heç nə soruşmamışdı. – Axı günah hamısı mənim özümdədir, - düşünürdü. Xəzərlə aramızdakı münasibət çox səmimi idi. Heç bir problemimiz yox idi. Amma... - Yenə tərəddüdlər qalib gəlirdi - nə vaxt evlənəcəyimizi, nə vaxt onlardan elçi gələcəyini, nişanlılıq dövrü olub-olmayacağını mən Xəzərdən necə soruşa bilərdim ki, o, özü bu barədə heç nə demirdi.

Onu bilirdi ki, Xəzər onlara yaxın olan bir müəssisədə, gəmiçiliklə bağlı təşkilatda işləyir. Nə vaxtsa uzaq dəniz səfərinə çıxacağını, zarafatyana bu səfərə Xatirəni də aparacağını demişdi. Bəlkə Xəzər doğrudan da həmin səfərə çıxmışdı? Eşitmişdi ki, uzaq ölkələrə üzən gəmilərin heyət üzvləri evlərindən, ailələrindən bəzən aylarla ayrılmalı olurlar. Amma yox, belə bir məsələ olsaydı, Xəzər mütləq Xatirəyə deyərdi. Hətta qayıdacağı günü də bildirərdi. Arada zəng edər, danışardı. Nədən hər cəhətdən diqqətli olan Xəzər ötən aylar ərzində bircə dəfə də xəbər-əət göndərməmişdi? Anası da bir tərəfdən onu təhdid edirdi. Hansısa qohumunun Xatirəyə elçi düşəcəyini eşitdirmişdi. Bu neçə ildə qız bircə dəfə də olsun həmin qohumunun üzünü görməmişdi, necə adam olduğunu bilmirdi. Bir tərəfdən anasını da qınamırdı. Anası Xatirənin xoşbəxt olmasını istəyirdi. Qızını bəxtəvər görmək şübhəsiz ki, hər bir ananın arzusu idi. Anasına nə etiraz edə, nə də onunla razılaşa bilirdi. Çünki anası ona dəfələrlə deyirdi ki, bu həyatı mən səndən yaxşı bilirəm. Başım nələr çəkməyib? Sən o Xəzərdir, dənizdir, nədir – hər kimdirsə, onu yaddan çıxar. Görünür, onun ipi çox gödək imiş.

Xatirə isə bircə dəfə də olsun Xəzər haqqında bədgüman fikrə düşmürdü. Bilirdi ki, Xəzərə arxa çevirmək qəlbində tüğyan edən sevgisinə xəyanət olardı. Əsl sevgilər isə heç

kimdən heç nə soruşmur, heç zaman sönməyən məşəl kimi günü-gündən alovlanır. Ötən aylar ərzində bu hisslərin ötüb-keçəcəyini düşünürdüsə, getdikcə görürdü ki, bu alovlu hisslər onun varlığına daha çox hakim kəsilir. Küçədə təsadüfən üzü yana Xəzərə oxşar bir gənci görəndə, az qala qaça-qaça ona çatmaq, qolundan tutub özünə tərəf döndərmək istəmişdi – sən Xəzər deyilsənmi?

Xatirə özünü dünyada tənha bir adam hesab edirdi. Anası tələbləri, sərtliyi, xüsusilə Xəzərə qarşı qəddarlığı ilə yeri gəldi-gəlmədi Xəzərin qarasınca deyiniirdi – onunla özü arasında bir uçurum yaratmışdı. Xatirə heç olmasa bircə dəfə də olsun anası ilə məsləhətləşməyi ağına gətirmirdi. Çünki anasından təskinləşdirici bir cavab alacağını düşünmürdü. Xatirə bu barədə isti söhbət açsaydı, mütləq mərəkə qopacaqdı. Anasının deyəcəyi sözləri də əvvəlcədən təsəvvür edirdi: İndi nə zamandır ki, sən eşq xəstəliyinə tutulmusan, sevgi dərdi çəkirsən? Görmürsən camaat telefonla, internetlə tanış olur? Hər kəs gözləsəydi ki, bir sevgi qapısı açılacaq, məhəbbət gələcək, onda bu dünyada ailə quran olmazdı. Guya dünyaya gələn uşaqların hamısı sənin dediyin o müqəddəs sevgilərin bəhrəsidir?

Elə bu anda anasından soruşmaq istəyərdi: Bəs nəyin bəhrəsidir? Bəs insanlar bir-birilə doğmalaşmasalar, bir-birini yaxından tanımasalar, onlar necə ömürlük bir-birinə bağlanarlar? Doğrudur, anası yenə deyəcəkdi ki, evlənəndən sonra da sevgi olar. Amma Xatirə bütün bunların heç birisini qəbul etməyəcəkdi. Xatirə yaxşı bilirdi ki, həyatda boşanmalar da olur, elə atası kimi ailəni atıb gedənlər də. Amma əsl həqiqətdə insanlar arasında sevgi hissləri bütün haqsızlıqlardan, qəddarlıqlardan çox ucada dayanır. İnsanlar – əgər belə demək mümkünsə, öz ömürlərini bu sevgiyə girov qoyurlar və əbədi olaraq onu qorumağı, onu yaşatmağı öz ürəklərinə tapşıırırlar. Ürəklər isə öz səsindən başqa heç bir sədanı eşitmirlər. Yaxşı ki, ürəklər kənar səsləri qəbul etmirlər. Yoxsa hər yetən imkanına, gücünə güvənib, qəlblərə də hökm edərdi.

Yaxşı ki, dünyada az da olsa, elə adamlar tapılır ki, ona ürəyinin sirrini açmaqda güvənirsən. Onların səni başa düşəcəyinə, anlayacağına, ən başlıcası isə səni qınayıb sadələvhlükdə günahlandırmayacağına ümid edirsən.

Xatirə sevinirdi ki, həyatda çətin günlər üçün onun ümüd edəcəyi, güvənəcəyi, ürək sözünü deyə biləcəyi bir adam vardı. Bu, Əsmər Sultanlı idi. Əslinə qalsa, Əsmər Sultanlı

Xatirənin mənəvi anası idi. Hələ Xatirə klinikada işə başlayanda, buradakı həkimlərdən bir çoxları təəccüblənmişdi. Ustalıqla ondan nəsə soruşmaq, onun arxasının haralara söykəndiyini öyrənmək istəmişdilər. Açıq-aşkar, qulağı eşidə-eşidə demişdilər ki, bəlkə də təzə nazir müavininin yaxın qohumudur. Yoxsa bu klinikaya düşmək yetim uşağın hansı imkanına görə mümkün olardı? Onsuz da həkimlər, elə Xatirə özü də yaxşı bilirdi ki, Əsmər Sultanlının klinikasına hər hansı bir gənci işə düzəltmək üçün kimlər zəng eləyir, necə adamlar ən müxtəlif vasitələrə əl atırdılar?

Klinikanın kadrlar şöbəsinin müdiri, ortayaşlı xanım onu işə götürəndə sənədlərinə diqqətlə baxmış, onu ətraflı sorğu-suala tutmuşdu. Təəccübqarışıq bir hislə demişdi ki, sən gərək bura necə düşdüyünü unutmayasan. Sonra da həmin kadrlar şöbəsidəki ortayaşlı qadın Xatirənin bir qədər kədərli, məsum görkəminə baxıb, ayağa duraraq onunla üzbəüz dayanmışdı. – Qızım, sən mənim sözlərimdən incimə. Görünür, Əsmər Sultanlının xoşuna gəlmişən. Yəni mən sənə demək istəyirəm ki, Əsmər xanımın qədrini biləsən. Onun sənə necə bir həyat yolu bəxş etdiyini, iş imkanı yaratdığını yadından çıxarmayasan.

Kadrlar şöbəsinin müdiri Xatirə ilə rastlaşanda arabir gülümsünür, sanki bununla soruşmaq istəyirdi ki, bax ha, dediklərimi yadından çıxarmamısan ki? Xatirə də ehtiramla salam verər, ikicə kəlmə ilə onun əhvalını soruşar və gülə-gülə ötüb keçərdi. Xatirənin ağlından keçirdi ki, həmin qadının yanına gedib, onunla məsləhətləşsin. Lakin o, səmimi insan olsa da, Xatirə həmin qadına yaxınlaşmağa cəsarət etməzdi. Xatirənin bütün düşüncələri gün ərzində dolanıb nəhayət, Əsmər Sultanlının üzərində dayandı. Onsuz da onunla ətraflı danışib, başına gələnləri olduğu kimi söyləməyi qəti qərara gəlmişdi. Xatirənin başqa bir narahatlığı da var idi. Bu söz-söhbət klinikada yayılsaydı, hərə bir cür don geydirər və şübhəsiz ki, söz-söhbət gedib Əsmər Sultanlıya da çatardı. Onda Xatirə Əsmər xanıma nəyi isə izah etmək istəsə də, səmimi başa düşülməzdi.

Axır ki, Xatirə bu gün hadisəni təfəsilatı ilə Əsmər Sultanlıya danışmağı konkretləşdirdi. Həkimlərin «beş dəqiqəlik» adlanan, amma yarım saatdan çox çəkən yığıncağından sonra Əsmər Sultanlının yanına keçməyi düşündü. Özü danışmağa cəsarət etməsə də, Əsmər xanım istər-istəməz onu sorğu-suala tutacaqdı. Bir müəllim-psixoloq, ən başlıcası həkim kimi onun davranışındakı qəribəliyi sezəcəkdə. Amma təəssüf ki, qəfildən əməliyyat

məsələsi ortalığa çıxdı. Gənc ananın taleyi klinikadakıları o qədər narahat etdi ki, bu gün hətta beş dəqiqəlik iclas da baş tutmadı. Təbii ki, Xatirə belə bir gərgin vaxtda Əsmər Sultanlıya heç nə deməzdi. Çünki özü də gənc ananın, uşağın taleyindən bərk narahat idi.

Xatirə əməliyyatın başlamasını, o pəncərənin qabağında dayanan, bir qədər də Xəzəri xatırladan həmin oğlanın intizardan tez qurtarmasını istəyirdi.

Eh, Xəzər, Xəzər, bu qəfil külək haradan əsdi, başının üstündə hansı fırtınalar qopdu? Necə oldu, sən yoxa çıxdın? Ömrümün sonunacan bir xəbərin çıxmasa da, səni gözləyəcəyəm, səni axtaracağam, səni tapacağam. – Xatirə birdən özünü qınadı. – Mən əgər Xəzəri gözləyəcəyəmsə, nə olur-olsun, ondan bir xəbər çıxmayana qədər qəlbimdə, düşüncələrimdə tərəddüdlərə yol verməyəcəyəmsə, bəs onda mən Əsmər Sultanlı ilə nə üçün məsləhətləşməliyəm? Birdən Allah eləməmiş, Əsmər xanım da elə anam kimi «Unut getsin, belə xəbərsiz-ətərsiz çıxıb getmiş oğlan hətta evlənsəydiniz belə, nə vaxtsa səni yarı yolda qoyardı» desə... Yox, yox, Əsmər xanım qətiyyənlə belə deməzdi. O, çoxlarından fərqli olaraq insanın gözüünün içinə baxan kimi onun daxilində gedən səmimi, ülvə çırıntıları açıq-aşkar görür. Görür və qiymətləndirir.

Görəsən Əsmər xanım özünü xoşbəxt hesab edirmi? Axı o, şəxsi həyatı haqqında heç kimə heç nə demir. Görəsən Əsmər xanımın da taleyində mənim yaşadığım hislər kimi gərginlik anları olubmu? Bəlkə də olmayıb. Hamı elə bilir Əsmər xanım dünyanın ən xoşbəxt qadınıdır. Mən də belə hesab edirəm. Amma ürəklər örtülüdür. Nə bilmək olar, bəlkə Əsmər xanımın elə dərdi, elə qayğısı var ki, mən qəlbimi ona açanda, problemimi danışanda onun dərдинin üstünə dərd gətirəcəyəm? Bəlkə heç deməyim, özü yıxılan ağlamaz, - deyiblər. Elə sinəmdə daş kimi saxlayım bu ağrını? Axı nə vaxtacan? Bəlkə Əsmər xanım elə ağıllı məsləhət verəcək ki, mənim üçün düzgün çıxış yolu olacaq? Hər halda mən Əsmər xanımdan heç nə gizləyə bilmərəm!

...Əsmər Sultanlı kabinetindən çıxıb əməliyyat otağına tərəf getdi.

***

Xatirə evdən çıxdı. Həmişəki kimi anasına «Sağ ol, mən getdim» deməyi də unutmadı. Pillələri üzəaşağı düşəndə anasının qapını açıb arxasınca bəlkə də mininci dəfə su atmasına bir də baxdı. İş burasında idi ki, Xatirə anasına heç vaxt bildirməsə də, ürəyinin

dərinliyindəki bir şübhə bəzən rahatlığını əlindən alırdı – bəlkə anası onu heç sevmir? Bəlkə anasının həyatında maneəyə çevrilib? Özünün gənc, təravətli olmasına baxmayaraq, anasının da yaşı çox deyildi. Düşünürdü ki, bəlkə cavanlığı silinib getməmiş anası da kiməsə könül verərdi, kiminsə ünsiyyət bağlayardı, aralarında mehr-məhəbbət yaranardı, təzədən ailə qurardı? Bəs onda anasına mane olan, onun yolunu kəsən nə olub? Kim onun qarşısında sipərə çevrilib? Bəlkə elə Xatirənin özü? Yox, Xatirə yaxşı bilirdi ki, anası onu çox istəyirdi. Evə bir az gec gələndə, narahatlığı olanda, fikirlərinin tutqun olduğu zamanda öz otağına çəkilib sağ əlini başına dirsəkləyərək uzananda, anası onu əzizləyər, ona diqqət və qayğı göstərərdi – bütün bunlar o demək idi ki, anası onun varlığı ilə fəxr edirdi. Artıq Xatirə müəyyən həyat yolu keçmişdi və yaşadığı ömür ona anasını kifayət qədər müşahidə etməyə imkan vermişdi.

Bir axşam evə zəng olur. Zəng edənin kimliyi məlum olmasa da, hiss olunur ki, naqilin o tayındakı adam Laləzarla könül xoşluğu ilə danışmaq istəyir. Xatirə öz otağından anası ilə danışan həmin yad adamın sözlərini müşahidə edir. Anasının dərhal sərt cavablarından başa düşür ki, o, həyatına heç bir kişinin daxil olması barədə düşünmür. Şirin, dadlı vədlərə baxmayaraq, zəng vuran adam Laləzar xanımı inadından döndərə bilmir.

Xatirə bəzən narahatlıqla düşünürdü: axı nə üçün o, belə edir? Anam da insandır, onun da ürəyinin, duyğularının istəyi ola bilər. O da özünə qismət olan müvəqqəti ömrü insan kimi yaşamaq haqqına malikdir. Niyə kiminsə təqsiri ucbatından anam öz ömrünü fəda verməlidir, axı insan həyata bir dəfə gəlir, yalnız bircə dəfə.

Hərdən televiziya kanallarında nümayiş etdirilən filmlərdə bəzi xarici ölkələrdə övladlarının yaşından asılı olmayaraq, qadınların necə sevgi macəraları yaşadıklarını da seyr edirdi. Bu Xatirə üçün ciddi həyat demək deyildi. Amma ona xoş gələn bir cəhət var idi: həmin o xarici kinofilmlərin qəhrəmanları – o başqa dünyanın adamları öz ömürlərini heç nəyə, heç kimə güzəştə getmirdilər. Görəsən bu yaxşıdır, yoxsa pis? Xatirə bu suala cavab tapa bilmirdi. İndi o nə etsin ki, anası ilə onun taleyinə belə bir həyat qismət olmuşdu?

Hərdən güzgünün qabağında dayanıb özünə baxanda, sanki anasını görürdü. Anası zahirən ondan o qədər də fərqlənmirdi. Elə bil bacı idilər. Maraqlıdır, gəncliyi tam ötüb keçməyən anası, Xatirənin varlığında həyatının mənasını tapa bilirdimi? Bu sualı

çözməkdə Xatirənin haqqı var idi. Çünki universitetdə tibb təhsili almışdı. Yaxşı oxuduğuna, çalışqan tələbə olduğuna görə kafedra müdiri Əsmər Sultanlının diqqətini cəlb etmişdi. Odur ki, müəlliməsinin dəvəti ilə onun rəhbərlik etdiyi klinikada – hər cəhətdən müasir olan müalicə ocağında tibb işçisi kimi işə başlamışdı. Əsmər Sultanlı ona yüksək əmək haqqı təyin etsə də, Xatirə hələ tam həkim kimi fəaliyyət göstərmirdi. Əslində Əsmər Sultanlının köməkçisi olmaq özü də şərəfli iş idi. Əsmər Sultanlı onu özü ilə birgə əməliyyat proseslərinə cəlb etsə də, hələlik ona müstəqil olaraq xəstəni qəbul və ya müalicə etmək, bütün səhiyyə ocaqlarında mövcud olan tibbi ənənəni – xəstəlik tarixçəsini yazmaq tapşırığı vermirdi, Xatirə isə ətrafındakı təcrübəli mütəxəssislərdən öyrəndikləri ilə biliyini getdikcə zənginləşdirirdi.

Xatirə anlayırdı ki, həkim, qarşısında dayanan adamın nəinki xəstəliyini, bu xəstəliyin yaranma səbəblərini bilməli, eyni zamanda xəstənin xarakterini, psixologiyasını, ruhunu, həyata baxışını dərk etməlidir. Təyinatlarında son dərəcə dəqiq, həssas olmaqla, tibb elminin ən son yeniliklərindən xəbərdar olmalıdır.

İnsan taleyi ilə bağlı olan işinin məsuliyyətindən Xatirəyə həyati məsələləri çözməyə hər zaman fürsət düşmürdü; indi isə gah anası, anası ilə münasibətləri barədə düşünür, gah gələcək taleyinin necə olacağını fikirləşir, gah da Xəzərdən ayrı düşdüyünə, başına hansı hadisələrin gəldiyindən xəbərsiz olduğuna təsirlənirdi. Bütün bunlarla bərabər, qızın varlığını titrədən başqa bir məsələ də ortaya çıxdı: «Bəs niyə Əsmər Sultanlı əməliyyatda iştirak edənlərin sırasında onun adını çəkmədi? Axı əməliyyatların demək olar ki, hamısında Xatirə Əsmər həkimin assistenti, onun ən yaxın köməkçisi olmuşdu?..»

Analizlərin, qan təhlillərinin aparıldığı məqamlarda Xatirə həmişə diqqətdə idi. Cavabları o yoxlamışdı. Bəlkə də xəstənin vəziyyəti haqqında ən dolğun məlumata o malik idi. Bəs nəyə görə həkim onu kənarda qoydu? Xatirənin yadına müharibələr düşdü. Oxuduğu tarixi, xronikal əsərlərdən bilirdi ki, mübarizələrdə döyüşçülərin və daha çox sərkərdələrin keçirdikləri hisslər qələbənin təminatı üçün vacib amil hesab edilirdi. İndiki vəziyyətdə də Əsmər Sultanlı döyüşə gedən sərkərdə təsiri bağışlayırdı.

«Demək, Əsmər Sultanlı mənim davranışımda çaşqınlıq, həyəcan hiss edib. Ona görə də məni əməliyyatdan kənarlaşdırıb. Görəsən tək çaşqınlığıma, həyəcanlarıma görəmi? Məncə tək buna görə deyil. Uzaqbaşı mənə deyirdi ki, özünü ələ al, sən xəstənin taleyi

uğrunda mübarizə aparmalısan. O isə bunları demədi. Yox, Əsmər Sultanlının məni əməliyyatdan hansısa bir narazılığa görə təcrid etməsinə inanmıram!..»

Xatirə özündə yüngüllük duydu və yenidən düşüncələrindəki anasının onun arxasınca su atması məqamlarına qayıtdı.

Xatirə özünü sanki vicdan məhkəməsi qarşısında hiss edirdi. Lakin məhkəmədə kimsə onunla üzbəüz əyləşməmiş və kimsə də ona sual vermirdi.

Xatirə nə qədər çalışırdısa, onun beynini çulğalamış düşüncələrdən xilas ola bilmirdi. Düşünürdü ki, anası onun davam edən əzablarından yenə xəbər tutsa, Xatirənin dəli olduğunu düşünəcəkdi. Çünki o, əvvəllər də irad tutmuşdu: - olmayan eşqin dəlisi. Xatirə də ondan soruşmuşdu ki, ay ana, olmayan eşqin necə dəlisi olmaq olar? Anası cavabını vermişdi: – Ay qızım, Allah insanın gözünü bağlayanda, aqlını əlindən alanda başına belə xəyallar gətirir. Bax, budur olmayan eşqin dəlisi olmaq. Axı özün görürsən ki, sən sevdinin adam ortalıqda yoxdur, o adam bəlkə də bir yuxu idi, bəlkə də şeytandır gözüne görünmüşdü, sən də onun felinə uymuşdun. Hər nə idisə, artıq yoxdur.

- Mən başa düşürəm, - anası demişdi – sən onu təmiz hisslərlə sevirsən. Lakin gözüaçıq olmalısən, bilməlisən ki, təkcə sən sevməyinlə deyil, gərək o da sən sevgini saf duyğularla qarşılasın.

Xatirə həmin anlarda anası ilə daha səmimi danışmaq, paylaşmaq istəmişdi. Elə ona görə də anasının üzünə məzlum-məzlum baxıb ürəyindən keçəni demişdi: - Ay ana, vallah, inan ki, o, şeytan deyildi, o, səmimi, alicənab bir insan idi. Mən ona indi də inanır və güvənirəm. Doğrusu, bu mövqeyimdən geri çəkilmək fikrim yoxdur.

- Bəs haradadır o? – anası soruşmuşdu.

- Harada olduğundan hələlik xəbərim yoxdur.

- Yoxdursa, elə pisi də budur! - anası ona qeyzlənmişdi.

***

Xatirə anasını sanki ilk dəfə görürmüş kimi yad nəzərlərlə süzdü. Onun gözlərindəki qəzəbə, simasında açıq-aşkar görünən əsəbə davam gətirmədi, üzünü yana döndərdi. Görəsən anası doğrudanmı onu başa düşmürdü? Həqiqətənmə anasına qızının sevdii,

qəlbən bağlandığı oğlan yox, imkanlı, pullu, gələcəkdə vəzifəsi ola biləcək kürəkən lazım idi? Bu, artıq kürəkən olmurdu axı...

Xatirənin ürəyi sıxıldı. Az qaldı dillənib desin ki, bəlkə kimsə sənə çoxlu pul verib, əvəzində də mənə istəyəcək, onda razı olarsanmı? Bu, qızını bazara çıxarıb satmağa bərabər deyilmə? Mən əşya deyiləm ki, mənim taleyimlə oynayırsan! Əlbəttə, Xatirə bunları anasına deməz və deməyə də cəsarət etməzdi. Çünki həmin andaca yenə anasının nəvazişləri yadına düşdü. Hələ körpəyə qolundan tutub bağçaya, sonra uzun illər məktəbə aparıb-gətirməsi, qapıdan içəri girən kimi ona əl-üzünü yumağa kömək etməsi, paltarını dəyişdirməsi, sonra mətbəxə hazır süfrəyə çağırması... Bütün bunlar anasının ona olan sevgisini, ülvə məhəbbətini, yolunda hər cür əzab-əziyyətə qatlaşmağa hazır olmasını göstərirdi. Əlbəttə, belə bir ana onun taleyi ilə oynamazdı. Yox, Xatirə yaxşı bilirdi ki, anası onunla nəfəs alır. O, sadəcə sevimli övladının taleyindən narahat idi və qarışıq zamanədə isə ananın buna haqqı var idi.

Amma gec idi. Sevgi hisləri bütünlüklə onun qəlbinə, ruhuna hopmuşdu. İndi Xatirə anasının qəzəbinə cavab olası kobud heç nə deyə bilməzdi. Ona görə də bayaqdan bəri cavabsız qoyduğu və hələ də dayanıb qızının dillənməsini gözləyən anasına dedi:

- Yox, ana, - bilmirəm necə deyim? Telefonu bağlıdır, evlərinin ünvanını bilmirəm, gedib iş yerini axtarmağa da utanıram.

- İş yerini tanıyırsan?

- Təxminən bilirəm. Gəmiçiliklə bağlı bir idarədir. Qarşıda dəniz səfərinə gedəcəyindən də danışır.

- Kaş elə dəniz səfərinə çıxmış olaydı. Gələndə öyrənərdin ki, kimdir, nəçidir, ailəsi nə mənəbin sahibidir? Sən artıq uşaq deyilsən ki? Bu qədər müddətdə sənə bir xəbər-əətər verməyibsə, daha o sənə nəyinə lazımdır?

- Yox, ana, mən onun əqidəsinə də, sevgisinə də inanıram. Bu dəqiqə gəlib desə ki, mən səni tanımıram, səni görməmişəm, mən yenə də Xəzəri ömrüm boyu sevəcəyəm.

- Ay qız, sən deyəsən həddini aşırısan! Hələ qoy bu adam səni sevməyindən, sənənlə evlənmək istəməyindən bir kəlmə desin, sonrasına baxarıq!

- Yox, ana, - anasının sözünü kəsdi – qoy o, mənə sevməsin. Hər halda mən Xəzər kimi ruhu təmiz, mənəviyyəti pak oğlanı sevirəmsə, bunu etiraf etməliyəm.

Anası kövrəldi. Xeyli də yumşaldı. Sanki qızmış bir dəmiri buz kimi soyuq suya salıb çıxardılar.

- Yaxşı, ay qızım, tutaq ki, sevmisən, indi də sevirsən, onda neyləyək? İndi bu adam yoxdur, bəlkə gələcəkdə də olmayacaq? Sənə cəmiyyətdə necə baxarlar? Sən özün öz həyatın haqqında düşünməlisən. Fikirləşməlisən ki, bu həyat əbədi deyil. Sən də on illər boyu indiki gənc görkəmində qalmayacaqsan. Sənə ailə – etibarlı həyat yoldaşı, övlad lazımdır.

- Ana, mən özümlə bacarmıram, inan mənə, bacarmıram, – Xatirə bəlkə də sonuncu gücünü toplayıb bu cavabı verdi.

- Yox, qızım, elə düşünmə, sən bacarıqsız deyilsən, sənin həyatın hələ qabaqdadır. Sən qızlıq adını, qızlıq ləyaqətini kifayət qədər şərəflə qorumusan. Mən sənin ruhunun paklığını, mənəviyyatının saflığını da yüksək qiymətləndirirəm. Amma indi təmiz eşqin başını dumanlandırıb. Bunu dəf etmək üçün sadəcə, özünü bərpa etməli, daxilində güc-qüvvət tapmalısən.

Xatirə bu sözlərdən sonra anasına heç nə demədi. Və Xəzərin anasına göstərmədiyi foto şəklini tibbi məlumat kitabının arasından götürüb öz otağına çəkildi. Anası da onun arxasınca gəlmədi və o, burada doyunca ağladı.

Hardasa oxumuşdu ki, ağlamaq acizlik əlamətidir. Amma Xatirə həmin gün bir daha dərk etdi ki, ağlamaq heç də gücsüzlük, zəiflik əlaməti deyildi. Ağlayaraq xeyli yüngülləşmiş, sakitləşmişdi. Göz yaşları ona bir qədər təskinlik vermişdi. Qəribə duyğular yaşayırdı. Sanki öz doğma adamını torpaqda dəfn edib qayıdan insana oxşayırdı. Tez özünü danlayıb «Yox, Xəzər mənim üçün heç bir zaman ölməyəcək!» - dedi. Elə bu hökmün təsiri altında da sanki dikəlib ayağa durdu.

İndi bütün bunları yada salmaqla, Xatirə həyatda nəyi itirdiyini, nəyi qazandığını çək-çevir edirdi. Anasının onun arxasınca su atmasını xatırlayanda qürur hissi keçirdi. Artıq onu ən çox narahat edən ortaya çıxmış yeni məsələ idi: Həkim onu əməliyyata aparmamışdı.

Əsmər Sultanlı ilə məsləhətləşmək, ondan kömək istəmək, bundan sonrakı həyatını qurmaq yolları haqqında fikirləşirdi.

«Əsmər Sultanlı mənə heç nə demədən, mənə məlum olmayan səbəblərdən adımlı siyahıdan çıxarmışsa, əməliyyatın hansı səviyyədə keçməsindən asılı omlayaraq, onun yanına necə gedib, onunla necə danışacağam?» Xatirə düşündükcə, fikirləri bir-biri ilə sanki çarpışırdı: – Axı mən bu barədə nə üçün məhz Əsmər Sultanlı ilə danışmalıyam? Nəyə görə başıma gələnləri ona açıqlamalıyam? Səmimi insan olsa da, mənim sevgi maceramı o, necə qiymətləndirəcək? Bəlkə yenə anamın yanına qayıdım? – əlbəttə, Xatirə anası ilə bərabər olsa da, fikirləri ilə ruhən anasından ayrıldığını nəzərdə tuturdu. Qız anası ilə paylaşmaq üçün özünü sadəcə səfərbər edə bilmirdi...

- Yox, qızım, belə olmaz, övladın ən böyük arxası, dayaqı öz doğma anasıdır. – Bu da anasının axırıncı kəlmələri. Bu sözlər hökm kimi onun qulaqlarında əks-səda verib ruhuna hakim olmaq istədi: Doğrudanmı yalnız öz anam mənə düzgün məsləhət verə bilər?!

Anasının onun arxasınca su atanda dönüb gözlərinə baxdığını yadına saldı. Ananın gözlərində iki damla yaş parlayırdı...

***

«Xəzərə olan bəlalı sevgimin əzablarını tək özüm yaşamıram. Bu, anamın da dərdinə çevrilib. Yəqin indi anam da işdə, yolda, mərasimdə, harda olursa-olsun, tək mənim haqqımda düşünür, mənim dərdimi çəkir», - deyə fikirləşən Xatirənin gözləri uzaqlara dikildi.

Xatirə anasına zərif duyğularını bütün incəliyinə qədər anlada bilmirdi ki, artıq o, sonu bilinməyən düşüncələrinin alatoranlıqında qalmış, bəlkə də daha çox qaranlığa bürünən hisslərinin məzlum əsirinə çevrilmişdir. Onu da bilirdi ki, bu «dumanlı aləmin» içində vurnuxduğunu anasına desə, o, daha kəskin etiraz edəcək, bəlkə də harasa köçüb getmək haqqında da yollar axtaracaqdı. Anasındakı bu qətiyyəti sezmişdi. Qohumlarından onu da eşitmişdi ki, atası onları atıb gedəndə, çoxları məsləhət görüb ki, anası onu axtarıb tapsın, yeri gələndə aliment tələb etsin. Amma anası qəti bildirmişdi: - Yox, o ki məni körpə uşaqla tənha qoyub gedib, mən onu heç vaxt qəbul edə bilmərəm! Özü də, qəpiyi də mənə lazım deyil!

Xatirə böyüyəndən sonra - universitet illərində anasından razılıq alıb atasını soraqlamaq istədikdə də, yenə onun kəskin etirazı ilə qarşılaşmışdı. Bununla da fikrindən birdəfəlik daşınmışdı.

Anasına indi də öz daxilində gedən mübarizələr haqqında danışması yenə mənasız olacaqdı. Bu, anasını daha çox hövsələdən, təbdən çıxarar, əsəbiləşdirərdi. Qalırdı Əsmər Sultanlı...

Xatirə yenə fikirlərin alatoranlılığına düşmüşdü: Əsmər Sultanlının bütün səmimiyyəti, qayğıkeşliyi, onu öz yanına işə dəvət etməsi Xatirənin şəxsi həyatına görə məsuliyyət daşması demək deyildi. Bunun təbii ki, Əsmər Sultanlıya dəxli yox idi.

Xatirənin zəif bədəni, balaca vücudu daxilindəki təlatümlərə artıq tab gətirə bilmirdi...

Klinikanın dördüncü mərtəbəsinin küçəyə tərəf açılan pəncərəsində dayanıb kövrək baxışlarla həmin tinə tərəf – Xəzərin hər gün işə ötürüb və işdən qarşıladığı yerə baxırdı.

Televiziya, mətbuatda gənclərin intiharı haqqında xəbərləri eşidəndə hərə bir söz deyirdi. Amma Xatirə artıq onları gözəl başa düşürdü. Anlayırdı ki, gənclər sevginin iztirablarına, ürəklərindəki fırtınalara tab gətirə bilmədikləri üçün bu addımı atmağa məcbur olublar. Yoxsa həyatda heç bir kəs əbəş yerə şirin canına qıymazdı.

Gözünü tindən çəkdi. Yarımaçıq olan pəncərədən aşağı baxdı və bədənində üşütmə, gizilti duydu. Ürəyi sıxıldı. Pəncərəni örtüb daxili bir gərginliklə yay kimi sıxılıb açıldı. Özü də bilmədən düyünlənmiş yumruğu ilə pəncərənin küncünə vurdu. Səsini içinə çəkib hönkürtü ilə ağladı. Sonra yavaş-yavaş otağına tərəf addımladı.

Dəhlizin çox da uzaq olmayan o biri başından qarmaqarışıq səslər gəldi. Deyəsən uşaq çığırtısı da eşidildi. Xatirədən iki-üç pəncərə o tərəfə – dəhlizin o başında beli bükülmüş halda dayanan həmin o qarabəniz, arıq oğlan da sürətli addımlarla səs-küy olan tərəfə tələsdi.

Xatirənin iş otağının qapısı açıq idi. O, ayaq səslərini də, dəhlizdən keçən oğlanın kölgəsini də hiss etdi. Az keçmiş orta yaşlı bir qadın: - Allah, sənə çox şükür! – dedi, arxasınca da Əsmər həkimə dualar etdi: «Əsmər Sultanlının əllərinə qurban olum, ay bala, gəlinim necədir?...»

Xatirə bu sözləri eşitsə də, sanki yuxulu bir aləmdə idi. Amma yaxşı bilirdi ki, bu hay-küy də, bu səs də, gəncin döşəmədə əks-səda verən ayaqlarının taqqıltısı da xəstəxananın

gündəlik həyatına aid olan adi hadisələrdir. O, əvvəli, sonu bilinməyən xəyallar içində az qala psixoloji sarsıntılar keçirəcəkdi. Daxili aləmi ilə vurnuxur, hey vurnuxurdu...

Bu an kimsə içəri girdi. Xatirə içəri daxil olanın kim olduğunu bilmək istədi, lakin çünə bilmədi. Qızın sanki əlləri yumulub, qırc olmuşdu. Quruyub qalmışdı.

İçəri girən adam Xatirəyə yaxınlaşdı:

- Qızım, Xatirə... - bu, Əsmər Sultanlığının səsi idi.

Xatirə tərpənmədi. Onun tərpənməməyi Sultanlığa qərribə təsir bağışladı. Əsmər xanım belə məqamlarda heç kimə hökm etməzdi. Özünəməxsus təmkinlə, doğma övladına yanaşan ana nəvazişi ilə asta-asta ona yaxınlaşdı.

- Xatirə, sənə nə olub, əməliyyata niyə gəlməmişdin?

Xatirə qorxulu yuxudan ayrılmış kimi diksindi. Yalnız indi Əsmər Sultanlığının əməliyyatdan qabaq ona tapşırıqlar verdiyini və sonra əməliyyatda iştirak etmək göstərişini xatırlaya bildi. Lakin xatırlasa da, ona elə gəldi ki, tufanlı bir dənizin ortasında boğulmaqdadır. Əsmər xanımsa lap uzaqda, sahildədir. Yox, Əsmər xanım uzaqda deyildi. Deyəsən o, Xatirəni çağırırdı, bəs niyə ona yaxınlaşmırdı? Və bu an Əsmər xanım əlini onun alına qoydu – Sənin hərəkətin var, - bayaqdan pəncərənin ağzında dayanmışan? Gör külək səni nə qədər vurub, qapı da açıqdır.

Xatirə başını yana əyib Əsmər Sultanlığının köksünə qoydu. Əsmər xanım qızın düyünlənmiş ovcunu əlinə aldı və yumulmuş barmaqlarını sığalladı. Sonra əllərini özünə tərəf çəkdi. Qız hıçqırtı ilə ağlamağa başladı. Əsmər xanım onu stulun yanına gətirib, – əyləş, - dedi.

***

Əvvəlcə Əsmər xanım Xatirəni öz kabinetinə aparıb onunla orada söhbət etmək istədi. Ancaq tez də fikrindən daşındı. Qızın sıxılacağından, onunla ətraflı danışa bilməyəcəyindən ehtiyat etdi. Onlar birlikdə Xatirənin otağındaca əyləşdilər. Əsmər xanım qızla üzbəüz oturdu. Bir anlıq onların arasına ağır bir sükut çökdü. Bu gözəgörünməz sükut divarını isə heç biri ilkin olaraq dağıtmaq istəmirdi. Dəhlizdən keçib gedən adamlar dönüb Əsmər xanımın Xatirə ilə birgə oturduğunu görəndə bəlkə də təəccüblənirdilər.

- Hə, qızım, - birinci Əsmər Sultanlı dilləndi. Amma tez də otağın açıq qapısına baxıb ayağa qalxdı. Qapını kip örtüdü. Qayıdıb Xatirəyə yaxınlaşdı. Əlini başına çəkdi. Sonra da iki əllərini qoşalayıb qızın üzünü ovcuna aldı, saçlarını geri sığalladı. Bununla qıza xeyli sakitlik gətirdi. Bir daha özü ilə onun arasında doğmalığ yaratdı. Yalnız bu zaman Xatirə başını qaldırdı.

- Bilirsiniz, Əsmər xanım, mən... - sözünün gerisini gətirə bilmədi. Yenə doluxsundu. Əsmər Sultanlı stulda oturub rahatlandı:

- Yaxşı, yaxşı özünü üzmə, danış ürəyindəkini. Burda nə var ki, lap yaxşı etmisən, aşıq olmusan. Gənc olasan, sevda dəlisi olmayasan, daha nə oldu? Bir vaxt gənclik ötüb gedər, o zaman sevgi, məhəbbət dolu günlərinin şirin xatirələri səni ovundurar. Həyatda çətinə düşəndə o xatirələrdən aldığın güc, enerji səni yaşadar.

Bu sözlər həqiqətən qıza xoş təsir bağışladı. Toxtayıb gülümsündü. Eyni açıldı. Başını qaldırıb düz Əsmər Sultanlının gözlərinə baxdı. Deyəsən cəsarətə gəldi.

- Hə, indi danışa bilərsən.

- Doğrusu, bu barədə çoxdan danışmaq istəyirdim. Amma sizin o qədər qayğınız, işiniz-gücünüz var ki.

- Nə olsun işim-gücüm çoxdur, mən insan deyiləm? Bəlkə sənin çəkdiyin iztirabların daha betərini mən yaşamışam?

- Doğrudan? Hamıda belə şeylər olur?

- Bəs necə qızım, əlbəttə! İnsan ürəyi daşdan deyil ki? Bir də insan öz həyatında hər cür hadisəyə hazır olmalıdır. Xəyanətə də, sədaqətə də, fədakarlığa da. Hətta heç bir maneə olmadığı halda həyatın ani təsadüfə də sevgini büllur şüşə kimi daşa çırpıb məhv edə bilər.

Xatirənin ağzı açıq qalmışdı, Əsmər Sultanlıya diqqətlə baxırdı. Əsmər xanım sanki qızın ürəyindəkiləri oxuyurdu. Əsmər Sultanlının sözləri onun qəlbinin ağırlığını, gərginliyini maqnit kimi özünə çəkirdi. Qız get-gedə daha da yüngülləşirdi.

- İndi nə olub? - Əsmər Sultanlı konkret sual verdi. – O qarabəniz oğlan xeyli vaxtdır gözümə dəymir, işdən çıxanda səni qarşılayıb, yola salmır...

- Bəla da burasındadır, Əsmər xanım. İzsiz-soraqsız yoxa çıxıb, özüm də utanıram gedim ünvanını axtarım, iş yerini tapım. Hardasa elə buralarda, bizə yaxın gəmiçilik idarələrindən birində işləyirdi.

- Bəlkə dəniz səfərinə çıxıb? Dənizçilərdə belə şeylər çox olur.

- Bəs onda niyə xəbər verməsin? – Xatirə Əsmər Sultanlını hər şeydən xəbərdar olan adam kimi sorğu-suala tutmaq istədi.

- Həyatdı, bəlkə elə təsadüf, elə hadisə baş verib ki, xəbər verə bilməyib? Bəlkə elə onun da sənin köməyinə ehtiyacı var?

- Yox, məsələ başqa cürdür. Anam da məni inandırmağa çalışır ki, o, heç səni sevməyib. Deyəsən mənim üçün bir oğlan da gözaltı eləyib. Deyilənə görə uzaq qohumumuzdur. Bu yaxınlarda bizə elçiliyə gələcəklər.

- Bəs sənin fikrin nədir?

- Mənim üçün çox çətindir. Sizdən bu barədə məsləhət almaq istəyirdim. Mən nə edim?

- Sadəcə özünü bu qədər gərginliyə salmağa ehtiyac yoxdur. Qəlbinin səsinə qulaq as. Ürəyin nə deyir?

- Mən bütün varlığım ilə Xəzərə bağliyam.

Əsmər Sultanlı heç nə demədən qızın gözlərinə diqqət etdi. Alacalanmış, bircə bəhanə axtarırmış kimi dolmuş gözlər sözün həqiqi mənasında böyük sevgidən xəbər verirdi. Əsmər Sultanlı əmin oldu ki, qız məhəbbət yolunda hər cür əzaba dözməyə hazırdır.

Nəhayət, Xatirənin özü dilləndi:

- Əsmər xanım, mən sevirəm və onun sevdiyinə də inanıram. Doğrusu, o, evlənəcəyimiz, gələcəyimiz haqqında heç nə danışmamışdı, heç nə vəd verməmişdi. Ancaq mən bütün hisslərim, duyğularım, ruhumla ona inanıram.

Qız içindən gələn bu «məhəbbət alovu»na yenə Əsmər Sultanlının münasibətini bilmək istədi. Əsmər Sultanlınınsa rəngi dəyişdi. Havası çatmayan adam kimi dərindən nəfəs aldı, əli ilə pəncərəni göstərdi. Xatirə tez ayağa qalxıb pəncərəni açdı.

- Sizə nə oldu, Əsmər xanım, bəlkə su gətirim?

- Yox, heç nə lazım deyil, - Əsmər Sultanlı dilləndi, - keçib gedər.

Xatirə daha heç nə deməyə cəsarət etmədi və sakitcə dayanıb gözlədi.

- Bilirsən, qızım, insan həyatda yoxsul yaşamağa da, illərlə kirayələrdə əzab-əziyyətlər çəkməyə də, bir sözlə, hər cür çətinliyə dözməyə gücü çatar. Ancaq sevgisiz, sevdiiyin adamsız yaşamaq böyük dərddir.

Xatirə Əsmər Sultanlını artıq anlamağa başlayırdı.

Müasir klinika, sözün həqiqi mənasında böyük elmi mərkəz, ad-san, şöhrət, pul, imkan – bütün bunların hamısı Əsmər Sultanlıda var idi. Bəs onda onun dərdi nə idi? O, nə üçün birdən-birə belə iztirablar keçirdi? Nə idi Əsmər Sultanlıya belə əzablar verən?..

Vəziyyət dəyişdi. Artıq Xatirə heç nə danışmadan Əsmər Sultanlıya maraqla qulaq asmaq istəyirdi. Əsmər Sultanlı özü də ürəyindəki uzun illərin duyğularını bölüşmək, qəlbini qubar edib sağalmaz yaraya çevirən dərmini danışmaqla paylaşmaq istəyirdi. Bu taleh sınağı sözün əsl mənasında həyat məktəbi idi.

Əsmər Sultanlının alnındakı qırışlar sıxıldı. Hiss olundu ki, danışmağa, haradan, nədən başlamağa çətinlik çəkirdi. Gənclik təravətini, gözəlliyini orta yaşlarında da qoruyub saxlayan bu xanım yalnız iradəsinin gücü hesabına yaşayıb-yaradırdı.

- Təkcə danışmaq yox, bəzən dinləmək də insan üçün asan olmur. Yaşanmış ağır həyatın acı təəssüratlarına şərik olmaq həssas qəlbli insana heç də az üzüntülər bəxş etmir.

* * *

Həmin gün hava çox tutqun idi. Dənizin üstünə sıx duman çökmüşdü. Elə bil dənizkənarı bulvardan o tərəfə dünya qurtarırdı. Əsmərgilin İçərişəhərdəki dədə-baba mülkü də dənizdən üzüyuxarı qalxan dumanın içində gözəgörünməz olmuşdu. Yuxudan qəfil oyanan adam hiss etməzdi ki, axşam düşür, ya səhər açılırdı. Əsmər məktəb çantasını götürüb aşağı düşəndə anasının hökmlü səsinə bir də eşitdi:

- Bax ha, sənə deyirəm, bir də o yesirin ayağının buralara dəyməməyi bir yana, heç özü də sənə həndəvərində görünməsin! Onsuz da qonşu məktəbin direktoru ilə danışmışam, məktəbini də dəyişəcəyəm!

Əsmərin ayaqları sanki pilləkənə mışlandı. Elə bil sıx dumanın arasından ildırım çaxdı. Kəskin bir ilğım gözlərini qamaşdırdı. Şimşək varlığını dəlib keçdi. Qızın qolları yanına düşdü. Çantasını pilləkənə qoydu. Əlləri ilə pilləkənin məhəccərindən yapışıb asta-asta

anasına tərəf döndü. Yazıq bir görkəm aldı. Anasına yalvarmaq istədi ki, məktəbini dəyişməsin. Axı məktəbin burada nə günahı vardı?

Düşüncələr beynində bir-birini qovurdu. Elə bil başından tutub saçlarını əllərinə dolamış qeyri-adi bir qüvvə ona güc gəlirdi. Onu o divara-bu divara çırpır, İçərişəhərin dolanbac küçələrindən sürükləyirdi. Əsmər kimisə köməyə haraylamaq, çağırmaq istəyirdi. Amma heç kimin adını çəkmirdi. Asta-asta səyriyən dodaqları beynində düşüdüklərini sözə, səsə çevirmədən tərpənirdi.

- Ana, - handan-hana astadan, pıçıltıyabənzər səsi eşidildi, - axı məktəbin günahı nədir? Mən bu il orta məktəbi bitirirəm. İki-üç ay qalıb. Yoxsa sən məni məhv etmək, öldürmək istəyirsən? Bütün bu illəri birlikdə oxuduğum uşaqlardan necə ayrılıım?

Əsmər anasının sərt danışığı ilə bərabər, onun hökmlü adam olduğunu da bilirdi. Bilirdi ki, anası dedisə, demək, dediyini də edəcəkdə.

Həmin gün Əsmər dərsə gedə bilmədi. Elə bil varlığından nəsə qopub ayrılmışdı. Birdən-birə heydən, kirdardan düşdü. Rəngi avazıdı. Ayağa durub düşdüyü pillələri təzədən qalxmaq, özünü yataq otağına çatdırıb, çarpayısına uzanmaq istəsə də, müavizətini itirdiyindən tərpənə bilmədi. Sanki suyun içində idi, paltarları da islanmışdı. Anası əvvəlcə ona əhəmiyyət vermək istəmədi. Lakin qızın halsızlığını, rənginin ağappaq ağardığını görəndə dilləndi:

- Nə olub, ay qız, niyə durub getmirsən?

Əsmər nəyisə izah etmək halında deyildi. Güc-bəla ilə anasına gəlib onu qaldırmağı işarə etdi.

Anası bir-iki pillə aşağı düşdü. O, gövdəli, sağlam, güclü qadın idi. Bir anda qollarını açıb qızı qucağına götürdü, özünə sıxdı. Sürətlə pillələri qalxıb onu otağına gətirdi, çarpayısına uzatdı. Tələm-tələsik qızın paltarlarını dəyişdi. Sonra zəng vurub «Təcili yardım» çağırırdı. Həkimlər çox ləngimədilər. Onlar yuxarı qalxıb xəstənin harada olduğunu soruşdular.

Əsmər anasının səsini güclə eşidirdi: –Burda, çarpayıdadır. Qəflətən, durduğu yerdə halı dəyişdi.

Həkim qızın nəbzini tutdu, təzyiqini ölçdü.

- Təzyiqi çox aşağıdır. İndi iynə vurular, özünə gələr, gəncdir, sağlamdır. Qorxulu bir şey yoxdur.

Tibb bacısı Əsmərə iynə vurana qədər həkim ananı balkona çağırdı.

- Bilirsiniz, bu yaşdakı yeniyetmələrlə ehtiyatlı davranmaq lazımdır. Bəlkə bir sarsıntı keçirib?

- Doğrusu, həkim, elə bir hadisə olmayıb, gəncdir də. Mən də anayam, taleyindən narahat oluram. Tələblərim bir qədər sərtidir, - deyə ana hadisəni ixtisarla həkimə danışdı.

- Görünür sarsıntıdan olub, - həkim dilləndi. – Hər halda, siz anasınız, qızınızla aranızda uçurum yaratmayın. Münasibətiniz nə qədər yumşaq, həlim olsa, onun mənəvi inkişafına bir o qədər müsbət təsir göstərir.

Anası həkimdən razılıq əlaməti olaraq başını tərpətdi.

- Nə deyirəm, doktor, şübhəsiz ki, siz doğru deyirsiniz.

İynədən sonra Əsmər ayıldı. Tibbi yardımın müsbət təsiri oldu. Anası həkimin məsləhəti ilə ona şokoladla şirin çay verdi. Əsmər etiraz etsə də, tibb bacısının təkidi ilə şokoladı yeyib, çayı içdi. Artıq əhvalı pis deyildi. Həkim və tibb bacısı getdilər.

***

...Onun adı Samir idi, – Əsmər xanım ağır-ağır danışmağa başladı. - İndi o vaxtdan iyirmi ildən çox keçib. Bu müddət ərzində mən bircə gün də onu unutmamışam.

Əsmər Sultanlının ağır təəssüratla başlayacağı söhbətinin nədən bəhs edəcəyi Xatirəyə məlum idi:

- Məncə siz gəncliyinizdə baş vermiş hadisələrdən danışmaq istəyirsiniz. Bəlkə də bir məhəbbət romanı yaşadırsınız ürəyinizdə. Kaş axırı yaxşı olaydı...

- Bilirəm, sən də... - Əsmər xanım sözünün davamını gətirmədi.

Xatirə tez dilləndi: - Doğrudur, məni qorxudan da budur.

Hec biri sözlərini axıracan deməsə də, bir-birini yaxşı başa düşürdülər.

- Bəlkə klinikanın həyətinə düşək?- deyə Əsmər Xatirənin qolundan tutub bayıra çəkdi. Birlikdə aşağı düşdülər. O qədər də geniş olmayan həyət xüsusi qayğı ilə əkilmiş bəzək ağacları və kolları ilə səliqə-sahmında idi. Xatirə bilirdi ki, Əsmər Sultanlı klinikanın

həyatına xüsusi nəzarət edir. Bağbanlara, təsərrüfat işçilərinə təlqin edirdi ki, adamlar xəstəxananın həyatına daxil olanda onlarda öncə hansı təəssürat yaranırsa, həmin təəssüratla da klinikaya, onun həkimlərin, tibb işçilərinə yanaşırlar. Xəstəxananın həyatı, görkəmi həkimin ağ xalata qədər səliqəli, təmiz olmalıdır.

Ətrafda qızılgül kolları, həmişəyaşıl ağaclar göz oxşayırdı. Payızın soyuğu, qışın sərtliyi də qızılgüllərin qönçələnib açmasına mane ola bilməmişdi.

- Bax, o gülləri görürsən? – Əsmər xanım yaxınlıqdakı təzəcə paradaqlanmış qızılgül qönçəsini göstərdi. Onun kökü şirəli torpaqdadır. İnsan əlindən qayğı görür deyə ləçəkləri eləcə təzə-təzədir. Təbiətin soyuğu da ona təsir etmir.

Xatirə qızılgülə diqqətlə baxdı. Yaz gülünə bənzəyirdi. Cazibədar, əlvan rəngi ilə göz oxşayırdı. Elə bil bülbül çağırırdı.

- Bax, insan da belədir. Əgər onu gəncliyində qorusan, dayaq dursan, kömək etsən, həyatın zərbələrinə davam gətirər, yox, əgər cəmiyyətdən, insanlardan biganəlik xəyanət görəsə, onda vaxtından əvvəl solar. Həyat, yaşam uğrunda mübarizə üçün gücü çatmaz, - Əsmər Sultanlının bu sözləri Xatirənin sanki ünvanına deyilmiş kimi səsləndi.

- Əsmər Sultanlı bunu deməyəmi gətirmişdi onu?- deyə Xatirə içində təəccübləndi. Bir gülə baxdı, bir də Əsmər Sultanlıya. Onlar bir az da qabağa gəldilər. Xatirə küçədən keçən adamlara, kəskin siqnallarla bir-birini ötüb-keçən maşınlara baxdı. Xəyalından keçdi ki, kaş bu maşınlar da, adamlar da dönüb ona sarı gələydilər. Soruşaydılar ki, bəlkə sənə bir kömək, qayğı lazımdır? Amma əfsus ki, nə maşınlar dayanırdı, nə də insanlar dönüb onlara baxırdılar. Yalnız xəstəxananın öz işçiləri həyətdən keçib digər bölmələrə gedəndə, onlara yaxınlaşıb salamlayıb və sakitcə ötüb keçirdilər.

Əsmər Sultanlı anidən söhbətinə davam etdi:

- Samir yaxşı oğlan idi. Ürəyimə yatmışdı. Sevardim. Anamın təkidli tələblərinə baxmayaraq, onu qəlbimdən çıxara bilmirdim. Orta məktəbi bitirməyimizə üçcə ay qalmışdı. Anam məni bir gün də olsun nəzarətsiz qoymurdu. Son vaxtlar hər gün səhər məni məktəbə gətirir, dərsdən sonra da evə aparırdı.

Bir gün də ürəyimi bərk yaraladı. Samir yanıımızdan keçib gedəndə, anam onu diqqətlə süzdü.

- Ay qız, mən bu oğlanı yaxşı görməmişdim. Bu, heç sənə layiq deyil ki. Üzündəki o çapıq nədir elə?

Mən anama heç nə demədim. Onsuz da Samir özümü məcbur edib ona göstərdiyim soyuqluğun müqabilində məndən kənar gəzirdi. Anamın məktəbimi dəyişdirmək fikrini də eşitmişdi. Bircə dəfə mənə yaxınlaşıb nəsə demək istədi. Üz-gözümü turşutdum, yarımacıqlı «Kölgə kimi arxamca sürünmə», - dedim.

- Bağışla, Əsmər, mən kölgə deyiləm. Mən on il səninlə bərabər oxuyan Samirəm. Sadəcə sənə onu demək istədim ki, məktəbini dəyişməyə ehtiyac yoxdur. Bu günlərdə biz ailəmlə köçüb uzaqlara gedəcəyik.

Başımı qaldırıb üzünə baxdım. Üzündəki çapıq qaya sıldırımına oxşayırdı. Nəzərimdə həmin çapığın həmin qaya sıldırımları o qədər böyüdü ki, özümü «yaranmış uçurum»un üstündə hiss elədim. Elə bildim ayağım indicə sürüşəcək, əlimlə tutmağa heç nə olmayacaq və mən də o dibsiz uçuruma yuvarlanacağam. Qışqırmaq istəsəm də, səsim çıxmadı. Samir mənim vahiməli baxışlarımdan bir az da üzüldü.

- Əsmər xanım, həmin anlarda nə demək istəyirdiniz? – Xatirə astadan soruşdu.

- Doğrusu, həmin anlarda yalvara-yalvara, ağlaya-ağlaya soruşmaq istəyirdim ki, Samir, axı məni uçuruma atıb hara gedirsən? Heç olmasa, bu şəhərdə olmağınla təskinlik tapardım. Bilərdim ki, bir şəhərin havasını uduruq. Keçdiyin küçələrdən ötüb düşünərdim ki, bir evdə, bir ailədə olmasaq da, bir ölkədə, bir şəhərdəyik, bizə doğma olan insanların arasındayıq. Odur ki, özümü tənha, gücsüz hesab etməzdim.

- Barı bir söz deyə bildinizmi?

- Yox, Xatirə, təəssüf ki, heç nə deyə bilmədim. Həmin anlarda mən onun dolmuş gözlərinə də doyunca baxa bilmədim, istəsəm də, gözümlü onun çapığından ayırmağı bacarmadım. Dediym kimi, mənim gözlərimdə o çapıq aramızda yaranmış dərin uçurum kimi görünürdü. Mən uçurumun bu tayında idim, Samir isə o biri tayında. Əllərimizi uzatsaq da, bir-birimizə çatmayacaqdı. Həmin anlarda hiss etdim ki, sanki taleyin qəzəbinə tuş gəlmişik. Yadıma düşdü ki, anam bir dəfə ilk çərşənbə axşamı məni evə qədər gətirən Samirin arxasınca baxıb demişdi: - Bəxti çönmüşə bax, mənim gül kimi qızımı gör kim girələyib?!

Deyirlər, adamlar gərək Novruzqabağı günlərdə bir-birini qarğımasınlar. Həmin gün uşaqlar həyətdə tonqal qalamışdılar. Elə bil həmin axşam anamın qarğıışı Tanrının dərgahına ildırım sürətilə yetişdi.

- Bəs o çapıq məsələsi nə idi? – Xatirə marağını gizlətmədi.

- Orta məktəbin axıncı sinfində oxuyurdun. Dərslər təzəcə başlamışdı. Bir dəfə başqa sinfin bizimlə həmyaşıd olan oğlanları mənə söz atdılar. Mən də cavablarını verdim. Onların içində kobud bir oğlan var idi. Onun sözü Samirə toxunub, onu hövsələdən çıxardı: «Yaxşı deyil, Samirin xətrinə dəyər, necə də olsa, yanında qarovulçudur. Axı keçmişdə şahzadə qızlar böyürlərində belə qarovulçular saxlayarmışlar». Samir təhqirlənmiş halda yaxına gedib: - Sən nə gəvəzələyirsən orda? – dedi.

Oğlan əlini qaldırıb Samiri vurmaq istəyəndə, Samir onun qolunu tutub burdu. O biri oğlanlar müdaxilə etməsəydi, məsələ bununla qurtaracaqdı. Oğlanın yanındakılar yaxına gələrək, əl qaldırıb Samiri möhkəm itələdilər. O, üzünü üstə səkinin qırağına çırpıldı. Daş onun sifətini parçaladı. Həkimlərin dediyinə görə, yanaq sümüyü də zədələnibmiş. Bir aydan çox xəstəxanada yatdı.

...Həmin ayrılıq günü Əsmər bircə kəlmə belə danışa bilmədi. Sükut içində, səssiz-səmirsiz, həm də günahkarcasına Samirdən ayrılanda, Samir əlini cibinə salıb kiçik bir qutu çıxardı. Rəngli qutu idi. Üstü lentlə bağlanmışdı. Adətən belə qutular nişan üzükləri üçün hazırlanırdı.

- Bu qutuda nə var? – Əsmər soruşdu.

Qutunun içində nə olduğunu Samir bildirməyib:

- Qoy məndən sənə yadigar qalsın. Nə vaxtsa sevgi dolu günlərimizi xatırlasan, ona baxıb məni yadına salarsan.

- Bəs mən? – Əsmər dilləndi. Əsmər özündən asılı olmayaraq əlini məktəbli çantasına atdı. Çantanın içində nəzərə çarpan bir şey yox idi. Əsmər heç nə tapmadı. Qızın üzüldüyünü görən Samir dilləndi:

- Sən narahat olma, əzizim, məndə sənə ömürlük yadigarın var. Mən onu bütün həyatım boyu qoruyacağam, özümə bərabər gəzdirəcəyəm.

- O nədir ki elə? – Əsmər bir şey anlamayıb tez soruşdu. Düşündü ki, bəlkə nə vaxtsa Samirə nəşə bağışlayıb, indi yadına düşür.

- Bəlkə xatırlatmağa ehtiyac yoxdur? – İndi yollarımız ayrılır. Bax, odur, anan da gəlir.

Əsmər anasının tindən burulub onlara tərəf gəldiyini gördü. Samir əlini də Əsmərə uzada bilmədi. Dönüb getmək istəyəndə, Əsmər intizar və açıq-aşkar sezilən acizliklə: - Bəs demədin axı...

Samir əlini üzündə gəzdirdi: – Bax, bu çapıq mənim üçün ən yaxşı xatirədir. Nə vaxt əlimi üzümə çəkəndə onu hiss edəcəyəm, nə vaxt güzgü qabağında dayananda görəcəyəm, nə vaxt üzümü yuyanda əllərim o çapığın üstündə gəzəcək. Və bu zaman mən sanki sənin əllərini sıgallayacağam, əlimi saçlarında gəzdirəcəyəm. Saatlarla dayanıb «sənin gözəlliyinə» tamaşa edəcəyəm. Bir sözlə, mən əbədi gənc, gözəl Əsmərlə həmişə bir yerdə olacağam. - Samir bunu deyib qətiyyətli addımlarla uzaqlaşdı...

Əsmərin anası onun yanına çatanda qəzəbini güc-bəla ilə gizlətdi. Əsəbiləşdiyini, Samiri görüb tanıdığını üzə vurmadı. Mehribanlıqla qızının üzündən öpdü, sonra qolundan tutub məktəbin həyət qapısından keçərək küçəyə çıxdılar. – Hə, nə deyirsən, məktəbi dəyişirik?

- Yox, ana, buna ehtiyac yoxdur.

- Niyə ki? Bilirəm, çətindir, hər halda bir məktəbdə, bir sinifdə oxuyursunuz. Uzaq olsanız, bir-birinizi görmədəniz yaxşıdır.

- Yox, ana, dedim axı, daha məktəbi dəyişmək lazım deyil. Samirgil buradan köçüb, xarici ölkəyə gedirlər.

- Hansı ölkəyə?

- Bilmirəm!..

...Samirgil izsiz-soraqsız köçüb getdilər. Əsmər həmişə evə gələndə, gözləri divarın küncünə nə vaxtsa kim tərəfindən vurulduğu yada düşməyən poçt qutusuna zillənirdi. Onsuz da nə Əsmərgilə, nə də qonşularına məktub, ya teleqram gələndə, poçtalyonlar o qutulara heç nə atmırdılar. Əmanəti hər kəsin öz qapısında verirdilər. Əsmərə elə gəlirdi ki, günahkar poçt işçiləri idi; «axı Samir hansı ölkədə yaşadığı, nə işlə məşğul olduğu, indiki vəziyyəti barədə heç olmasa bircə məktub yazar, məni intizardan xilas edərdi». Nə o paslı poçt qutusunun qapağı qalxırdı, nə də kimsə onun haqqında Əsmərə bir məlumat verirdi.

Beləcə, zaman ötüb gedirdi. Əsmər universiteti bitirsə də, illər bir-birinə qovuşub uçub getsə də, Əsmərin ürəyindəki sevgi yarası sağalmırdı. Anası da tez-tez xatırladırdı: - Bax ha, elə adam tap, eləsinə könül ver ki, nəslimizə layiq olsun!

Əsmərsə çarəsizlikdən anasına etiraz etmir, dediklərinə dodaq büzmür, əksinə, anasını başa düşməyə çalışırdı. Anlayırdı ki, həmişə nəslə ilə öyünən anası onun xoşbəxtliyi, səadəti üçün çalışır, nüfuzlarına, ad-sanlarına uyğun kürəkən arzulayırdı.

Anasının danışdığına görə, Əsmərin babası vaxtilə Bakıya insanları erməni basqın və qırğınlarından xilas etmək üçün köməyə gəlmiş Türk ordusunun zabiti idi. Həmin zabıt Sultan Əbdül Həmid xanın nəslindən imiş. Anası uşaq ikən türk zabiti onu qucağında atıb-tutar və deyərmiş: «Mənim nəvəm inşallah nəslimizi burada davam etdirəcək! Bax, soyadını dəyişməzsən ha...!»

Əsmərin anası ərə gedib ailə qurandan sonra da soyadını dəyişməmişdi.

Sultan nəslinin övladı olan anası əri ilə yola getmirdi. Aralarındakı mübahisələrdən biri Əsmərin də soyadını «Sultanlı» yazdırması üstündə oldu. Söhbət kəskinləşdi, onlar ayrılmalı oldular. İçərişəhərdə keçmiş türk zabitindən qalma ikimərtəbəli mülkdə Əsmər və anası yaşamağa başladı...

...Xatirə heyrətə gəldi. Əsmər Sultanlı sanki canlı bir tarix imiş. İndiyəcən ona anası qədər dayaq duran Əsmər Sultanlının mənəvi dünyasına dərinlən bələd ola bilmədiyinə görə özünü qınadı.

Xatirə özündən asılı olmayaraq, Əsmər Sultanlıya sığındı. Başını onun sinəsinə qoydu. Əsmər Sultanlı da ana nəvəsi ilə əlini Xatirənin başına çəkdi.

***

Klinikanın həyətinə soyuq, külək tutmurdu. Bölmələr elə tikilmişdi ki, həyət hər tərəfdən əhatə olunmuş, yaşıl çəmənliyin, bəzək ağaclarının ortasında fəvvarə düzəldilmişdi. Fəvvarənin altındakı səkkizguşəli hovuz mənzərəyə xüsusi gözəllik verirdi.

Bütün bunlar Əsmər Sultanlının zövqünə görə hazırlanmışdı. Fəvvarə göz oxşayırdı. Elə füsunkarlıqla yaradılmışdı ki, fəvvarə işləyəndə su şırnaqları üzə göyə millənir, hər

küncə tərəf təzədən qalxır, qayıdıb yerə gəlirdi. Yuxarıdan baxanda ağ, bir qədər də şəffaf rəngə çalan çiçəyə bənzəyirdi.

Əsmər Sultanlı yorğun olanda, gərginlik keçirəndə, keçmiş xatirələrin sıxıntısına tuş gələndə kabinetindən pəncərəni açır, uzun müddət xəyallar içində o fəvvarəyə baxırdı. Həmin anlarda onun qəlbindən nələr keçirdi, bircə özü bilirdi. Su şırıltısının ahəngi ruhuna dinclik, rahatlıq gətirdiyi üçün özünü xeyli yüngülləşmiş hiss edirdi.

Bir dəfə Xatirə onun kabinetinə girəndə Əsmər Sultanlının necə sakit, səmirsiz, az qala gözünü qırpmadan baxdığı fəvvarəyə o da nəzər yetirmişdi. Əsmər Sultanlı isə otağına kimsənin girdiyini hiss etmədən, sakitcə dayanıb baxmağına davam edirdi.

- Əsmər xanım, fəvvarə necə də gözəl düzəldilib, göz oxşayan memarlıq abidəsinə bənzəyir.

Əsmər Sultanlı qızın bu sözlərini eşitməsəydi, başqa nə desəydi də xəyalından ayrılı bilməzdi. Amma fəvvarə barədə deyilən sözlər onu fikrindən ayırdı.

- Doğrudur, Xatirə, bu, doğrudan da abidədir. Özü də məhəbbət abidəsi.

Əsmər Sultanlı yenidən xəyala dalıb xeyli susdu. İndi onlar artıq hovuzun kənarında dayanmışdılar.

Fəvvarə anidən dayandı. Rəngarəng və rəngbərəng balıqlar soyuqdan üşüyürmüş kimi hovuzun bir küncünə toplaşmış, bir-birinə qısıldı. Bir-iki balıq suyun üzünə qalxıb, yana çevrildi.

Əsmər Sultanlı balıqları göstərib: - Görürsən, necə bir-birinə qısılib qalıblar? Bəziləri də yanı üstə çevrilib. Fikir ver, o yanı üstə çevrilənlər artıq ölməkdədir.

«Əsmər Sultanlı balıqlar haqqında təsadüfi söhbət salır, yoxsa burada başqa bir məna var? - deyə düşünən Xatirə, buna görə də dinmir, münasibət bildirmir, sakitcə qulaq asırdı. Əsmər Sultanlı davam etdi.

- Mən bununla sənə demək istəyirəm ki, sevgi də, məhəbbət də, insan hissləri üçün həyat qaynağıdır. Əgər bu hisslər, bu duyğular olmasa, onda insanın həyatının mənası da olmaz. İnsan digər canlılardan fərqli olaraq həm də mənəvi həyat yaşayır. İnsanın həyatını gözəlləşdirən də budur. İndi bildin ki, nə üçün balıqları sənə göstərdim? – Əlbəttə, Əsmər Sultanlı Xatirəyə sadəcə, qızın onu anlayıb-anlamadığını bilmək üçün bu sualı verdi. Xatirəyə onu özünəməxsus incəlik və həssaslıqla başa düşmüşdü. Onu da

duymuşdu ki, Əsmər Sultanlı əslində özünün tale tarixçəsini danışmaqdadır. Yarımçıq qalmış hekayətin davamını həzin-həzin dinləməkdəydi:

-Bu abidə mənim Samirə olan məhəbbətimin rəmzidir. Hansısa bir kitabdan oxumuşdum ki, bir sərkərdə döyüşlərdə əsir düşmüş bir qıza vurulur və onu öz sarayına gətirir. Sonra hərəmxanasındakı bütün qadınlardan əl çəkib həyatını ona həsr edir. Bədxahların bu böyük məhəbbətə qəzəbi tutur. Qızı öldürürlər. Sərkərdə də öz sevgisinə sədaqətini bildirmək üçün rəmzi bir bulaq abidəsi yaradır.

Xatirə həmin andaca bildi ki, söhbət «Baxçasaray fantanı»ndan gedir. Axı Xatirə tarixi yaxşı bilirdi. Xüsusilə tarixi romanları oxumaq elə bu gün də onun şəkəri idi. O, Əsmər Sultanlının sözünü kəsmək istəməsə də, “Doğrudur, belə bir abidə var, Krımdadır”, - dedi.

- Hə, hə, elədir, sözüm bunda deyil, onu demək istəyirəm ki, mən hər dəfə pəncərənin qabağında dayanıb bu fəvvarəyə baxanda, Samir gözlərimin önündə canlanır.

- O sizə nəse bağışlamışdı?

- Doğrudur, o, mənə sevgimizin rəmzi olan əlvan metaldan – gümüşdən işlənmiş bir qızılgül qönçəsi bağışlamışdı. Axı sənə demişdim Samir gözəl rəssam idi. Görünür, həmin gülün hazırlanmasının eskizlərini də özü veribmiş. Harada, hansı ustaya düzəltdirmişdi, - deyə bilmərəm. Amma onun xatirəsi onsuz da yaddaşımdan silinmir. Yadigar qalan hədiyyəsi mənə çox əzizdir, çox əziz. Bu fəvvarəni məhz həmin hədiyyənin oxşar nümunəsi kimi düşünmüşəm.

Xatirə dözməyib, intizarlı halda dilləndi:

- Əsmər xanım, bəs sonra? Axı eşitdiyimə görə, siz sonralar ailə qurmusunuz. Hətta klinikada çoxları sizin evləndiyiniz oğlan haqqında qibtə ilə danışır.

- Bəli, ailə qurmuşdum. Daha evdə qalıb ömrü tənhalıqda keçirmək istəmirdim. Anam da hər gün bizdən o qədər də uzaqda olmayan yaxın məhəllədəki rəfiqəsinin oğlu Əkrəmdən tez-tez söhbət salırdı. Əkrəm hərdən bizə gəlir, məni danışdırmaq istəyirdi. O, məndən yaşca xeyli böyük idi. Geniş maddi imkanları olduğundan onları dəbdəbəli, zəngin həyat keçirən ailə kimi tanıyırdılar.

...Qoşa qala qapısında böyük izdiham vardı. Qara zurnanın səsi İçərişəhərin dolamalarını keçib Əsmərgilin evinə çatırdı. Elə bil şəhərin hamısı Novruz şənliyinə qatılmaq üçün buraya axışmışdı.

Əsmər evlərinin balkonundan bulvarı seyr edirdi. Bulvara ardı-arası kəsilməyən insan axını vardı. Anasının təkidinə baxmayaraq, o, şəhərə çıxmamışdı. Bütün günü evdə olmuşdu. Axşam tərəfi anası onu özü ilə Qoşa qala qapısına aparmaq istəyəndə, yenə etiraz etmək istədi. Amma evdə darıxmışdı deyə, könülsüz də olsa, razılaşdı.

Onlar birlikdə pillələri endilər. İçərişəhərin yaxın iki tinini keçib Sabir bağının yanından meydana girdilər. Kosa bir qədər aşağıda – Gənclər meydanı deyilən yerdə oyunbazlıq edirdi. Milli folklor nümunələri insanlarda gülüş və şən əhval-ruhiyyə yaradırdı. Əsmərgil bir qədər hündürdə olduqları üçün bahar rəmzli libaslarda olan keçəlin və digər personajların tamaşaların aşkar seyr edə bilirdilər. Əsmərin anası gülür, bəzən əlini uzadıb xoşuna gələn bir epizodu Əsmərə göstərirdi. Əsmər baxsa da, dinmirdi. Üzündəki tutqunluqsa keçməmişdi.

- Sənə nə olub, ay qız, gəmilərin batıb? Görürsən camaat necə deyib-gülür, şənlənir. Hələ bu oyunbazlara bir bax.

- Mən baxıram, ana, ancaq onları görmürəm.

- Niyə?- anası qətiyyətlə, tələb edirmiş kimi onun qolundan tutub silkələdi.

- Çünki həyat oyunbazlıq deyil.

Anası mat-mat qızın üzünə baxıb: – Bu nədir, bu nə cavabdır? İnstitutda sənə həkimlik öyrədiblər, yoxsa dikbaşlıq?

- Sualına cavab verdim, ana.

- Yox, Əsmər, mən bilirəm, sənin tutqunluğunun səbəbi başqa şeydir. Sabah Əkrəmgil bizə gələcəklər. Bax, əgər fikrində dolaşıqlıq varsa, bəri başdan bildir. Bəlkə o gədəni yadımdan çıxarmamısan? Onu bil ki, gedən getdi. O, daha sənin həyatın deyil. Sənin ömrün qabaqdadır.

- Bilirəm, ana, sən də anla ki, mənim ürəyimin qapısı İçərişəhərdəki Qasımbəy karvansarasının qapısı deyil, elə kim olsa, üzünə açıla. Axı hərənin öz istəyi, ürəyinin öz hökmü var.

Anası Əsmərin cavabından narahat oldu. İndi o, Əsmərdən də çox tutulmuşdu. Nəsə demək istəyirdi. Amma tutarlı bir söz tapa bilmirdi. Axır ki, dilləndi:

- Rəhmətlik nənəm – bilirsən də, o, türk zabitinin arvadı idi – mən gözümlü açıb dünyanı dərk edəndə, babamla birgə çox qocalmışdılar. Şiltaqlığıma görə nənəm hərdən mənə deyirdi ki, səni heç kim almayacaq, un çuvalına tay olacaqsan.

İndi Əsmərdən soruşsaydılar ki, un çuvalı nədir, bu məsəl nə üçün yaranıb, bəlkə də o, xalq arasında yaranmış deyimin - un çuvalının mahiyyətini izah edə bilməzdi. Çünki Əsmərin zamanəsində artıq bu məsəl keçmişdə qalmışdı.

Əsmər un çuvalı məsəlinə qeyri-ixtiyari gülümsündü. Hətta zarafata salıb anasına cavab vermək istədi ki, daha un çuvalı yoxdur, mən onu əvəz edə bilərəm. Lakin Novruz günündə anasının xətrinə dəymək istəmədi, odur ki, ona heç bir cavab vermədi. Əvəzində anası yenə onu «iynələdi»:

- Hə, nə deyirsən? Bəlkə elə sən də un çuvalı olmaq istəyirsən?
- Yox, demirəm ki, mən un çuvalı olmaq istəyirəm.
- Bəs onda...
- Nə onda?
- Deyirəm, bəs onda nə fikirləşirsən? Bilirsən ki, sabah...
- Bilirəm, sabah Əkrəmgil bizə gələcək.
- Bir qəti qərara gəlmisən?
- Daha sənə nəyinə lazımdır, ana, sabah gələrlər, cavablarını da alarlar.

Əsmər bu sözləri elə dedi ki, anası onu yalnız yaxşı tərəfə yozdu. Qızının yumşalıb razılığa gəlməsinə ürəyində şükür elədi.

Əslində Əsmərin anası Əkrəmə elə bənd olmuşdu ki, güya Əkrəm onun qızını almasaydı, dünya dağılacqdı, qızı üçün Əkrəmdən üstün namizəd görmürdü. Ananın nəzərində Əkrəm layiqli kürəkən ola bilərdi. Elə İçərişəhərdəki qədim mülk, qədimyanalığını qoruyub saxlayan, indiki zamanədə çox qiymətli olan ev də Əkrəm kimi kürəkənə qalardı.

İnsafən, Əsmərin böyüməyində, ana-bala dolanışıqlarında elə bir çətinlik olmamışdı. Çünki 37-ci ildə türk zabitini nə qədər incitsələr də, NKVD onun dilini açma bilməmişdi. Çox ustalıqla istintaqdan yayınmış, qədim mülkün kərpicləri arxasında gizlətdiklərini

axır ki, oğluna, oğlundan da Əsmərin anasına çatdırmışdı. İndi hərdən anası ona ötkəmliklə deyirdi ki, bax ha, sən özünə layiq adamla ailə qurmalısən, daha mənim kimi yox. Mən bir səhv idi eləmişdim. Ayrılmağımıza da peşman deyiləm.

- Bilirəm, ana, soyadımızı da ləyaqətlə qoruyub saxlamısən. İndi o soyadın daşıyıcısı mənim. Bəs sonra necə olacaq? Əkrəm sənəin kürəkənin olsa, türk zabiti –Sultan Əbdül Həmidlə bağlı «Sultanlı» soyadını qoruyub saxlaya biləcəyikmi? Söhbət sənəin sənəddə saxladığın soyaddan yox, Sultanlı nəslinin şərəfətindən gedir.

- Nə demək istəyirsən? – anası təəccüblənmiş halda soruşdu.

- Yəni demək istəyirəm ki, biz evlənəndən sonra Əkrəm onu sevmədiyimi bilsə, bir övladımız da olsa, ona türk zabitinəin adını belə qoysaq, o, bir kişi kimi ərinə sevməyən qadınla bir evdə yaşayacaqmı?

- Qızım, mən sənə dərs keçə bilmərəm, lakin onu deyə bilərəm ki, hər şey sənəin özündən asılıdır. Əkrəmə onu sevmədiyini demək vacibdirmi? Sevgi dediyin hisslər özü müvəqqəti duyğulardır. İllər ötdükçə qurulan ailədə sevgi deyil, qarşılıqlı ehtiram, xətir-hörmət hissləri hakim olur.

- ...

Qabaqdan bir dəstə adam gəlirdi. Onlar asta-asta pillələri çıxıb Əsmərgilin dayandığı yerə yaxınlaşdılar. Əsmərin anası gələnləri tanıdı:

- Bu, Əkrəmin anasıdır. Yəqin yanındakılar da qohumlarıdır.

- Bir az aşağıya baxsan, Əkrəmi də görərsən, ana. O, bizi görməsə də, mən onu görürəm.

- Hə, hə, gördüm, gördüm. Novruzda adam üzügülər, mehriban olar.

- Hə, onu da bilirəm, Novruzda nə qədər xoşəhvalı, yüksəkəvqatlı olsan, bütün ilboyu da günlərin uğurlu keçər, əhvalın şən olar.

Bu an Əkrəmin anasıgil onlara çatdılar. Mehribanlıqla görüş, bayram təbrikləri sadəcə ötəri hal-əhvaldan xəbər vermirdi, hər iki ananın üzündəki gülüş, təbəssüm, doğmalığı ürəklərindəki arzularının təzahürü kimi nur saçırdı.

Əsmər hər iki ananı diqqətlə süzür, onların qarşıdakı qohumluqla bağlı fikirlərini, niyyətlərini duymaq istəyir, düşüncələrində bunu götür-qoy edirdi. Ona daha çox elə gəlirdi ki, zərgərlik dükanında biri satıcı, digəri alıcı olan iki nəfər sövdələşmək üçün

üzbəüz söhbət edirdi. Anası onun sağ tərəfində, Əkrəmin anası isə sol tərəfində dayanmışdı. Söhbət Əsmərdən, gənclərin gələcək taleyindən getməsə də, anası tez-tez onun saçlarında əlini gəzdirir, çiyninə, belinə tumar çəkirdi. Əkrəmin anası da bekar dayanmamışdı. O da hərdən Əsmərin əlini sıxır, ovcunda saxlayırdı:

- Bu nədir, qızım, əlin niyə soyuqdur?

- Bilmirəm, yəqin havadandır.

- Eybi yox, sən də günəşin tezliklə doğar. Ömrünü nura, işığa bürüyər.

Əsmər Sultanlı isə yenə özünü zərgərlik dükanındakı əşya kimi görürdü - iki ananın arasında.

***

İlaxır çərşənbə Novruzdan bir həftə əvvələ düşmüşdü. Ölkənin hər yerində olduğu kimi, Bakı kəndlərində, İçərişəhərdə də qohum-qohuma, qonşu-qonşuya baş çəkir, adamlar Bibiheybət məscidinə ibadətə gedir, doğmalarının məzarlarını yad edirdilər. Qədimdənqalma adətə görə adamlar xeyir işin başlanğıcına əksər vaxt Novruz ərəfəsində rəvac verərdilər. Şəhərin hər yerində bayram əhval-ruhiyyəsi ovqatları rəvnəqləndirirdi. Qala divarlarının üstünə böyük səməni qoyulmuşdu. Səməni xeyir-bərəkət rəmzi olduğundan ta qədimdən içərişəhərlilər Novruz qabağı Qala qapılarının girişini səməni ilə bəzəyərdilər. Yaşıl səməni ilin ruzili-bərəkətli olacağına, əmin-amanlıqla keçəcəyinə insanlarda inam yaradırdı.

Gənclər Qız qalasının üstündə axşam toranlığı düşməmiş tonqal qalamışdılar. Tonqalın işığı İçərişəhərin hər tərəfindən görünürdü. Yaxın məhəllələrin gənc qızları, oğlanları bir yerə toplaşır, qapıgüdmə, xeyirsözeşitmə niyyəti ilə plan qurur, bir-birilə pıçıldaşır, arada möhkəm gülüşürdülər.

Əsmər qızların yanına getmək istəyəndə, anası xəbərdarlıq etdi:

- Bu axşam evə gələn olacaq.

Bu sözlər Əsmərin heç yana çıxmaması üçün bəs idi. Doğrudur, Əsmər məhəllənin yeniyetmə qızları ilə zarafatlaşan gəncləri deyil, bu axşam Qız qalasının ətrafına yığılacaq orta məktəbi onunla oxumuş yaşıdlarını görmək istəyirdi. Gənclər telefon əlaqələri saxlasa da, orta məktəbi bitirəndən bəri demək olar ki, bir yerə toplaşır

görüşməmişdilər. İndi onların hərəsi bir sənətin, peşənin sahibi idi. Şübhəsiz, Əsmər də tezliklə həkim kimi işə başlayacaqdı. Günlərin necə tez keçdiyini, illərin bir-birini necə qovduğunu təsəvvür edə bilmirdi. Onunla orta məktəbdə birgə oxuyan tay-tuşlarının vəziyyətini bilmək, onların indi hansı hisslərlə yaşadıklarını duymaq, necə dəyişikliklərini görmək üçün Əsmər bu görüşə can atsa da və neçə vaxtdan bəri bu görüşün həsrətilə yaşasa da, artıq bu istək xəyalından quş kimi uçub getdi.

Əsmər eyvanda stul çəkib oturdu, məhəccərin qırağına söykəndi. Əllərini çənəsinə qoyub fikrə getdi. Arabir anasının nəsə dediyinə fikir vermir, sanki anasının sözlərini eşitmirdi. Bu vaxt balaca həyətin taxta darvazası döyüldü. Əsmər qəflətən yerindən sıçrayıb darvazaya yüyürmək istədi. Ona elə gəldi ki, gələnlər məktəb yoldaşlarıdır, anasından icazə alıb onu da şənliyə aparmağa gəliblər. Lakin nə düşündüsə, qəlbindən soyuq gizilti keçdi. Bu an cingiltili səslə nəsə qırılıb yerə düşdü. Əsmər diksindi. Yerə düşənin nə olduğunu aydınlaşdırma bilmədi...

Dünən anasıyla birlikdə Bibiheybət məscidini ziyarət etmişdilər. Anası burada qoyulmuş nəzir qutusuna pul salmış və – İlahi, sən bircə balamı taleyindən yarıt! Məndən sonra bütün nəslimizin yeganə davamçısı, həm oğuləvəzim, həm də qızım Əsmərin qismətinə xoşbəxtlik, səadət nuru çilə! – deyə dualar etmişdi.

Əsmərin anası düz deyirdi. Sultanlılar soy-kökündən, türk ordusundan ayrılıb Bakıda qalan Sultan Əbdül Həmidə qohumluğu olan türk zabitinin XX əsrin axırına gəlib çatmış yeganə nəsil nümayəndəsi Əsmər idi. Əsmərin anası ona həmişə bildirirdi ki, nəsilləri onunla davam edəcək. Buna görə də ərinin qohumları ilə Əsmərin görüşünə icazə vermirdi. Anasının bu məsələdə sərt mövqeyinin mahiyyətində Əsməri məhz Sultanlılar nəslinin adı ilə böyütmək istəyi dayanırdı. Hətta o, ərindən ayrılanda: - Mən qızımı sənə vermərəm, onu öz soyadımla, öz nəslimin adına layiq böyüdəcəyəm, - demişdi. Əri də ilk məhkəmədəcə hamı eşidə-eşidə onun cavabını vermişdi: – Apar, onun soyadını «Sultanlı» yazdırmaqla, qanını, genini dəyişdirə bilməzsən. O, mənim qızımdır. Harada olsa, onun yolunu mənim qanım-genim müəyyən edəcək.

Anasından eşitdiyi sözləri yenidən yaddaşında çözen Əsmər quş kimi qanad açıb şəhərin üstündə uçmaq istəyirdi. Quş səsi ilə atasını çağıran nəğmə oxumaq istəyirdi. Ona elə gəlirdi ki, o, quşa dönüb atasını haraylayan nəğməsini oxusa, səsindən tanıyan atası

ona hay verəcək. O da qanadlanıb qızının yanına uçacaq, onlar göy üzündə dövrə vuracaq, sonra da ulduzlaracan qalxacaqlar. O qədər qalxacaqlar ki, yerdəki adamların – onların taleyinə əl uzadan, arzularını zədələyən insanların nəinki əlləri çatmayacaq, heç onları görməyəcəklər.

Atasının həsrəti ilə yaşayan Əsmər qəlbindən keçirdi ki, kaş Samir darvazanı döyüb qapıdan içəri girməmiş adamları qabaqlayaydı, bu çətin anlarda özünü ona yetirəydi. Ona dünyanın bütün naz-nemətlərini, məmləkətin ən xoşbəxt gəlini olmaq vədlərini versəydilər belə, kaş Samirlə birgə qapıya gələn adamların başının üstündən uçub uzaqlara gedə biləydi...

Əsmər anasından atasının harada olduğunu əvvəllər də soruşmuşdu.

- Mən nə bilim hansı cəhənnəmdə ölüb-itib? Bəlkə heç sağ da deyil.

Əsmər sonralar yenə atası haqqında nəsə öyrənmək istəsə də, anasının üzünü turşutmağından, qəzəbli baxışlarından hiss etmişdi ki, bu barədə ondan nəsə soruşmaq əbəsdir.

Əsmər onda balaca idi. Anasının nə üçün atası haqqında bu qədər qəddarlıqda danışdığını anlamırdı. Böyüdükcə, az-çox həyatı başa düşdükcə dərk etmişdi ki, anası sadəcə, atasını sonradan öz sinfinə layiq bilməmiş, onunla yaşamaq istəməmişdi. Dünyagörüşlərində, həyata baxışlarındakı fərqləri, atasının kasıb ailədən olmasını da tez-tez üzünə çırpıb, onu alçaldaraq, şəxsiyyətini tapdalamışdı. Bu da Əsmərin atasında istər-istəməz ailə həyatına qarşı ikrah hissi yaratmışdı. Anası ilə yaşadığı dövrdə o, cəhənnəm əzabı çəkmişdi. Odur ki, anasından ayrılmağa sevinmişdi. Lakin sevinse də, ürəyini İçərişəhərdə, ayrılmış arvadının yanında qoyub getmişdi. Nə bilmək olardı, bəlkə də Əsmər küçədən keçəndə hərdən hansısa tində həsrətlə, intizarla ona baxan bir kişinin mehriban baxışlarının necə kövrəldiyini də görmüşdü. Bəlkə də dəfələrlə atası ilə yan-yanə addımlamışdı. Bəlkə də atası onun ayaqlarının səsinə eşitmək, nəfəsini duymaq üçün avtobusda, metroda yanında dayanmışdı.

Əsmər əmin idi ki, atası bu şəhərdəydisə, Əsməri mütləq görmüşdü. Atası anası qədər qəddar ola bilməzdi. Nə olursa-olsun Əsmər qətiyyənlə atasının onu birdəfəlik atıb getdiyinə, unutduğuna inanmırdı.

...Əsmər əlini çənəsindən götürmədən, balkondaca oturub qalmışdı. Taxta darvaza yenə döydü. Bu dəfə daha bərkdən gələn taqqıltı səsi otaqda var-gəl edən anasına da çatdı. Qadın yarımçıq olan qapını bir az da araladı:

- Əsmər, eşitmirsən, darvazanı döyən var?..

Əsmərdən səs çıxmadı, heç yerindən də qımıldanmadı. Anası Əsmərin yanında dayanmadan özü pillələri düşdü.

- Qapı açıqdır ki, niyə keçmirsiniz?

Qapı həqiqətən örtülü olsa da, bağlanmamışdı.

- Novruzda açıq qapını döyməzlər. – Bunu Əkrəmin anası dedi.

– Bilirəm, amma...

- Axı bizim niyyətimiz var. Biz qapını ona görə döydük ki, çıxıb bizə «xoş gəldin» deyəsən, - bunu da Əkrəmin anasının yanınca gəlmiş xalası dedi.

Əsmər qadınların yanında gəlmiş və əlində səməni tutmuş oğlanı – Əkrəmi gördü.

Əkrəm cəsarətlə pillələri çıxdı. Onun inamla atdığı addımların təsirindən taxta pillələr silkələndi. Bir vaxt İçərişəhərdə nəslin nüfuzunu, maddi imkanını təsdiq edən evin qədimyana görkəmi deyəsən Əkrəmin bu cəsarətli addımlarından diksindi.

Əkrəm qadınlar pillələri çıxar-çıxmaz artıq Əsmərin yanında idi. Əkrəm Əsmərdən bir neçə yaş böyük olsa da, hər halda bir məhəllədə böyümüşdülər. Həmişə də salamlayırdılar. Əkrəm də hərdən Əsmərə «Türk zabitinin nəvəsi, necəsən?» - deyə sataşırdı.

Əsmər də onu cavabsız qoymurdu:

- İçərişəhərli oğlan mənim əhvalımı soruşmasa yaxşıdır.

- Adamın əhvalını soruşanda «sağ ol», deyərlər, qız!

- Sən tikanlı sözlərini özünə saxla.

Elə o vaxtdan da Əkrəmin onu kənardan necə oğrun-oğrun süzdüyünü, hətta Əsməri görəndə özünü yığışdırmaq taktikasını da sezirdi. Əsmərin acığına gələn bir də o idi ki, Əkrəm Samirə heç vaxt salam vermirdi. Samir Əkrəmin bu təkəbbürünə, lovğalığına baxmayaraq, yanından keçəndə ehtiram göstərir, salam verməyə hazırlaşır, Əkrəm isə üzünü yana döndərib saymazıyana kənara baxırdı. Onun bu davranışı, xüsusilə Samirə sərt

münasibəti Əsməri əsəbiləşdirir, hövsələdən çıxarırdı. Hətta bir dəfə Samirin üzündəki çapıqla bağlı riyakar sualı da Əsmərə bərk toxunmuşdu:

- Əsmərcan, sən bu qara, sısqı Samirin çapıqdan sonra nə gözəl olub?..

- Üzdəki hər hansı zədə daxili aləmi zəngin, tərbiyəsi yüksək olan insanın mənəvi gözəlliyinə xələl gətirə bilməz. Əqidəli, vicdanlı insanlarsa başqa bir adamın zahiri görüşündəki kəm-kəsiri sezsələr belə bunu açıb-ağartmazlar!..

- İnsanın?.. Elə də ağızdolusu deyirsən ki, guya bu uşaq az qala dünyanın yiyəsidir.

- Dünyanın olmasa da, mənim ürəyimin yiyəsidir.

Əkrəm ərköyün böyümüş içərişəhərli gənclərə məxsus bir əda ilə dilləndi:

- Doğrudan? Bilməmişdik!

Əsmər onun cavabını gözləmədi. Ancaq hirsli də asanlıqla keçmədi. Sonralar təəssüf edirdi ki, gərək ən sərt sözünü də deyəydi: «Sən heç Samirin dırnağı da ola bilməzsən!»

...Əkrəm cəsarətlə Əsmərə yaxınlaşıb əlini uzatdı:

- Axşamın xeyir, bayramını təbrik edirəm, içərişəhərli qız.

Əsmər həkim ləyaqəti, ziyalı təkmini, yaşına uyuşmayan ağırşanlıqla ayağa qalxıb Əkrəmlə ehtiramla görüşdü.

- Sağ olun, sizin də bayramınızı təbrik edirəm.

Əsmərə elə gəldi ki, Əkrəm heç dəyişməyib. Bir vaxt qızı İçərişəhərə gəlmə hesab edən Əkrəm, indi onu «içərişəhərli qız» adlandırmaqla, nəyə işarə vurduğunu Əsmər yaxşı başa düşürdü. Əkrəm bir də demək istəyirdi ki, artıq sən bütün yolların bağlanıb. Sən indi elə mühasirədəsən ki, səni buradan ancaq mən çıxara bilərəm.

Qızın içində yenidən bir narahatlıq baş qaldırdı. Artıq İçərişəhər tonqallarının işığı gözünə görünmürdü. Sanki bayaqkı alatoranlıq ötüb keçmiş, hər tərəfə qaranlıq çökmüşdü. Məhəllə uşaqlarının arabir atdığı işıqlı fişənglərin vıyıltıları eşidilməz olmuşdu.

Əsmər səntirləyib, əlini eyvanın dirəyinə ataraq özünü saxlamaq istədi Əkrəm tez onun qolundan yapışdı, bayaqkı stula otuzdurdu.

- Əsmər xanım, özünüzü pis hiss edirsiniz? –Əkrəm sanki qızın daxili aləminin dərinliklərində baş verənlərdən xəbərsiz idi.

Bu an pilləkənin aşağısında hal-əhvallaşmış xeyli danışan qadınlar yuxarıya qalxdılar. Əkrəmini anası Əsmərə yaxın gəldi, boynunu qucaqlayıb öpdü. Bacısı da yaxınlaşıb görüşdü.

Əsmər üzündə, yanağında hərarətli nəfəsləri duydu. Qadınlar onunla çox doğmalıqla, səmimiyyətlə davranırdılar.

Əsmər daxilən məyus olsa da, qadınlara mehribanlıq göstərdi. Anası Əkrəm üçün stul gətirdi. Gənclər eyvandaca əyləşdilər. Birazdan Əkrəmin xalası mətbəxdən onlar üçün çay gətirdi.

- Bax, Əkrəm, bu çayı Əsmərin anası gətirmək istəyirdi, amma mən gətirdim. Nigaran qalmayın, qoyun analar içəridə bir-birilə doyunca söhbət etsinlər, siz də burda danışın. Bu əziz bayram günündə inanıram ki, ürəkləriniz daha səmimi hökm verər, diliniz daha şirin olar, münasibətləriniz daha da doğmalaşar.

Əsmər Əkrəmin xalasına təşəkkür edib dedi:

- Axı niyə zəhmət çəkdiyiniz, çayı özüm gətirərdim?..

Əkrəmin xalası o biri otağa döndü. Bayaqqı zülmətə çevrilmiş alatoranlıq sanki yenidən qayıtdı. Yenə uşaqların hay-küyü eşidildi. Hərdənbir havaya atılan bayram fişəngləri səmada qərribə fiqurlar cızır, elə bil dünyanın dərdsiz-qəmsiz olduğu haqda əfsanəvi nağıllar danışır. Qız qalasının üstündə yanan tonqal daha da gurlaşmışdı. İndi onun işığı yenə İçərişəhərin dar küçələrindəki qaranlıqları qovmaqda idi. Əsmərin üzünə təbəssüm qondu. Əkrəmsə bu təbəssümü özü üçün xeyirliyə yozdu.

- Harada işləyəcəksən, Əsmər xanım? Yəqin ki, inşallah, həkim kimi bir yerdə işləməlisən. – Əkrəm bu sözləri elə vurğuladı ki, sanki ürəyində başqa deyəcəklərini də demiş, cavablarını da almışdı. Əsmər özünü o yerə qoymadı.

- Yəqin bir yerdə iş taparam.

- Məncə iş sarıdan qayğı çəkməsən də olar.

- Necə yəni qayğı çəkməsən?

- Demək istəyirəm ki, əgər işləmək istəməsən, lap yaxşı.

Əsmərin üzünə ciddi görkəm alıb bir qədər sərtləşdi.

- İşləmək istəməməyim çox pis olardı, nəinki yaxşı. Çünki mən müəllimlərim həkim kimi ona görə hazırlamayıb, ona görə əziyyətlər çəkməyiblər ki, boş-bekar evdə oturum.

– Əsmər necə çalışqan tələbə olduğunu, hələ elmi işlə də məşğul olacağını, gələcək planlarını Əkrəmə deməyin mənasızlığını düşündü. Sözüünü elə buradaca kəsdi.

- Əsmər xanım, bəlkə mənə başa düşmədin? Mən sənəin işləməyinin əleyhinə deyiləm, əgər işləmək istəsən, şəhərin ən yaxşı klinikalarında sənəin üçün iş taparam.

Əsmər güclə özünü ələ aldı. Əkrəmə zillənən nifrətli baxışlarını yayındıraraq: «Bu hələ niyyətini, məqsədini deməyib, üzərimdə hakimlik edir», - düşündü.

Əsmər zorla özünü mülayimləşdirib, dilinə gələn «zəhəri» geri qaytararaq Əkrəmə sancmadı. Bir az əvvəl onunla mehriban, ana nəvazişilə görüşmüş Əkrəmin anasını, xalasını gözlərinin qabağına gətirdi. Aralığa çökmüş qısamüddətli, amma ağır sükutu nəhayət ki, pozdu:

- Sözlü adama oxşayırsan.

- Doğrusu, Əsmər xanım, bu gün biz buraya sizin bayramınızı təbrik etməyə gəlmişik. Özümüzə borc bildik ki, bu əziz gündə sizin qapınızı ərklə açaq. – Əkrəm asta-asta danışdı. – Zənnimcə gəlişimiz sizin üçün də xoş oldu.

Əkrəmin təmkinli danışığı və səmimi təsir bağışlayan sözləri Əsməri sakitləşdirdi:

- Əlbəttə, Əkrəm bəy, sizin kimi hörmətli adamların qonaq gəlməyi bizim üçün də xoşdur.

- Söhbət həm də adlı-sanlı türk zabitinəin əsilli-nəsilli nəvəsinə qonaq gəlməyimizdən gedir.

Əkrəm bunu da ürəkdən dedi. İfadələrini qızın nəslinə xüsusi hörmət və ehtiramla işlətdi. Nədənə Əsmərə elə gəldi ki, Əkrəmin səsinə bir kinayə də vardı. Əsmərin şübhəsini Əkrəm də duydu.

- Doğru deyirəm, Əsmər xanım, türklər bizim şərəfli tariximizi yazıblar. Biz onların adı ilə fəxr etməliyik.

- Çox sağ ol.

Əsmərin Əkrəmə təşəkkür etməkdən başqa sözü qalmadı. Onların arasında barışıq, bir-birini başa düşmək əhvalı yarandı və Əkrəm bu vəziyyətdən ustalıqla istifadə etdi:

- Sən bayaq mənə «sözlü adama oxşayırsan» dedin.

- Məgər səhv dedim?

- Xeyr, düz demisən. İcazə versən, açıqlayaram.

- Əlbəttə, buyur, - Əsmər razılıqla başını tərpətdi.

- Əsmər – indi Əkrəm «xanım» sözünü işlətmədi və bir az da astadan soruşdu – mənə gəlmək istəyərsənmi?

Qız Əkrəmin cəsarətli, qətiyyətli olduğunu bilirdi. Amma birdən-birə belə bir sualla müraciət edəcəyini gözləmirdi. Ona görə də tərəddüd etdi:

- Birdən-birə elə sual verirsən ki?

Əkrəm biznes adamlarının mühakiməsi ilə taktiki səhv etdiyini başa düşdü.

- Bağışla, Əsmər xanım, demək istəyirdim ki, sən artıq yeni həyata hazırsan, bu gün-sabah ali məktəbi bitirirsən. Hərəkətində, sadə davranışında hiss etdirməsən də, hamı adlı-sanlı nəslinizin, az qala yüz il əvvəlki türk babanızın sizə qoyduqları sərvətin yeddi arxa dönəninizə də çatacağını bilir. Yəni demək istəyirəm ki, sənə heç nəyi məcbur etdirmək mümkün deyil. Sənin kimi nəcabətli bir xanım təbii ki, ailə qurmaq istəyər. Doğrudurmu?

- Elədir, gənclərin hamısı, istər oğlan, istər qız, gözəl bir ailə qurmaq arzusundadı. Mən də onlardan biri.

- Əsmər xanım, incimə, könlünü yaralamamaq üçün dilimə gətirmək istəməsəm də, bilirəm ki, sənin unuda bilmədiyən sevgin olub. Bəlkə də o sevgi yeniyetməlik dövrünün duyğuları idi. Unuda bilməsən də, ürəyinə yatan, qəlbini oxşayan birisi ilə ailə qurmaqla o nisgildən qurtara bilərsən.

Əkrəmin səmimi etirafı Əsməri doğrudan da təsirləndirdi. Həmin anlarda Əkrəm Əsmərə düşüncəli, ağıllı mühakimə yürüdən, ləyaqətli bir oğlan təsiri bağışladı.

Əkrəm Əsmərin başqasını sevdiyini, onun nisgilini ürəyində gəzdirdiyini dilinə elə gətirir, bunu elə ehtiyatla, elə hörmətlə ifadə edirdi ki, sanki qızın dərdinə şərik olur, ona dost kimi təsəlli verirdi.

Əsmərsə qarşısında bayaq pillələri özünəməxsus cəsarətlə qalxan, ədalətli, lovğa Əkrəmin əvəzində, indi ona sədaqətli ömür yoldaşı olacaq insan görürdü:

- Çox sağ ol, Əkrəm, sən etiraflarınla, alicənablığınla məni kövrəltədin.

- Əgər həyatında başqa birisi yoxdursa, mən namizədliyimi irəli sürə bilərəmmi?

- Namizədliyini irəli sürə bilərsən. Sənin də ailə qurmaq, evlənmək haqqın var.

- Həm də ürəyimin, ruhumun, zövqümün seçimi ilə ailə qurmaq, evlənmək istəyirəm. O xanımla ki, nəslimiz, qohumlarımız onunla fəxr etsinlər.

Əsmər iki əlini çənəsinə dayaq elədi. Diqqətlə Əkrəmin gözlərinə baxdı. Əkrəmin sözləri gercəkdən ürəkdən gəlirdi. Gözlər elə bil xüsusi bir nurla yanırdı.

- Əkrəm, gözlərində sanki bir işıq yandığını görürəm. Sən necə, mənim gözlərimdə belə bir işıq görürsənmi?

- Sən hələ uşaqlığından həmişə hisslərini gizlədərdin. Sənin gözlərində o işığın yanıb-yanmadığını hiss etmirəm - Əslində Əkrəm qızın laqeyd baxışlarındakı soyuqluğu görürdü.

- Bəs onda bir tərəfdə od, ikinci tərəfdə buz kimi soyuqluq varsa, bu ocaq necə şölələnəcək?

Əkrəm qızın belə dərin, mühakiməli sualından duruxdu . Fikri yayıldı. Qıza cavab vermək əvəzinə, xəyala daldı. «Bu qız necə sürətlə dəyişib, necə dərin düşüncə sahibidir? Bununla danışmaq asan məsələ deyil».

Əkrəm istehsalatda bişmişdi. Bizneslə məşğul olur, sahibkarlıq fəaliyyəti göstərirdi. İstər-istəməz müxtəlif insanların psixologiyasını mənimsəmişdi. Qarşılaşdığı adamların dildə dediklərindən başqa, nə düşündüklərini, daha alt qatda gizlənmiş məqsədlərini öyrənməyə çalışırdı. O bilirdi ki, insanlar düşüncələrində dəqiq qənaətə gəlməyiblərsə, yüz dəfə söz verib qərar çıxarsalar da, son nəticədə düşüncələrinin dərinliklərində gizlənmiş məqsədlərinə hakimlik edəcək və məhz o qərarı verəcəklər. Buna görə də Əkrəm biznes müqavilələrində həmişə diqqətli olur, özünəməxsus ustalıqla insanların daxili dünyalarında gizlənmiş fikir və məqsədlərini aşkarlamağa çalışırdı. Odur ki, Əkrəmin əli biznesdə gətirirdi. Tay-tuşları, sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan cavan həmkarları ona qibtə edir, hətta çətin sövdələşmələr zamanı onu da özlərinə şərikin edirdilər. Əkrəmin vasitəsilə qazandıqları uğurlara görə həmkarları ona minnətdarlıqla bərabər, paxıllıqlarını, həsədlərini də büruzə verirdilər.

Təəssüf ki, Əsmər Sultanlı Əkrəmin saxta nüfuzedici baxışları, «dərin mühakimələri» ilə qızın mənəvi dünyasına yol tapmaq istəyində olduğunu anlamırdı. Əkrəm belə adamların daxili aləminə yol tapmaq üçün riyakarlığı, obraz yaratmağı bacarırdı. Yoxsa hər hansı bir ehtiyatsız hərəkət, sərt davranış, yersiz ifadə hər şeyi korlaya bilərdi...

Əsmər «Mənim gözlərimdə o işıq yanmır» deyəndə, ürəyindəkini səmimi etiraf edirdi. O, bəri başdan nəinki Əkrəmi, başqa heç bir kəsi sevmək iqtidarında olmadığını açıq bildirirdi. Əsmər qarşısında dayanmış, kifayət qədər yetkinləşmiş, az-çox həyat təcrübəsi toplamış bu adamın məhz biznes təfəkkürü, qazanc mühakiməsi ilə davrandığını hiss etməsə də, onun götür-qoy etmək, nəticə çıxarmaq məharətini görürdü. Ona görə də qəlbindəki məhəbbətə Samirin hələ də hakim olduğunu etiraf etmək dərinliklərinə getmədi. Lakin bu o demək deyildi ki, Əsmər artıq qeyri-səmimi idi. Əsmər sadəcə kəskin etirafları ilə Əkrəmin heysiyyətinə toxunacağını güman edirdi. Ona görə də o da bir qədər ehtiyatla danışmağa başladı:

- Doğrusu, Əkrəm, sənin fikrini yaxşı başa düşürəm. Elə bilirəm sən də məni pis anlamırsan. Mənim haqqımda qənaətin çoxdan formalaşmış ola bilər. Az-çox qulağıma çatırdı, anamdan da eşidirdim ki, mənimlə evlənmək istəyin barədə söhbət evinizdə çoxdan mövcuddur. Ancaq özümə gəldikdə, bunu deyə bilmərəm.. Axı mən də bir qərara gəlməliyəm. Buna görə də vaxt lazımdır.

- Əsmər xanım, vaxt ömürdən gedən sərvətdir. Biz indi gəncliyimizin ən yaxşı çağlarını yaşayırıq. Sənin kimi sədaqətli bir xanımı gözləməyə ömrümün hamısını sərf etsəm də peşman olmaram. Ancaq bir də düşün, elə bilirəm istədiyin vaxtın uzanmasının əhəmiyyəti yoxdur. Zənnimcə sən də artıq qənaətə gəlməyə hazır olmalısan. Əgər qəti etirazın olsaydı, anam da, xalam da cəsarət edib qapınızı açmazdılar. Onda daha özümüzü aldatmağın nə mənası? – Əkrəm elə doğmalarıqla danışır, elə ehtiyatla davranırdı ki, sanki haradansa yad bir düşüncənin, ziddiyətli bir fikrin qızın beyninə daxil olmamasının keşiyini çəkirdi. Əlini uzadıb, Əsmərin əlinin üstünə qoydu. Ehmalca sıxdı.

Əsmər əlini çəkmədi. Bir balaca əlini döndərüb, o da Əkrəmin əlini sıxdı.

Elektrik lampasının işığında qızın yanaqlarına hiss olunacaq dərəcədə qızartı gəldi. Əsmər kövrək bir duyğu ilə, yavaş-yavaş əlini çəkdi. Əlini əlindən geri çəkməsi oğlanda bir narahatlıq yaratmadı. Çünki hadisələrin gedişi hələ ki, Əkrəmin xeyrinə işləyirdi.

- Etiraf edirəm, sənə hörmətim var. Amma imkan ver bu hörmət istəyə çevrilsin. – Əsmər «sevgiyə çevrilsin» demək istəsə də, dili gəlmədi. İndi artıq soyumuş çayı da içməyə ehtiyac yox idi. Gənclərin arasında sanki gurultu ilə axan çayın üstündən bir körpü salınmışdı və onlar bu körpü ilə bir-birinə tərəf gəlirdi.

Qonaqlar getdilər. Əsmər öz dünyası ilə təkbətək qalanda, bayaq cingilti ilə yerə düşənin nə olduğunu yadına saldı: Bu, Əsmərin sevimli güzgüsü idi...

***

...Xatirə Əsmər xanımı diqqətlə dinləyirdi. Və arada nəsə soruşmaq istəsə də, Əsmər Sultanlı ilə Əkrəm əhvalatının necə qurtardığını bilməyə tələssə də, səbrini basır, dinmirdi. Ona elə gəlirdi ki, dillənsə, Əsmərin həzin xatirələrinin nizamı pozulacaq və hisslərindən ayrılan xanım taleyi haqqında bu cür maraqlı hekayətin ardını danışa bilməyəcək. Hərdənbir Əsmər xanım dayanıb sükuta gedəndə, intizarlı baxışları ilə onun dodaqlarının bir də nə vaxt tərpənəcəyini gözləyirdi.

Fəvvarə yenidən rəvnəqləndi. Damlaları mülayim əsən şimal küləyinin təsirindən ətrafa sıçradı, damcılar Əsmər xanımın üzünə çiləndi. Bir neçə damla yanağından üzüaşağı süzüldü. Xatirə diqqətlə Əsmər xanımın gözlərinə baxdı. Yanağından axan fəvvarə damcısının, yaxud göz yaşları olduğunu ayırd edə bilmədi. Əlini uzadıb Əsmər xanımın yanağına çəkdi:

- Bu nədir, siz ağlayırsınız?

Əsmər xanım astadan dilləndi:

- Nə fərqi var əzizim, bəlkə də mənim əvəzimdə fəvvarədi ağlayan.

- Yox, Əsmər xanım, xahiş edirəm, siz ağlamayın. Mən sizi həmişə mətin, güclü görmüşəm.

- Güclülər ağlamır məgər?

- Yox, elə bilirəm onlar daha dözümlü olur.

- Elədir, çox vaxt güclülər ürəyində ağlayır. Bu, daha pisdir, əzizim.

- Əsmər xanım, əgər çətindirsə, qalxaq yuxarı. Danışmayın.

- Tələsmə, gedərik.

Əsmər xanım Xatirəyə etiraz etdi. Xatirə yenə nəsə demək istəyir, Əsmər xanımın fikrini dağıtmaq, onu ağır düşüncələrdən ayırmaq üçün vasitə axtarırdı.

- Axı siz məşhur həkimsiniz, tanınmış alimsiniz. Heç kim sizin bir kəlmənizi yerə salmır. Şəhərimizdən çox-çox kənarlarda da hörmətiniz var.

- Xatirə, sənə bunlar insanın xoşbəxtliyi üçün bəs eləyir?

- Elə bilirəm sizin öz həyatınızdan üzüntülü şəkildə şikayətlənməyə zərurət yoxdur.

- Onda gərək mən əhvalatın davamını da danışım...

Toy çox dəbdəbəli keçdi. Həmin ilin yayında qurulan təzə ailənin bəyi və gəlini bir aylıq səyahətə çıxdılar. Avropanı gəzdilər, Türkiyədə iki həftəlik istirahət etdilər.

Gənclər Bakıya qayıtdılar. Əsmər aspiranturaya hazırlaşdı. Əkrəmin buna etirazı elm üçün, daim öyrənmək üçün çırpınan gənc qəlbə pis təsir etdi. Əsmər onun oxumaq arzusunun qarşısını heç nə və heç kimin kəsə bilməyəcəyini qətiyyətlə bildirdi. Əkrəm qızın belə kəskin münasibətini gözləmədi. O, Əsməri fikrindən döndərməyin çətin olacağını bilirdi. Odur ki, bir qədər yumşaq davranmalı oldu.

- Əsmər, elə bilirəm bizim heç nəyə ehtiyacımız olmayacaq. Mən bu evin tək oğluyam. Sənin də Allaha şükür ki, heç bir çətinliyin yoxdur.

- Əkrəm, sən elə bilirsən, insanlar yalnız maddi tələbatı üçün yaşayırlar?

- Yox, elə demirəm. Mən başa düşürəm, hər kəsin mənəvi ehtiyacları var. Sən də Tibb Universitetini əla oxumusan. Eləcə həkim işləsən, bəsimizdir.

- Yox, Əkrəm, mənim arzularım var. Özün bilirsən ki, mən həyatımı səninlə bağlayanda, nələrdən keçməli oldum.

- Nədir, bəlkə o çapıq yadından çıxarmamısan?

Əkrəmin bu cılıpaq, kəskin sözləri qızın sinəsinə xəncər kimi saplandı. Onun başından sanki tüstü çıxdı, gözlərində alov parladı.

- Sənin mənim hisslərimi təhqir etməyə haqqın yoxdur. Özün görürsən ki, mən necə iztirablı bir həyat yaşayıram.

- Artıq bunlar keçmişdə qalıb.

- Xeyr, sənin üçün keçmişdə qalan o hisslər mənim qəlbimdə hələ də ölməyib. Mən gücümə uyğun işlə məşğul olmaq istəyirəm. Özün görürsən ki, sənə güvənməyə çalışıram. Qəlbimin hakimi olmasını arzulayıram. Mən ürəyimin qapılarını sənə açıram, amma sən oraya daxil ola bilmirsən.

- Xeyr, səbəb bu deyil.

- Bəs nədir?

Əkrəm qızın gözlərinin içinə baxıb dilləndi:

- Sən məni heç vaxt sevməmişən və indi də sevmək istəmirsən.

- Bax, bunu çox doğru dedin. Çünki sən özün də məni sevmirsən. Vaxtını kimlərlə keçirirsən, özün yaxşı bilirsən.

Əkrəm oğurluq üstündə tutulan adam kimi qızardı və yanaqları pörtdü.

- Hər halda mən kişiyəm. Sənin məni belə izləməyinə necə qiymət verim?

- Səhv edirsən, Əkrəm. Mən səni sadəcə müşahidə edirəm. Sənin hərəkətlərin deyir bunları mənə.

Əkrəm söhbətin bu yerə gələcəyini gözləmirdi. Gələcək planlarının pozulacağından narahatlıq keçirirdi. Yenicə başladığı sahibkarlıq işini Əsmərin mülkünün hesabına daha da böyütmək fikrində idi. Əsmərin anasının sözarası dediklərini də unutmamışdı: «Nəslimizin nəyi varsa, hamısı Əsmərə çatacaq».

Əkrəm ayıq adam idi. O, bu sözlərin arxasında nələrin dayandığını yaxşı bilirdi. Odur ki, arvadına güzəştə getməli oldu:

- Yaxşı, Əsmər, gəl heç nədən münasibətlərimizi korlamayaq. Oxumaq istəyirsən, oxuyarsan. Mənim etirazım yoxdur.

Əsmər onun səmimi danışmadığını duyurdu. Əkrəmin planlarından da xəbərdar idi. Əkrəmin düşüncələrini onun üzünə vurmaq, bir növ onu ifşa etmək istəmədi. Onsuz da Əkrəm onun gözündə bayaqkı sözü ilə alçalmışdı. O, Əkrəmlə Samiri yan-yanə qoyub onları müqayisə etmək, kimin hansı əxlaqda, hansı mənəviyyatda olduğunu fərqləndirmək istəyirdi. Buna isə ehtiyac yox idi. Onsuz da boy-buxunlu, enlikürək Əkrəm, üzüçapıq arıq Samirdən daha balaca, daha kiçik görünürdü. Gənc, savadlı, ağıllı qadın üçün yüksək tərbiyyənin, zəngin daxili aləmin nə demək olduğunu Əkrəm dərk etmir və dərk etmək belə istəmirdi. Çünki onun üçün güc yalnız maddiyyatda idi. Əkrəmin zənninə görə, kimin pulu, imkanı çoxdursa, o, daha güclüdür, məğlubedilməzdir və cəmiyyətin hər tərəfindən baxanda ancaq beləsi görünür.

Əkrəm xudahafizləşib getdi. Əsmər evdə tək idi. Amma ona elə gəlirdi ki, Əkrəm yenə onun gözünün qabağındadır. Samirsə daha yaxında idi. Əsmər istəyirdi ki, Samir Əkrəmi tənbeh eləsin, yaxına gəlib yaxasından tutaraq, silkələsin və ona ən sərt ittihamlarını yağdırsın. Amma Samir yerindən tərpənmirdi. Güclə seziləcək bir istehza ilə Əkrəmə baxırdı. Əsmər bu istehzanı tam səmimiyyəti ilə anlayırdı: «Əkrəm, sən o qədər gücsüz, o

qədər zəifdən ki, Əsmərin pak, büllur mənəviyyatını özündən yuxarıya qaldıra bilmirsən. Əksinə, bu duyğuları təhqir etməklə, ən çox özünü alçaldırısan!».

Əsmər bu xəyali mühakimədə Əkrəmin də cavabını eşitmək istədi. Əkrəm qəzəbini boğub dinmirdi. Ancaq bu qəzəbin arxasında onun kini-küdurəti bütün çılpalıqlı ilə üzə çıxırdı. Əsmər Əkrəmin yırtıcı baxışları ilə demək istədiklərini yaxşı anlayırdı: «Səni də, onu da ovcumda sıxıb əzməyə gücüm çatır. Ancaq yox. Mənə nəyin lazım olduğunu yaxşı bilirəm. Ona görə də hələ sizə vaxt verib dözüürəm».

Əsmər birdən halsızlaşdı, elə bil bətnində nəyinsə qopub ayrıldığını hiss etdi.

Özünü çarpayıya yetirdi. Zəng vurub Əkrəmi geri çağırmaq istəsə də, fikrindən daşındı. Anasına zəng etdi. Az keçməmiş, anası gəlib bənizi qaçmış Əsməri görəndə, həyəcanlandı:

- Qızım, nə olub, niyə bu haldasan?

Əkrəmin anası da artıq burada idi. Onlar Təcili Yardım çağırdılar. Əsməri xəstəxanaya apardılar. Hamiləlik pozulmuşdu. Anasının bətnində üçcə ay yaşamış uşağı xilas etmək mümkün olmadı. Üstəlik, Əsmərin öz həyatı da təhlükədə idi.

Əkrəm xəstəxanaya gəldi. Əsmərin çox qan itirdiyini və ona qan vurulması vacibliyini soyuqqanlılıqla qarşıladı. Lazım olan xərcləri ödəyib, getdi.

Onların ailə həyatı beş il davam etdi. Əkrəmlə bir evdə, bir mənzildə yaşamaq Əsmər üçün nə qədər əzablı olsa da, o, buna dözür, həyatın sonrakı gedişatını, taleyin ona nə verəcəyini gözləyirdi. Günlər isə bir-birindən daha da iztirablı-əzablı keçirdi. Əkrəm gənc xanımına nəvaziş, qayğı göstərməyi ağına belə gətirmirdi.

Bu müddətdə Əsmər aspiranturanı bitirdi, tibb elmləri namizədi oldu, kafedrada ona iş verdilər, tələbələrə mühazirə oxumağa başladı. Doğrudur, onlar təzə evə köçüb hər cür şəraiti olan şəhərətrafı villalardan birində yerləşsələr də, buna yaşamaq demək mümkün deyildi.

Əsmərin öz maşını var idi. Bir dəfə idarə etdiyi maşınla qəzaya uğradı. Yüngül zədə aldı. Bundan sonra Əkrəmə daha maşın sürməyəcəyini bildirdi. Əkrəm: - Kimi istəyirsən, sürücü götür, - dedi.

Onun belə asanlıqla qərar verməsi Əsmərə adi hal kimi göründü. Həmin gün işə taksi ilə getdi. Qayıdanda yenə gözləri taksi axtardı. Yaxınlıqda, köhnə sovet maşını «Jiquli»nin yanında bir gənc dayanmışdı. Həmin gəncə yaxınlaşdı.

- Məni Badamdar qəsəbəsinə apararsanmı?
- Buyurun, Əsmər xanım, nə üçün aparmıram? Ancaq...
- Nə ancaq, gedək də...
- Doğrusu...

Əsmər həmin gəncin sözünün davamını dinləmədən maşının qapısını açıb arxa oturacaqda əyləşdi. Gənc tez sükanın arxasına keçdi.

- Hə, indi de görək, «doğrusu» deyəndə nəyi nəzərdə tutdun?
- Doğrusu, mən maşını sizə yaraşdırmadım. Əsmər xanım, axı mən sizi tanıyıram.
- Tanıyırsan, lap yaxşı. Onda yoldaşlığımız tutar.

Gənc gedəcəkləri ünvanı soruşdu. Əsmər xanımın cavabından sonra – narahat olmayın, tanıyıram, - dedi.

Yol boyu heç nə danışmadılar. Yalnız ünvana çatanda, sürücü maşını saxlayıb:

- Buyurun, düşə bilərsiniz, - dedi.

Əsmər xanım ona pul vermək istəyəndə, gənc çox səmimiyyətlə onun əlini geri qaytardı.

- Xahiş edirəm, qonağım olun. Bilirəm, sizin üçün maşın məsələsi problem deyil. Həmişə özünüz maşın sürürdünüz. İndi nə üçün ...

Gənc istədi Əsmər xanıma «piyadasınız» desin. Nədənsə bu sözü ona yaraşdırmadı.

- Hə, piyadayam deyirsən?
- Yox, Allah eləməsin! Mən sadəcə bilmək istədim nəsə olmayıb ki?
- Elədir, qəzaya düşdüm. Artıq maşın sürmək istəmirəm. Sən də pulu götür,– Əsmər pulu bir də uzatdı.

Gənc pulu bir də qaytarmaq istədi. Bu vaxt onların gözləri bir-birinə sataşdı. Gəncin iri əlləri Əsmər xanımın əlinin üstündə idi. Onun gözlərində yanan işıq Əsmər xanıma doğma gəldi. Bu işıqda ülvi bir səmimiyyət, ehtiram vardı.

- Əgər sən götürməsən, bundan sonra bizim yoldaşlığımız tutmayacaq.
- Nə üçün? Nə qulluğunuz olsa, mən həmişə hazıram.

Gəncin qətiyyətli cavabı Əsmər xanıma xoş gəldi. Oğlanın əllərinin hərarəti onun əlinə keçib damarları boyu qəlbinə axdı. Və sanki Əsmər xanım qadın kimi isti bir ələ doğrudan da ehtiyacı olduğunu indi hiss etdi.

- Aman Allah! İnsan insana necə bənzəyərmiş? Üzündə çapıqı olsaydı, lap Samirdir ki, durub. Yəqin indi Samir də beləcə ətə-qana dolub.

Gəncin saçlarında təkəmseyrək ağ tüklər vardı. Hiss olunurdu ki, çətinliklər az görməyib.

Əsmər xanım pulu gəncin sağ tərəfinə qoyub, düşdü.

- Götür bu əlli dolları, sabah da burada saat səkkizdə səni gözləyəcəm. Mənim işə getmək vaxtımdır. Sağ ol.

- Yaxşı yol, Əsmər xanım. Gənc ehtiramla onun arxasınca dilləndi.

Səhərisi gün Əsmər xanım evdən çıxanda gəncin onu gözlədiyini görüb sevindi. Və bu sevincin özü ona qərribə gəldi. O, niyə sevinirdi? Axı bu gəncin heç adını da bilmirdi?

Maşına əyləşən kimi, salamdan sonra dərhal oğlanın adını soruşdu.

- Sənin adını bilmək olarmı, cavan oğlan?

- Adım Zahirdir, Əsmər xanım. Özüm də neçə ildir sizin işlədiyiniz klinikanın həyatında dayanıram. Dolanışığımı maşınımla çıxarıram. Daha neyləyim, başqa işim yoxdur. Hər nədir, Allah bərəkət versin!

- Əlbəttə, insan öz zəhməti ilə yaşayanda daha güclü olur.

Əsmər güzgüdə gəncin gözlərinə baxdı. Həmin anda Zahirin də gözləri onun gözlərinə dikildi. Əsmər xanım baxışları ilə yaşadığı həyatın iztirablarını danışmaq istəyən gəncdən nəzərlərini çətinliklə ayırdı.

Beləcə, onların münasibəti səmimi dostluğa çevrildi. Zahir Əsmər Sultanlının xidmətində idi. Və bir gün Əsmər xanım Zahirə evə dəvət etdi...

***

Onlar aralarındakı yadlıq məsafəsini artıq keçmişdilər. Əsmər Zahirə elə isinişmişdi ki, vaxtından bir qədər gec görəndə darıxırdı. Tez zəng edib hal-əhval tutur, çətinliyi olub-olmadığını soruşurdu. Əslində Zahir də ona bağlanmışdı. Əvvəllər Zahir Əsmər

Sultanlının şəxsi həyatı ilə bağlı ondan söz soruşmağa cəsarət etməzdi. Amma Əsmər həm də bir həkim kimi Zahirin gözlərindən oxuduğu kədərini nə ilə bağlı olduğunu, bu gəncin daxili dünyasında yaşayan ağırlığın haradan gəldiyini bilməyə çalışırdı. Bəlkə də Samirdən sonra ilk dəfə idi ki, onda əks cinsə qarşı belə bir hiss, maraq oyanmışdı. Əvvəllər ona elə gəlirdi ki, Samirdən sonra ürəyində dəfn etdiyi o qəribə, kövrək duyğuları bir daha yaşaya bilməyəcəkdir. Bəzən tənha məqamlarında fikirlərini ittiham edir, özü-özünü cəllada bənzədirdi. Getdikcə kobudlaşdığını, sərtləşdiyini hiss edirdi. İşdə də həddindən artıq tələbkər olmuşdu. Başa düşürdü ki, bunlar artıq işə aid olmayan psixoloji hissin təsiri altında baş verirdi. Tənhalıq onun mənəvi aləmini işğal etmiş, ruhuna qarşı qəddar olmuşdu. Bəlkə də Əsmər Sultanlı həyatın ona bəxş etdiyi bu daxili əzabların, iztirabların, işgəncələrin altında əzildiyindən, bəxtinə, taleyinə qarşı etirazını bu yolla bildirirdi.

Hərdən evdə Əkrəmlə bərabər olanda, ərinə qarşı münasibətini mülayim, xoş ünsiyyət üzərində qurmağa çalışırdı. Əvəzində o da Əkrəmdən nəvaziş, istilik görmək istəyirdi. Buna görə Əkrəmin səhvlərini də bağışlayırdı. Ərinin onun qadın heysiyyəti ilə hesablaşmayan münasibətinin çox zaman üstündən keçirdi. Lakin Əkrəmin ona saxta münasibəti Əsmər Sultanlının düşündüyü kimi, insani duyğuların qovuşa biləcəyinə aparan yolla getmirdi. Əkrəm ona təsadüfi tanış olan bir qadın kimi baxırdı. Guya onun işi-gücü, vəzifəsi ötürü «kişilik borcunu» verməkdən ibarət idi. Əsmərsə bunu qəbul etmirdi. O, Əkrəmin həyatın mənasını yalnız var-dövlət sahibi olmaq, pul qazanmaq, əyləncələrdə keçirmək deyil, daha dəyərli mənəvi məntiqlərdə, dünyaya ciddi baxışlarda axtarmasını arzulayırdı. Münasibət körpüsünü səmimi qurmaq üçün Əsmər bəhanə də tapmağa çalışırdı:

- Əkrəm, işimin necə ağır olduğunu görürsən.
- Əlbəttə, görürəm. Dəfələrlə sənə demişəm ki, sənin işləməyinə ehtiyacımız yoxdur.
- Əkrəm, bu, köhnə havadır ki... hələ də sənin başında qalıb.
- Daha nə istəyirsən? Maşının, imkanın... Görürəm, heç maşınını da işletmirsən. O köhnə taksinin tozu-torpağı sənə xoş gəlir.

Bu anda Əsmər ərindən onun Zahirə qısqandığını, sürücüyə olan xoş münasibətinə görə Əsmərə acığı tutduğunu eşitmək istədi. Ancaq Əkrəm belə təbiilikdən uzaq idi. Əsmər

hiss etdirməsə də, daxilində Əkrəm acıyırdı. Yandırıcı istehza qadının gözlərindən süzülüb Əkrəmi külə döndərmək, pəncərəni açıb bu külü tüğyan eləyən Bakı küləyinə vermək istəyirdi. Amma yenə hövsələsini boğur, öz-özündən soruşurdu: - Bu necə kişidir? Bunun daxilində qeyrət, heysiyyət yoxdurmu?

Tənha gecələrində, Əkrəmin haralardasa, kimləinsə yanında olduğu günlərdə başını elmlə qatmaq, yaradıcılıqla məşğul olmaq istəsə də, bu məsələlər onu daxildən didib-parçalayır, varlığını viran qoyurdu. Bu için-için yanan od, alov getdikcə onu özünün nə vaxtsa itirdiyi aləmə doğru aparırdı. Onu yenidən itirdiyi cığır tapmağa, qəlbindəki boşluğu doldurmağa, sönməkdə olan sevgi odunu yandırmağa çağırırdı.

Artıq Zahirin saf, isti nəfəsi Əsmərin qəlbindəki sönməkdə olan ocağı doğrudan da alışdırmaqda idi. Zəhiri evə dəvət edəndə də bu hisslər qəlbinə hökm kəsilən duyğuların təsiri altında baş qaldırırdı.

Əkrəm neçə vaxtdı Avropada idi. Səhər Əsmər ona zəng vurub, harada olduğunu soruşdu. Kaş Əkrəm salam-kəlamdan sonra Əsmərə bircə kəlmə «sənin üçün darıxmışam» – deyəydi. O isə başqa heç bir söhbətə yer qoymadan hələ bir neçə gündən sonra gələcəyini bildirdi.

Əsmər evi səliqə-sahmana salıb, günorta üçün yemək tədarükü gördü. Stolun üstünə ikinəfərlik qab-qacaq, çəngəl-bıçaq düzdü, mürəbbə, şirniyyat qoydu. Əsmərə elə gəldi ki, bu gün hava da gözəldir. Günəş də həmişəkindən tez çıxıb. Səhər pəncərəni açıb dənizə baxmış, ala-tala buludların arasından közərən günəşin sürətlə göyə qalxdığını, oradan bütün aləmi nura boyadığını görmüşdü.

Əvvəlcə Zahirə zəng edib bu gün onunla işi, köməyinə ehtiyacı olduğunu demək istədi. Şübhəsiz ki, Zahir həmişə onun zənginə cavab verir, istədiyi vaxt yanında hazır olurdu. Buna görə də zəngə ehtiyac görmədi.

Əsmər Sultanlı hərdən özünü qınayır, Zahirin ağrı-acılarını daha da artıracağından ehtiyat edirdi. Axı yolboyu söhbətləri zamanı zarafatyana Zahirin üzündəki dumanın nə vaxt çəkiləcəyini soruşmuşdu.

Bir gün dənizkənarı bulvarda «maşını saxla», - deyib düşmüş, Zahir də sahilə çağırmışdı. - Sən bu gün həyatını mənə danışmasan, bu sahilə başlayaraq yolumuz ayrılacaq.

Doğrudur, həmin anda Əsmər Sultanlı «yolumuz ayrılacaq» – desə də, tez də kövrəlmiş, sözünü dəyişmək istəmişdi. Zahirin qəlbinə toxunacağını, ürəyini açmadan, həyatını danışmadan küsüb gedəcəyini düşünmüşdü. «Yox, yox, Zahir belə etməz. O, mənim tənhalıq dərdimi hiss edir. Bilir ki, ünsiyyətinə, dostluğuna, köməyinə ehtiyacım var...»

- İncimə, Zahir, axı mən həkiməm.

- Sizin savadlı bir mütəxəssis olduğunuza şübhəm yoxdur, Əsmər xanım, – Zahir sıxıla-sıxıla dillənmişdi.

- Onda çəkinmə, danış. İnsan hisslərini bölüşəndə, etibarlı bir adamla paylaşanda qəlbən rahat olur. Həyatın çətinliklərinə dözmək üçün ona mənəvi güc gəlir.

- Əgər həyat bütün ağırlığını, əzabını insanın çiyinə qoyubsa, onda necə?

- Mən də bunu fikirləşirəm. Bəlkə sən də mənim köməyimə ehtiyacın var? Onda niyə biz köməyimizi bir-birimizdən əsirgəməliyik? Dostluğun, yaxınlığın dəyəri də bir-birinə dayaq, dərdinə şərik olmaqdır.

- Bilirəm, Əsmər xanım. Ancaq mənim üçün çətin olan budur ki, nə vaxtsa yollarımız ayrılanda, mən yenə o yükün altında tək qalacağam.

- Əlbəttə, əgər ayrılmalı olsaq. Hər bir insanın daxili aləmi yalnız özünə məlum olan sərhədlərlə müəyyənləşir. Hər bir insanın daxili aləmi yalnız özünə aid olan bir dövlətdir. Onu bizlər idarə edirik. Zənnimcə öz hisslərində sabitqədəm olan adamlar ayrılıq qorxusu yaşamırlar. Çünki onlar həyatın hər cür zərbələrinə qarşı dözə biləcək gücdə olurlar.

- Əsmər xanım, doğrudanmı bizim yenidən həyatın zərbələrinə qarşı dözə bilmək gücümüz var?

- Əlbəttə var. Əgər öz gücümüzə inamımız varsa.

- Hə, əgər inamımız varsa, onda mən...

- Bəli, bəli, sən danışmalısan...

Zahir asta-asta gözlərini dənizin uzaqlarına zilləyərək danışmağa başladı.

***

Doğrudan da, insanları bir-birinə yaxınlaşdıran onların mənəvi doğrılığı ilə bərabər, həm də dərdləri və acıları imiş. Zahir həyat hekayətini Əsmər Sultanlıya danışandan

sonra xeyli yüngülləşmiş, özünü daha gümrah hiss etməyə başlamışdı. Sanki onun varlığında nəyisə dəyişmişdilər. İndi Zahirin həyatı uzaq səfərə çıxan gəmiyə bənzəyirdi. Ünvan bəlli, yol aydın. Bəs bu nigarançılıqlar haradan doğulur və günü-gündən artırdı?..

***

...Zahir etiraz etmək, «bu gün evə tez getməliyəm» demək istədi. Lakin dillənmədi. Bayaq şəhərdən Əsmər xanımı gətirəndə onun maşına qoyduğu bağlamalar da yadına düşdü. Doğrudur, bağlamalar o qədər də ağır deyildi. Əsmər xanım özü də apara bilərdi. Ancaq özünə sığışdırmadı. Düşüb bağlamaları götürdü. Maşından iki-üç addım qabaqda dayanıb onu gözləyən Əsmər xanıma:

- Əsmər xanım, inciməyin, mən bağlamaları evə qoyaram. Ancaq tez qayıtmalıyam, - dedi.

- Nə olar, qayıdarsan.

Onlar birlikdə pillələri qalxdılar. Əsmər qapını açıb içəri keçdi. Zahir qapının ağzında dayanıb bağlamaları içəri uzatdı.

- Zahir, xahiş edirəm, gəl içəri.

Zahir utancaq halda, sıxıla-sıxıla qapıdan içəri keçdi. Yalnız bundan sonra Əsmər bağlamaları alıb otağa apardı və ərkyana təkidlə yenə dilləndi:

- Keç içəri, ayaqqabılarını soyun.

Zahir hələ də tərəddüd içində idi; ayaqqabılarını çıxarmağa ona sanki nəşə mane olurdu. Ayaqlarının birini götürüb, birini qoyurdu. Əsmər geriye qayıtdı, Zahirin çəşqınlığını görüb güldü:

- Nə olub, yer ayağını yandırır ki?

Zahir başını qaldırıb qadının gülüş yayılmış üzünə baxdı, dodaqlarının arasından evin bütün küncələrinə yayılan, dəhlizdə əks-səda verən bu şaqraq gülüşün sehrinə düşdü. Sanki nitqi tutuldu. Əsmər yaxına gəlib, onun qolundan tutdu:

- Keç, keç içəri. Zahirin etiraz etməyə nitqi yox idi. Elə bil daxilində bir səs oyanmışdı. O səs Əsmər Sultanlının səsi idi, onun iç dünyasına hopmuşdu. Ruhuna, qəlbinə çökmüş və oradan Zahirə idarə etməyə başlamışdı.

Artıq Zahir yuxulu adamlar kimi davranırdı. Hansı evdə olduğunu da unutmuşdu. Buraya nə üçün gəldiyini, hansı qüvvənin təsirilə evə keçdiyini yadından çıxarmışdı.

Doğrudur, ev ona Əsmər xanımın özü qədər yaxın və doğma gəlsə də, həyəcan onun bütün bədənini sarımışdı. Axır ki, birtəhər ayaqqabılarını çıxarıb evə keçdi.

Geniş qonaq otağında dəbdəbəli görkəm vardı. İlk baxışdaca hiss olunurdu ki, ailənin maddi həyat tərzı Zahirin yaşadığı güzərandan çox-çox fərqli idi.

Zahir yenidən sıxılmağa başladı. Alnına soyuq tər gəldi, özünü danladı: «Gərək heç maşından düşməyəydim. Bağlamaları da Əsmər xanım özü gətirəydi. Axı burda nə vardı, mən bura niyə gəldim?»

Əsmər Zahirin qolundan tutub stolun yuxarı başına çəkdi. Yalnız stolun üstündəki çay dəstgahını görəndən sonra Əsmərin bunu nə vaxt hazırladığının fərqi nə vardı. Axı bu gün şənbə, Əsmər xanımın istirahət günü idi. O, işə çıxmamışdı. Zahirə də zəng vurub şəhərdə görüşmüşdü.

- Sən əyləş, mən təzə çay dəmləyim.

Əsmər yan otağa keçib paltarını dəyişdi. Əyninə evdə asan hərəkət etmək üçün rahat, gen xalat geyindi. Xalat təzə ütülü və səliqəli idi. Zahir Əsmər Sultanlını həmişə ya ciddi bayır paltarında, ya da həkim geyimində görmüşdü. İndi bu nazik, onun bütün bədənini göstərən xalatın içində Əsmərin necə cazibədar, harmonik bədən quruluşuna malik gözəl bir qadın olduğunu isə ilk dəfə müşahidə edirdi.

Zahir başını qaldırıb Əsmərə baxanda baxışları toqquşdu. Zahirin ağzı açılı qalmışdı. Əsmər Sultanlı onun heyrətini görüb zarafat etmək istədi:

- Hə, nə olub? Qadın görməmişən?

- Görmüşəm...

- Yəqin beləsini görməmişən, hə?

- Yox, mən...

- Bir sözünü desənə...

- Mən sizi heç vaxt belə təsəvvür etmirdim.

- Necə təsəvvür edirdin? Quru, cansıxıcı, adama yovuşmaz?

- Yox, yox, Əsmər xanım, mən sizin bu qədər yaxınlığınıza, doğmalığınıza doğrusu, heyran qalmış, valeh olmuşam.

Əsmər xanım yaxına gəldi. Daxilindən güclü bir hiss onu dartıb Zahirə tərəf çəkirdi. Sanki əks qütblü maqnit parçasının biri çox nəhəng, o biri çox balaca idi. Güclü tərəf zəif tərəfi qarşısıalınmaz bir qüvvə ilə özünə sarı dartıb birləşməyə can atırdı.

- Mən sizi həmişə həkim kimi, ağ xalatda təsəvvür edirdim. Doğrusu, elə indi də o cür qəbul edirəm, - desə də, sonuncu sözlərini söyləyəndə dili topuq vurdu. Cümləsini necə qurtardığını bilmədi. Gözünü ondan çəkə bilməyən Zahir özünü sehirli bir aləmdə hiss etdi. Asta-asta yerindən qalxdı. Elə bil qadının gözlərindən sallanan zəncir ilan kimi onun varlığına dolanaraq, onu Əsmərlə birgə uca dağın zirvəsinə qaldırdı. Zahirin sanki ayaqları yerdən üzüldü. Əsmər əllərini uzadıb Zahirin iki əlindən tutdu. Nəsə demək istəyən dodaqları asta-asta tərpəndi. Ancaq səsi eşidilmədi. Zahirin ruhunda baş qaldıran qeyri-adi bir duyğu içində haray saldı. Hisslərin arasındakı məsafə son dərəcə qısaldı. Nəfəs-nəfəsə dayandılar. Əsmərin nəfəsi daha odlu-alovlu idi. Zahirin bu alovdan qaçmaq, uzaqlaşmaq imkanı yox idi. Sanki sehlənmiş Əsmər Sultanlı bircə kəlmə deyə bildi:

- Zahir!..

Zahir nəsə demək istəsə də, səsi boğazında qaldı...

***

Texniki Universitetin sonuncu kursunda oxuyan Zahir gələcək həyatını şirin xəyallar üzərində qurmuşdu. Təyinatla gedib uzaq rayonların birində yaşayacağını düşünür, hansı işdə çalışacağını götür-qoy edirdi. Kimsənin onun gələcək planlarına təsir göstərə biləcəyini ağına gətirmirdi.

Bir gün onlar teleqram aldılar. Atası-anası ilə birlikdə Zahirə də dayısı qızının toyuna dəvət edirdilər. Hər şey də həmin toy günündən başladı.

Zərnigar Zahirin dayısıgilin qonşusu idi. Gəncəbasar qızlarının xüsusiyyətlərinə uyğun gözəl boy-buxunu, qırmızı yanaqları vardı. Əsl kənd qızlarına məxsus sağlamlığı, çevik hərəkəti onu bir qədər də cazibədar edir, diqqəti özünə çəkirdi.

Zahirlə Zərnigarın həmingünkü tanışlığı hər ikisinin qəlbində isti duyğular yaratsa da, əslində Zərnigar Zahirə hələ razılıq verməmiş, Zahir də ona qəti bir söz deməmişdi.

Bakıya qayıdandan sonra o, Zərnigarı unutmağa çalışsa da, bacarmırdı. Bunu Zahirin anası da başa düşmüşdü.

- Ay oğul, sən gördün ki, o, nişanlıdır, bu gün-sabah toyu olacaq. O qız haradan düşüb beyninə?

- Bilirəm, ana, elə bilirəm mənim üçün asandır? Mənə elə gəlir ki, o qız nişanlısını istəmir.

- Axı camaat içində biabır olarıq. Hansı üzlə nişanlı qızın qapısına getmək olar?

- Heç bir üzlə ana, düz deyirsən.

Zahirlə anasının arasındakı söhbət beləcə qurtarmışdı. Bir neçə ay ötmüş, Zahir ali məktəbi bitirmiş, Gəncəbasar tərəfə təyinat almışdı. İstəsə də, istəməsə də daxili bir qüvvə onu o tərəflərə çəkirdi. Və bir gün dayısıgildə yenə Zərnigarla üzbəüz gəlməli olmuşdu.

- Xoş gördük səni, nişanlı qız.

- Səni də xoş gördük, şəhərli oğlan.

Köhnə tanışlar kimi görüşdülər.

- Bəs nə əcəb indiyədək toyunuz olmayıb?

Zərnigar bu suala xasiyyətinə uyğun olan açıqlıqla cavab verə bilmədi. Həyadanmı, tərəddüddənmi aradakı xeyli sükutdan sonra bir qədər özünü ələ alıb qırıq-qırıq cavab verdi:

- Toydan qorxuram, elə bilirəm, bu, mənim ömrümün axırı olacaq.

Həqiqətən də bir neçə dəfə toyu başlamaq, Zərnigarın köçürmək məsələsi ortaya çıxanda, müxtəlif bəhanələrlə qız məsələni uzatmış, toya razılıq verməmişdi. Bunu Zahirə etiraf etməli olduqda:

- Axı sən istəmədiyin oğlanın üzüyünü barmağında necə gəzdirirsən?

Zahir yaxınlaşıb Zərnigarın üzük olan əlindən tutdu.

- Zərnigar, biz elə bilirəm bir-birimizi yaxşı başa düşürük.

- Nə qədər başa düşsək də, aramızda uzaq məsafə var.

- Bəlkə bir-birimizə təfəf yüyürsək, o məsafəni qısaldarıq?

- Yüyürə bilərikmi?

- Əlbəttə, bilərik.

- Bəlkə yolda bədrədik? Hansımızsa yıxıldıq? – Zərnigarın bu hazır cavablığı əslində Zahirin məqsədinin nə qədər aydın olub-olmadığını bilmək nigarənçılığı idi.

Zahir də qətiyyətlə cavab verdi:

- Onda o birimiz onun qolundan tutub qaldırırıq. Bir-birimizə dayaq olarıq.

- Dayaq da uçar. Bəzən elə zəlzələlər olur ki...

Zərnigarın bu sözlərindən Zahir gülümək tutdu.

- Sən lap filosof kimi danışırısan.

- Vur-tut orta tibbi təhsilim var. – Zərnigar güldü.

Onların sonrakı söhbətləri dərindən tanışlıqla bərabər, ədəbiyyat, incəsənət, mənəviyyat mövzuları ilə davam etmişdi.

Hər dəfə Zahir dayısıgilə gələndə, Zərnigarın görməmiş, onunla söhbət etməmiş qayıtmırdı. Bu gün isə Zərnigarla ciddi danışmağa qərar vermişdi.

...Qız asta-asta əlini Zahirin əlindən çəkmək istədi. Nişan üzüyü qızın barmağından sürüşüb Zahirin əlində qaldı. Bir anlığa Zahirə elə gəldi ki, onun əlini od yandırdı. Diksindi, üzük əlindən yerə düşdü. Üzüyü götürüb qıza qaytarmaq istədi.

- Al, tax barmağına.

- Yox, mən o üzüyü bir daha barmağıma taxa bilmərəm. – Zərnigar qətiyyətlə cavab verdi.

- Elə isə onda bu gün yığış!..

Onlar həmin gün axşam yola çıxdılar. Zərnigar ata-anasına məktub yazıb qoydu: «Siz məni istəyimlə hesablaşmadan nişanladınız. «Nişanlıma» da dəfələrlə onu istəmədiyimi demişəm. Artıq başa düşmüşəm ki, həyatda sevgisiz yaşamaq olduqca çətindir. Məndən nigarən qalmayın. Mən Zahirə inanıram. Bundan sonrakı həyatımı onunla bağlamağa qərar verdim. Üzüyü isə sahibinə qaytarın. Tanrı sevən ürəkləri bağışlayır. Siz də bağışlamağa çalışın. Salamət qalın. Zərnigar».

Beləcə, Zahirlə Zərnigarın evlilik həyatı başladı. Zərnigar onların evlərinə gələndə, Zahirin anası əvvəlcə bərk həyəcanlanmış, bu işin necə qurtaracağından, nələrin ola biləcəyindən qorxmışdı. Xoşbəxtlikdən bu məsələlər elə bir gərginlik yaratmadı. Oğlan tərəf də hadisəyə soyuqqanlıqla, təmkinlə yanaşdı: «Bizi istəməyən qıza yalvarıb arxasınca gedəsi deyilik ki?!» - dedi.

Düz bir ilin tamamında ailədə uşaq dünyaya gəldi. Qızcığazın adını həm Zahirin, həm də Zərnigarın adına uyğunlaşdırıb Zahizər qoydular. Qohum-əqrəba bu ada təəccüblənsələr də, Zahir belə bir ənənənin olduğunu bildirdi, dedi ki, övladda həm atanın, həm də ananın arzuları birləşir. Qoy balamızın bu adında valideyinlərinin adları ilə bərabər, arzu və istəkləri də birləşsin.

Zahirin atasının ürəyi xəstə idi. Xəstəliyin ağrıları tez-tez özünü büruzə verirdi.

- Ay oğul, bilmirəm ömrüm nə qədər çəkəcək? İstəyirəm gəlinimizin ata-anası ilə danışım. Sizi barışdırım. Uşağınızın iki yaşı tamam olur. Bəlkə onlar da indi nəvə görmək istəyirlər?

Kişi bir neçə dəfə Gəncəbasara getmiş, axır ki, Zərnigarın ata-anasını, qardaşını yola gətirmişdi.

Bir gün onlar ailəlikcə yığışıb Gəncəbasara getdilər. O mənzərə Zahirin gözünün qabağından indi də getmirdi. Zərnigarın ata-anası nəvələrini – Zahizəri əllərindən yerə qoymur, uşağı öpüb, bağrına basır, sevinc hissləri yaşayır, özlərini xoşbəxt hesab edirdilər.

Onlar bir həftə qonaq qaldılar. Zahirin ata-anası üçüncü gün Bakıya qayıtdı. Bir həftənin tamamında Zahirə Zərnigar da mikroavtobusla şəhərə döndülər.

Bakı ətrafına yaxınlıq məqamları idi. Birdən sürətlə mikroavtobusun qabağına çıxan qum-çınqıl yüklü Kamaz maşını mikroavtobusu yan tərəfindən zərblə vurdu... Qışqırıq səsləri göyə qalxdı... Təcili Yardım maşınları gəldi. Zahir də, Zərnigar da gözlərini açanda, özlərini xəstəxanada gördülər. Uşağı soraqladılar. Onsuz da üzücü görkəmdə olan, simasına əzablar çökən Zahirin anası dillənə bilmədi. Dodaqları səyrirdi. Gözləri yaşla doldu. Həkimlər ona qətiyyətlə tapşırıbmışdılar ki, həyəcanlı vəziyyət yaratmasın. Zahir başından zərbə alsa da, həkimlər tez sağalacağını dedilər. Amma Zərnigarın vəziyyəti ağır idi. Həkimlər onun qarın nahiyəsindəki daxili qanaxmadan şübhələndilər. Vəziyyət son dərəcə ciddi idi. Odur ki, həkimlər Zərnigarı əməliyyat etməli oldular. Xəstəxananın tibb işçiləri Zahirə təskinlik verib, hər şeyin yaxşı qurtaracağını desələr də, sonradan Zərnigarın bir daha uşaq dünyaya gətirə, anna ola bilməyəcəyi məlum oldu.

Övladlarının başına gələn faciəyə, nəvə itkisinə dözə bilməyən Zahirin atası dünyasını dəyişdi. Bir il sonra Zahirin anası da vəfat etdi.

Bu hadisədən xeyli vaxt ötdü. Zahirlə Zərnigar atadanqalma evdə yaşayırdı. Zahir ixtisasına uyğun iş tapa bilmədiyindən atasının yadigarı olan köhnə sovet maşınında adamlara taksi xidməti göstərir, bununla ikinəfərlik ailəni dolandırır.

Vaxtından əvvəl qocalmağa başlayan Zərnigar, bir gün Zahirə dedi: «Mənimlə işin olmasın, Zahir, sən evlən. Çətin olsa da, köçüb valideynlərimin yanına getmək istəyirəm. Onlar da xeyli yaşlanıblar, ömrümü qoca ata-anama qulluq etməyə sərf edərdim».

Zahir kövrəlib, Zərnigarı danladı:

- Səndə günah yoxdur, əzizim. Bu Allahın yazısıdır, qəbul etməliyik. Mən səni heç vaxt diqqətimdən kənarda qoymayacağam, başım işə, gücə çox qarışıb. Sənə mütləq vaxt ayıracam. Hər şənbə-bazar teatra gedərik, kino-konsert tamaşalarını seyr edərik, şəhəratrafi gəzintilərə çıxarıq, fikrimiz də dağılar.

- Yox, Zahir, sən nə etsən də, övladsızlığın qəmini dağıda bilməzsən. Bir var heç əvvəldən olmayaydı, bir də var ki, biz o Tanrı payını görmüşük, az da olsa, şirinliyini dadmışıq. Onun ağrısı, ayrılığının acısı daim bizimlədir.

- O ağrını özümüz daşımalı, özümüz yaşamalırıq. O ömürlük nisgil də həyatımızın bir parçası olacaqdır. Axı nə etmək olar? Qismət belə imiş. Kədərə, qəm-qüssəyə əyilmədən dözümlü olmaq lazımdır.

- Mən ona görə deyirəm ki, sən evlənsən, yaxşıdır, uşağın olar, həyatın dəyişər. O övlad mənim üçün də doğma, əziz olar. Onu vaxtaşırı gəlib yoxlayaram. Qayğımı əsirgəmərdim. – Zərnigarın bu sözlərindən sonra Zahirin gözləri yaşardı, söhbəti dayandırıb, həyətə çıxdı. Ürəyində bir anlıq Tanrıya gileyləndi. Tez özünü ələ aldı, düşündü ki, Tanrının hər cür sınaqlarına qarşı əlbəttə ki, şükür etmək, dözmək lazımdır.

O, Zərnigarın fikirləri ilə əsla razılaşırmırdı. Bütün el-obasını Zahirə görə atıb gələn Zərnigarı necə xəcil edə bilərdi, onu həyatda necə tənha qoya bilərdi? Yox, yox, bu, Zahir tərəfdən namərdlik olardı. O, Zərnigarı indi də əvvəlkindən az istəmirdi. Hər gün qazancından Zərnigarın ürəyi istəyən nəşə bir şey alır, onu sevindirməyə çalışırdı. Bu söhbətdən sonra isə onlar bu mövzuya demək olar ki, bir də qayıtmadılar. İkilikdə tez-tez şəhərə çıxır, dənizkənarı bulvarda gəzirdilər. Amma buna baxmayaraq, Zərnigarın saçları sürətlə ağarırdı. Zahirin də saçlarına dən düşmüşdü. Onlar hər il ikilikdə Zahirin ad gününü səssiz-səmirsiz, danışmadan, susmuş halda qeyd edirdilər. Bu bir sıxıntılı həyat

nə qədər davam edəcəkdi? Onların həyatı bu kədər dalğaları ilə çarpışmada nə qədər dözəcəkdi, heç biri deyə bilməzdi.

...Vaxt öz axarında idi. Nəhayət, bir gün bu sıxıntılı həyat mənim üçün dəyişdi, – Zahir sonuncu sözlərini deyib, baxışlarını Əsmər Sultanlıya zillədi.

Əsmər Sultanlı onun gözlərindəki kədərin daha da dərinləşdiyini və bu qüssəyə hansısa nigarançılığın da əlavə olunduğunu hiss etdi. Əsmər Sultanlı başa düşürdü ki, illər ötsə də, indinin özündə belə Zahirə təskinlik vermək lazımdır.

- Zahir, görürsən ki, mənim hər cür imkanım var. Az-çox Əkrəm haqqında da məlumatlısan. Ərli olsam da, bilirəm ki, mən də tək-tənhayam. Elə bilirəm, bizim dostluğumuz tənhalığın bizə verdiyi dərdləri yüngülləşdirə bilər.

Zahir çiynlərini çəkib gülümsündü:

- Hərəmin öz qəmi, öz kədəri var. Bilmirəm, dərdləri qarışdırmaqsa bəndənin işidir, yoxsa Tanrının?

- Gözəl sualdır, Zahir. Hər halda həyatda baş verənlər nə qədər Tanrının hökmü ilə olursa, suallara insanların özləri cavab verməlidir. Elə bilirəm bizim bundan sonrakı həyatımız o suala daha yaxşı cavab ola bilər.

- Məni bağışlayın, Əsmər xanım, mən istəməzdim ailəməzə aid olan dərdi sizə yükləyim. Amma onu da bilirəm ki, sizin kimi ağıllı, zəkalı, həssas, həyatı başa düşən, uzaqgörən bir xanım, həkim-ziyalı ilə paylaşmamağım günah olardı.

- Əlbəttə, Zahir. Sən uşaq deyilsən. Bəlkə kimin üçünsə sırası bir taksi sürücüsü, sadə bir insan olsan da, mənim nəzərimdəsə artıq həyatın bərkinə-boşuna düşüb-çıxmış mükəmməl bir insansan. Sənin zəngin bir könül dünyanın, dərin mənəviyyatının olmasını yüksək qiymətləndirirəm. Bu mənəvi sərvətin inanıram ki, üçümüzdə də bəs edəcək.

- Əsmər xanım, ikinəfərlik dünyaya üçüncüsü sığarmı? Bu, daha betər faciə yaratmazmı?

- Bizim hər birimiz gücümüzdə və etibarımıza inansaq, heç bir faciə-bəla yaranmayacaq.

Qərb tərəfdə bulud dağlarının arxasında günəşin axşam şüaları sönən ocaq kimi közərirdi. Onların hər ikisi ağır, kədərli baxışlarla günəşin sönməkdə olan bənizinə tamaşa edirdilər. Əsmər qolunu Zahirin boynuna saldı. Əli ilə günəşi göstərdi:

- Ora bax.

- Baxıram, çox kədərli mənzərədir.

- O kədərin içindəki sevinci də görmək lazımdır. Axı günəş sabah yenə doğacaq. Bəlkə sabah açılan səhər bundan da işıqlı, nurlu olacaq?.. İndi isə gedək...

Zahir qaranlıqların içindən keçəndə Əsmərin əlindən yapışdı. Özündən bir-iki yaş böyük olan Əsmər xanım da onun əlini buraxmaq istəmədi. Onlar beləcə kövrək addımlarla yola çıxdılar.

***

Həmin gün Zahir Zərnigara verdiyi sözə əməl edə bilmədi. O, evə tez getməli idi. Axı bu gün Zahirin ad günü idi...

Əsmər Sultanlı bağlamaları açmış, Zahir üçün aldığı kostyumu bir daha ütüləmişdi. Köynəyi, qalstukunu, ayaqqabını elə zövqlə seçib almışdı ki, mağazaları sanki Zahirə birgə gəzmiş, ölçülərini yoxlayıb götürmüşdü. Zahir hədiyyələrə etiraz etmək istəsə də, Əsmər xanım məhəl qoymadı: «Axı bu gün sənin ad günündür, bu da məndən sənə hədiyyə...»

...Xatirə Əsmər xanıma baxmırdı. O, iç dünyasında qarşısında dayanan müəlliminin, həkiminin, eyni zamanda xeyirxah dayağı olan bu qadının daxili aləmindəki təzadları çözürdü. Sən demə, təfəkküründə məhəbbətlə formalaşdırdığı Əsmər Sultanlıyı tam dərinliyi ilə tanımırmış. Onun qayğıkeş insan, gözəl bir həkim obrazından sanki dəyişilməsi Xatirəyə ağır gəlirdi. O, bir anlığa düşündü ki, yəqin bu qadın mələk donunda olan iblisdir. Bu anda Əsmər Sultanlının onu başa düşəcəyindən, fikrindən nələrin keçdiyini duyacağından ehtiyatlandı. Ona görə yox ki, qorxdu, yaxud etibarını, iş yerini itirə biləcəyindən narahat oldu. O, sadəcə yanılaacağından utandı. – «Bəlkə mən bu qadını hələ də yaxşı tanımıram? Bəlkə bir az da onu öyrənməliyəm?» - düşündü.

Həyatda elə hadisələr baş verir ki, onun açımı yalnız zamana möhtac olur, kimin haqlı, kimin haqsız olduğunu zaman özü təsdiq edir. Yenə diqqətini toplayıb Əsmər Sultanlıya baxdı. Əsmər xanım onun dumanlı baxışlarından fikirlərinin dolaşdığını hiss edib dilləndi:

- Hə, Xatirə, bilirəm, indi düşünürsən ki, ərlə bir qadın kimi bu hərəkətlərimə necə haqq qazandırmaq olar?

Xatirə pərt olub qızardı. Dili topuq çala-çala dedi:

- Xeyr, Əsmər xanım, mən sizin şəxsi həyatınıza müdaxilə edə bilmərəm. Dediğiniz kimi də düşünmürəm. Amma bilmək istərdim ki, Əkrəmlə münasibətlərinizin sonu necə qurtardı?

- Biz tamam ayrı-ayrı adamlardıq.

Xatirə cavabdan bir şey başa düşə bilmədiyi üçün suallı baxışlarla yenə gözlərini Əsmər Sultanlıya zillədi.

Əsmər qızın narahatlığını görüb onu intizarda qoymamaq üçün söhbətinə davam etməyə başladı...

***

...Dediyim kimi, həmin gün Zahirin ad günü idi – mənim həyatım sanki dəyişmişdi. Həmin gün bir daha anladım ki, sən demə, mən də qadınam, mənim də hisslərim, duyğularım varmış. Həmin vaxta qədər elə bilirdim ürəyimdəki arzu-dilək çiçəkləri tamamilə quruyub məhv olub. Hiss edirdim ki, davranışmda da sərtləşmişəm. İşdə də getdikcə kobudlaşmaqda idim. Heç kimə gecikməni, adi səhvi bağışlaya bilmirdim. Özün bilirsən ki, bizim klinika kifayət qədər məşhurdur. Nə qədər müalicə ocağı kimi tanınırsa, bir o qədər də elm ocağı kimi qəbul edilir. Ayrı-ayrı yığıncaqlarda, rəsmi dairələrdə haqqımda «O, güclü inzibatçıdır, işini biləndir» deyirdilər. Amma hiss edirdim ki, insani keyfiyyətlərim, humanizmə getdikcə azalırdı. Əvvəllər elə bilirdim həmkarlarım paxıllığını çəkir. Ancaq sonrakı təhlillərim göstərdi ki, belə deyildi. Mənim sərtliyim, duymadığım kobudluğum adamları məndən kənar gəzməyə məcbur edirdi. Dostlarım, rəfiqələrim azalırdı. Kiminləsə çoxlu söhbət edib rahatlaşmaq istəyirdim. İş qayğılarımdan, elmi problemlərimdən yox, adi məişət, həyat tərzilə bağlı məsələlərdən danışmağı qəlbimdən keçirirdim. Körpə uşaqlı anaları görəndə, ürəyim həyəcanla çırpınırdı. Axı mən də ana ola bilərdim. Bunun qarşısını kim kəsdi? Yadındadırsa, söhbətimin əvvəlində bir uşaq məsələsini xatırladım. Ondan sonra məndə Əkrəmə qarşı ikrah hissi yarandı. Mənə elə gəlirdi ki, ondan dünyaya gətirəcəyim uşaq eybəcər olacaq, həyata belə gətirəcək. Şər timsalı kimi böyüyəcək. Mən yaxşı başa düşürəm, bu, mənim subyektiv fikirlərim idi. Mənim bu qənaətimin elmi əsasları yox idi. Amma bir həkim, bir

insan kimi yaxşı başa düşürəm ki, uşağın böyüməsində, onun tərbiyəsində, inkişafında mənəvi amillərin, keyfiyyətlərin rolu heç də az deyil.

Fəsillərə uyğun olaraq insanlar paltarlarını dəyişirlər. Amma hissləri, duyğuları fəsillərə uyğun dəyişmək mümkün deyil. İnsanın ruhunun harmoniyası bir dəfə yaranır və bütün ömrü boyu ona hakim olur. Əgər bu harmoniyadan kənar insanın mənəviyyatına nəşə daxil olduqda, həmin şəxs bununla barışmır, o hissləri özünə yad hesab edir. Əgər mən Əkrəmdən hamilə olsaydım, öz bətnimdə yaradıb dünyaya gətirdiyim övlad da mənə yad olacaqdı. Ona görə də Əkrəmdən uşaq istəmirdim. Bunun üstündə narazılıqlar da olurdu. O, dəfələrlə məndən xahiş etmişdi ki, heç olmasa, bircə balamız olsun. Qətiyyətlə etiraz etməsəm də, ona cavab verirdim ki, bu, qismətdən asılıdır. İlk uşağım tələf olanda onun mənə vurduğu mənəvi zərbəni tez-tez yadına salmaq istəməsəm də, çalışırdım ki, uşağın olmamasını məhz həmin hadisə ilə bağlı olduğunu ona inandırım. O isə buna inanmırdı.

Özün bilirsən ki, Əkrəm kifayət qədər təhsil görmüş, həyatdan baş çıxaran adam idi. Şübhəsiz anlayırdı ki, uşağı mən özüm istəmirdim.

Xatirə özünü saxlaya bilməyib, dilləndi:

- Axı nə üçün? Sizin ana olmağa haqqınız vardı.

- Doğrudur, Xatirə, mən səninlə razıyam. Amma ana olmamışdan əvvəl mən qadınam. Ən başlıcası, bir qadın kimi öz şəxsiyyətimi də dəyərləndirməyi bacarıram. Necə olur ki, Əkrəm insan fəsillərə uyğun paltar dəyişən kimi qadınları dəyişirdi? Türkiyəyə istirahətə gedəndə bir qadınla, Qərb ölkələrinə gedəndə başqası ilə olurdu, Misir ehramlarının qabağında tamam özgəsiylə şəkil çəkdirirdi. O, səfər fotoalbomlarını özündən razı halda evə gətirir, bəlkə də qəsdən şərait yaradırdı ki, mən həmin albomlara baxım. Səncə o zaman mən hansı hissləri keçirə bilərdim?

- Əsmər xanım, bəlkə onun sizə qarşı sadəcə qəzəbi varmış? Bəlkə bunlar sizi qıcıqlandırmaq üçün yalançı görüntülər imiş?

- Yox, Xatirə, bunlar yalançı görüntülər deyildi. Bunlar Əkrəmin məndən qisası idi. Hətta bir dəfə özü dili ilə dedi ki, sən məni uşaqsız qoyduğunu görə vicdan qarşısında da cəzaya məhkumsan, Tanrı yanında da. O, mənim təbiətimi yaxşı bilirdi. Bilirdi ki, mən

onu heç vaxt bağışlamayacağam. Ona görə də mənim hisslərimlə belə qəddarlıqla oynayırdı. İnsanın duyğuları dəmirdən deyil ki?

- Əsmər xanım, siz bilən bütün günahlar yalnız Əkrəmdə idi?

- Bilirəm, indi sən düşünürsən ki, mən özümdə günah axtarmıram, təqsirləri başqasında görürəm. Xeyr, mən bütün günahları Əkrəmdə görmürdüm. Mühitin də, valideynin də günahı az deyildi. Mənim anam düşünürdü ki, Əkrəm mənim xoşbəxtliyimin açarıdır. Xoşbəxtlik isə ancaq maddi imkanda, cəmiyyətdə tuta bildiyin mövqe ilə bağlıdır. Həyat göstərdi ki, bu, heç də belə deyil. Üstəlik, mənim özüm də iradəsiz olmuşam. Samirin qəlbinə dəyməklə, onu incitməklə Tanrı qarşısında böyük günah qazanmışam. Bununla da həyatı bir insan kimi yaşamağın yolunu – qapısını üzümə bağlamışam.

Mənim soyuqluğumu evləndiyimizin ilk aylarında Əkrəm tez-tez üzümə vururdu. Mən də ona deyirdim ki, mənim səni sevməyim zamandan asılıdır. Çalışacağam. O, elə bilirdi ki, sevgini bircə günün içində qazanmaq mümkündür. Haradansa alıb gətirib ürəyə, könül dünyasına yerləşdirmək olar. Bəlkə də buna görə mənə tez-tez bahalı hədiyyələr alırdı. Ancaq yersiz hərəkətləri, düşüncəsiz davranışı, qəlbimdə artıq ölməkdə olan Samirin xatirəsini təhqir etməsi, özünü məndən daha da uzaqlaşdırırdı. Əlbəttə, sənin üçün maraqlı olar: Doğrudanmı mən həyatımda heç bir xoş gün görməmişəm? Xeyr, belə deyil. Mən sevginin, mənəvi ehtiyacın nə olduğunu yaxşı bilirəm. Samirlə olan xatirələrim mənə son dərəcə əziz idi. Ən kədərli və tənha anlarımda ilk gəncliyimdə yaşadığım hissləri yadıma salırdım. Başa düşürdüm, Samir mənim üçün artıq yox idi. Amma nə edim, qəlbimə, könlümə munis olan bir həmdəmə ehtiyacım vardı. Beləsi isə artıq mövcud idi. O, Zahir idi. Zahirin timsalında mən çox alicənab, fədakar bir insan görürdüm. İlk əvvəl onun həyatına da ağırlıq, kədər gətirmişdim. Hiss edirdim ki, Zərnigara münasibətilə bağlı aramızda olan məsələlərdə özünü günahkar, bəlkə də xəyanətkar hesab edirdi. Doğrusu, Zahir ilə münasibətlərimizin belə dərinləşəyəcini əvvəllər təsəvvür etmirdim. Yalnız həmin gün, o ad günündə mən ilk dəfə duydum ki, qadın olmaq nə deməkdir. Həyatın şirinliyi üçün nələrdən keçməli olduğumu yaxşı başa düşürdüm. Məndən asılı deyildi. Əvvəlcə özümü daha ərköyün aparırdım, hər gün Zahirə görmək, onunla bir yerdə olmaq, onun nəfəsini duymaq, boynunun-boğazının tərini əllərimlə silmək, ona nəvaziş göstərmək istəyirdim. Sən təsəvvür edirsən, onunla bir

yerdə olanda, mən həmişə onun ayaq tərəfində oturdum. Elə yeri seçirdim ki, o, məndən yuxarıda dayansın, onun başı mənim başımdan daha ucada olsun. Mən həmişə onun gözlərinə aşağıdan yuxarı baxırdım. Bu, mənə böyük zövq verirdi. Az sonra hiss etdim ki, mən bu ifrat münasibətimlə onu bezdirə bilərəm. Zahir pula, dünya malına bağlı adam deyildi. Belə adamların adicə insani münasibəti hər cür imkandan, var-dövlətdən yuxarıda dayanır.

Bir dəfə özüm təklif edib dedim, bəlkə münasibətlərimiz haqqında Zərnigara nəse desin. Ona ağır gəldi. Onun yolunda vaxtilə əziyyətlərə qatlaşıb ailəsindən, qohumlarından üz çevirmiş bir qıza qarşı belə ikili münasibətin həyat yoldaşına məlum olmasını vicdanına sığışdırı bilmirdi. Ancaq həyat proqramlı deyil. O, bizim gözlədiyimizin əksinə olaraq, özünün sərt qanunlarını diktə etməkdədir.

Bilirsən ki, köhnə bakılıların bağ evləri olur. Bizim də dəniz qırağında babadanqalma bir yerimiz vardı. Mən onu qoruyub saxlamışdım. Bir gün Zahirdən xahiş etdim ki, həmin bağa gedək. Məqsədim bağın şəraitini yaxşılaşdırmaq, o qədər də böyük olmayan, səliqəli bir ev tikdirmək idi. Zahirin belə işlərdə yaxşı səriştəsi vardı. Elə ixtisasına da uyğun idi. Köhnə evin qapısını açdım, toz basmış çarpayı, köhnə stol-stul neçə il idi ki, bura insan ayağı dəymirdi. Məni az qala hönkürtü tutacaqdı. Çünki buraya bir dəfə orta məktəb yoldaşlarımla birlikdə gəlmişdim. Mayın axırları olardı. Samir də burada idi. Uşaqlar həyətdə olanda, biz onunla ilk dəfə buradaca xeyli göz-gözü dayandıq, bir-birimizin əlindən tutduq. Bu, bir şirin yuxu kimi həmişə yadıma düşürdü. İndi isə üzünün çapığından başqa bütün görkəmi ilə Samiri xatırladan Zahirə birlikdə gəlmişdim bura. Gizlətmək də istəmirəm, Zahirə sevirdim. Onsuz mənim həyatımın bir dəqiqəsi də ola bilməzdi. Ancaq qəribədir ki, çox vaxt Zahirə çaşıb Samir deyirdim. O, mənim gözümə Samir kimi görünürdü. Bilmirəm, bu hissləri kim necə adlandırır adlandırsın, amma hər halda insan, qəlbindəki həqiqəti səmimiyyətlə etiraf etməyi bacarmalıdır.

Həmin çarpayının yanında dayandıq. Samirlə üzbəüz dayandığım kimi. Zahirin gözlərinə bir də baxdım. O gözlərdə həyatı faciə içində olan bir qadına necə də böyük mərhəmət hissi vardı. Mən duyurdum ki, Zahir Zərnigara olan sevgisini ürəyindən çıxarmasa da, mənə qarşı da hər hansı bir fədakarlıqdan çəkinməzdi.

Əlimi onun alınına çəkdim. Nədənə onun alını həmişə tərləndirirdi. Bəlkə də bu daxili gərginlikdən irəli gəlirdi. Onun üzündən, gözlərindən, boynundan, boğazından öpdüm. Zahir də qollarını mənim belimə doladı. Asta-asta bədənimi özünə sarı sıxdı. Bu şirin duyğulardan az qala bayılacaqdım. «Bir az da, bir az da möhkəm sıx» – sanki mən Zahirə yalvarırdım. Həmin anlarda mən elə bilirdim ki, biz iki bədəndə bir canıq. Amma qəflətən bədənimdə bir sancı hiss etdim. Halsızlaşdım. Zahir bərk narahat oldu. Məni qucağına alıb, o tozlu çarpayının üstünə uzatdı. O tozlu çarpayı mənim üçün dünyanın ən uca taxtından əziz idi. Həmin anlarda mən Zahirin qucağında olanda, özümü dünyanın ən xoşbəxt qadını kimi təsəvvür edirdim. Ağrı keçib getmişdi. Gözlərimi yumub yatmaq, elə hey yatmaq istəyirdim. Qorxurdum ki, məni bu yuxudan oyatsaydılar, hər şey uçub gedərdi. Axı bilirdim ki, insanlar şirin dünyalarını bircə dəfə qura bilirlər. Amma tale mənə ikinci dəfə şans vermişdi. Mən indi Zahirlə birgə həmin dünyamı yenidən qurmaqda idim.

Zahir mənə toxunmadan otaqdan çıxdı. Dumanlı şəkildə onun qapıdan necə çıxdığını hiss etdim. Barmaqlarının ucunda, səs salmadan yeridi. Sanki bununla «Sən dincəl, sən yuxun günlərlə davam etsə də, burada, yanında olacağam» demək istəyirdi. Hiss edirdim ki, həyatdakı nigarənciliklərim artıq geridə qalmaqda idi. Zahirin qollarının gücünü bədənimdə, ruhumda hiss edəndə, həqiqətən kişinin nə demək olduğunu anlayırdım. Əkrəmin sərt, əzələli qolları məni sıxanda, necə ağrıdığımı, əziyyət çəkdiyimi də xatırlayırdım.

Zahirə münasibətdə mənə bu qədər şirin gələn nə idi? Nədən bu qədər məmnun idim? Sanki həyatın şirin dadını, yaşamağın gözəlliyini həmin anlarda duyurdum. Odur ki, deyirəm: «Həyatda yalnız bircə rəng var ki, o da sevgi rəngidir. Kimin ürəyində sevgi yoxdursa, onun həyatı əzab, zillət içində keçəcəkdir».

Biz bağa səhər gəlmişdik. Mən yuxudan oyananda artıq gün batmaqda idi. Qalxıb həyətdə çıxdım. Zahir bütün günü bağda işləmişdi. Ağacların dibinə su vermiş, həyətbacanı səliqəyə salmışdı. Hətta məşindəki ərzağı da gətirib həyətdəki stolun üstünə düzmüşdü. Özü bütün günü ac qalsa da, mənsiz çörək yeməmişdi.

O, qolumdan tutub məni su kranının yanına gətirdi. Əl-üzümə su vurdum. Barxananın arasından səliqə gətirdi, üz-gözümü quruladım. Mən Zahirə əvvəllər də görüşmüşdüm.

Ancaq həmin gün onun üzünə baxa bilmirdim. Elə bil ondan utanırdım. O da mənə tərəf baxa bilmirdi. Sanki bir-birimizdən çəkinirdik. Nəsə soruşmaq istəyirdi, soruşa bilmirdi. Mən də nəsə demək istəyirdim, deyə bilmirdim. Ancaq bətnimdə bir çırpıntı hiss edib tez o tərəf-bu tərəfə baxdım. Zahir soruşdu ki, nə olub, niyə narahatsan? Dedim ki, elə bil səs eşitdim.

- Nə danışırısan, bizdən başqa burada kim var ki?

- Var, Zahir, bizdən başqa üçüncü nəfər də var...

Zahir təəccüblə o yan-bu yana baxıb, bir də təkrar etdi:

- Haradadır, kimdir?

Mən qabarması güclə seziləcək qarnımın üstündə əlimi gəzdirib:

– Buradadır, lap yaxında, – dedim.

***

Zahir həyatımın qaranlıq tərəflərinə işıq salmışdı. Elə bilmə ki, mən onun, həyat yoldaşı Zərnigar xanımla aralarında olan səmimi münasibətə, məhəbbətə müdaxilə etməyimlə fəxr edirdim. Xeyr, belə deyildi. Əslində içimdə yaranan mühakimə, etiraz dalğası tüğyan edirdi. Mən indi də o fikirdəyəm ki, hər kəs öz həyatının iztirablarını da yaşamağa borcludur. Bununla belə, həyat uğrunda mübarizə olmasaydı, onda heç indiki insan nəslə də olmayacaqdı. – Əsmər Sultanlının bu sözlərindən sonra Xatirə dözə bilməyib, soruşdu:

- Siz ki Zərnigar xanımı görməmişdiniz. Nəyə görə bu qədər narahat olurdunuz? Əslində Zərnigar xanımın sizə heç bir dəxliyyəti yox idi.

- Yox, elə deyil, Xatirə. Sən gərək məni düzgün başa düşəsən. Əgər mən həkiməmsə, insanların sağlamlığının əleyhinə olacaq hər hansı bir əməlimə görə cavabdehəm. Mən Zahirin hər dəfə mənimlə görüşündən sonrakı durumunu görürdüm. Onun az qala depressiv vəziyyətlərini, ruhdan düşmələrini müşahidə etmək mənim üçün ağır idi. Ancaq Zahirin mənim üçün darıxdığını da hiss edirdim. Nə vaxtsa zənglərimiz baş tutmayanda, görüşə bilməyəndə onun necə narahat olduğunu açıq-aydın sezirdim. Əgər

onun mənə meylini, isti münasibətini hiss etməsəydim, bütün varlığımla onu duymasaydım, mən Zəhiri heç zaman qəbul edə bilməzdim. Əslinə qalsa, aramızdakı münasibətlərin taleyi həll olunmuşdu. Mən onun hər dəfə utancaqlılıqla «Əsmər xanım» deyərək rəsmi müraciətinə «can» deyərək cavab verirdim. Bayaq dediyim kimi, hətta o, kürsüdə, kreslodə əyləşəndə belə mən həmişə elə otururdum ki, o, məndən yuxarıda olsun. Mən onun ləyaqətini uca tutmaq istəyirdim.

Əsmər Sultanlının bu sözlərindən sonra Xatirənin içində təlatüm yarandı. Taleyini bəlkə də Xatirədən başqa ərk edib kimsəyə danışmayan bu qadının düz gözlərinin içində baxıb – «Sən nə qədər də riyakarsan!» - demək istədi. Lakin özünü saxladı.

Xatirəni təəccüb bürümüşdü. Əsmər Sultanlı Xatirənin nəzərində əvvəlki ucalığını, gücünü itirmişdi. İndi o, qarşısında Əsmər Sultanlı kimi tanınmış elm və təbabət adamını görmürdü. Onun nəzərində qarşısında dayanan qadın «Min bir gecə» nağıllarının qəhrəmanı idi. Ona görə də macəranın sonunu eşitmək, olub-keçənlərdən xəbərdar olmaq üçün onu bir daha danışdırmaq istəyirdi. Odur ki, çəkinmədən soruşdu:

- Bəs bu məsələlərə Əkrəm necə baxırdı? – Xatirənin sualı sərt olsa da, Əsmər Sultanlıya təsir etmədi. Təmkinini pozmadan, asta-asta, sanki uzaq keçmişdə qalıb həm də başqasına aid olan bir əhvalat haqqında danışdı:

- Əslində mən narahat olmaya bilərdim. Əkrəmin hansı hissləri keçirdiyinin mənə aidiyyəti yox idi. Baxmayaraq ki, bir yerdə yaşayır, ər-arvad hesab olunurduq. Əkrəm az qala hər gün evə gecədən xeyli keçmiş sərxoş vəziyyətdə gəlirdi. Yataqda nəvazişindən qalmırdı. Həmin məqamlarda mən özümə problem yaratmamaq üçün onunla məcburən mülayim davranırdım, o da «özünə aid olan işi» görür və çəkilib gedirdi.

- Bilirsən, insan həyatı münasibətlərində tək özünü yox, qarşısındakını da düşünməlidir. Amma Əkrəm bütün münasibətlərin mərkəzində yalnız özünü fikirləşirdi. Əslində onun faciəsi həm də egoizmində idi. O, əsla düşünmürdü ki, axı mən qadınam. Axı mənim də özümə görə həssas duyğularım var. Söz yox ki, mənim intim hisslərim heç vaxt onunla təmasda tüğyan etmirdi. Çünki mən onu sevmirdim. Sevmədiyimə görə Əkrəmi də qınamıram. Amma hər halda o, bir kişi kimi başa düşməli idi ki, qadın olaraq mən öz həyatımı yaşaya bilmirdim. O, bunun səbəblərini axtarmalı idi, bu isə onun heç ağına da gəlmirdi. O, mənim hamiləliyimi yarımşübhəli də olsa hiss edəndə, özünü

sevinmiş kimi göstərdi. Lakin içindəki laqeyidlik, soyuqqanlılıq özünü açıq büruzə verirdi. Onun aləmində həyatın mənası yalnız pul idi. O, elə bilirdi ki, pul varsa, demək, hər şeyi qazanmaq mümkündür. Hətta «mənim Əkrəmim» məhəbbətə də qazanc kimi baxırdı. Ona elə gəlirdi ki, hamı onu sevməlidir, hamı onun nazı ilə oynamalıdır. Amma o, fəsil-fəsil dəyişdiyi qadınların demək olar ki, heç birini sevməmişdi. Onun leksikonunda yalnız qadınların təsnifatı vardı; yaşına görə, milliyyətinə görə. Düzdür, həyasızlıq edib açıq-aşkar neçə yaşdan neçə yaşa qədər, necə qadınlarla yaxın olduğunu, hansı millətdən olan qadınları necə qiymətləndirdiyini demirdi, amma unudurdu ki, mən həkim olaraq bu məsələlərin psixoloji köklərini kifayət qədər yaxşı bilirəm. O, bu rəftarı ilə mənə sadəcə meydan oxuyurdu. Və mən də yaxşı anlayırdım ki, əgər ötən yayı Hindistanda keçiribse, alınının ortasında xalı olan qızla birlikdə çəkdiyi şəkillə nə demək istəyirdi? Türkiyədə, İranda, Rusiyada, Avropa ölkələrində çəkilmiş belə şəkillərdən heyrətə gələcək dərəcədə kolleksiya yaratmışdı.

Xatirə yenə dözməyib:

- Siz bunun əvəzində ondan qisas almaq qərarına gəldiniz? – deyə soruşdu.

- Bilirsən, Xatirə, məni başa düş. Mənim danışığımda, yaşadığım həyatda heç bir qisasçılıq hissi yox idi və ola da bilməzdi. Sən anlamalısan ki, mən bu söhbətləri sənə danışdıqca kiçilmirəm, özümün həyat uğrunda mübarizəmi, bu mübarizədəki əzmimi göstərmək istəyirəm. Həyat məni ayaqlar altına atmaq istəyirdi. Mənsə ayaqlar altına düşmək istəmədim. Axı bu adam ömrü boyu bir kimsəni sevməmişdi ki, eşqin, məhəbbətin necə böyük, necə ali bir duyğu, eyni zamanda necə böyük əzab, zülm olduğunu başa düşsün. Onun həyatının mənası ötəri həzlərdə idi. Mən Zahirə yaşadığım bircə günün ləzzətini – hərçəndki mən ona ləzzət deməzdim, mən ona zövq deyərdim, yaşam deyərdim, həyatımın mənası deyərdim – onunla birgə yaşadığım neçə-neçə illərdə görməmişdim.

Yaşadığımız dünyada dinlərarası, xalqlararası, dövlətlərarası müharibələr mövcuddur. Ancaq mənə elə gəlir ki, ən sərt müharibələr cinslər arasında olur. Ən ədalətli, ən düzgün və bəlkə də ən qanlı savaş cinslər arasında gedir. Onlar nə vaxt kimin nə dərəcədə haqlı olduğunu başa düşəndə, aralarındakı müharibəni bitmiş hesab edirlər.

Məni Əkrəmin taleyi narahat edirdi. Çünki Əkrəmlər bizim dünyamızda az deyil. O, bu cəmiyyətin övladıdır. Demək, bu cəmiyyətin təbiətində də əkrəmlik var.

Xatirə bu dəfə emosiyalarını boğub, gücsüz, köməksiz bir insan zəifliyi ilə Əsmər Sultanlıya yaxınlaşdı. Qarşısında dayanan adamın hansı qüdrətdə, hansı gücdə olduğunu anlayaraq, hələ həyatın çətinlikləri ilə üz-üzə gəlib, bərkiməyən vücudu ilə ona sığındı. O, bu münasibətilə Əsmər Sultanlıdan səmimi cavab istəyirmiş kimi növbəti sualını verdi:

- Bəlkə siz onu sevməyi özünüzlə təlqin edə bilməmişiniz? Bəlkə siz elə edə bilərdiniz ki, o, başqalarını yox, məhz sizi sevməli olardı?

- Xatirə, sən uşaqsan. Yəqin ki, belə məsələlərdən gələcəkdə baş çıxaracaqsan. Əkrəm kimi adamların başı daşdan-daşa dəyməyənəcən, həyatın zərbələrinə tuş gəlməyənəcən, bir sözlə, həyat onların burunlarını oymayanacan ağıllanmırlar. Onların daxilində vəhşilik, yırtıcılıq emosiyaları var. Onların yalançı qüruru, güvəndikləri maddi sərvətləri, cəmiyyətdə tutduqları saxta mövqeləri gözlərini kor edir. Onlar heç bir zaman həyatı dərk etmirlər. Yalnız həyatdan dəhşətli zərbələr alandan sonra ayılıb özlərinə diqqət edirlər. Və təəssüf ki, bu zaman hər şeyi itirmiş olurlar.

- Bəs uşağın taleyi? – Xatirə nigarançılıqla soruşdu. Bu zaman Əsmər Sultanlıya xüsusi diqqət etdi. Az qala yarı yaşına yaxınlaşmaqda olan qadın həmin anda uşağı haradasa gizləmiş kimi yan-yörəsinə baxdı. Ona elə gəldi ki, bu dəqiqə haradansa bir uşaq çıxıb Əsmər Sultanlıya tərəf qaçaraq – ana, ay ana, mən buradayam, - deyəcək...

Bura xəstəxananın həyəti idi, sakit bir guşə, yaşıllıqla əhatə olunmuş çarhovuz... Klinikanın binaları onları səs-küylü nəqliyyat axarından qoruyub, böyük şəhərin gür həyatından ayırmışdı. Onlar elə bil dünyadan təcrid olunaraq, başqa bir planetdə idilər. Çəkisizlik mühitində isə onları cəzb edən heç nə yox idi. Bu dünyadan təcrid olunmuş mənəvi kainatın içində orta yaşlı bir qadın və gənc bir qız öz aləmlərində idilər. Yanlarından gəlib keçən adamlar sanki bu xanımların təhlükəsizliyini qoruyurdu. Əsmər Sultanlı isə qəlbində yığılıb qalmış həyat hekayətlərini sonuncu anına qədər Xatirəyə danışmaq, hey danışmaq istəyirdi.

- Mən Əkrəmə dedim ki, sənin üçün fərqi var bu uşaq kimindir? Onun iyrənc, acı gülüşlərini təsəvvür etmək necə də çətinidir. «Hər halda bizim millətin övladıdır. Daha

sən də mənim kimi dünya ölkələrini gəzib, ayrı-ayrı xalqların kişilərilə «dostluq» eləməmişən ki?»

Mən həmin andaca qət etdim ki, daha onunla birgə yaşaya bilmərəm. Amma ayrılmaq yolunu da tapa bilmirdim. O da məndən imtina etmirdi. Hətta rəsmi qəbullara, dövlət məmurlarının iştirak elədiyi tədbirlərə böyük fəxrlə qoluma girib gedirdi.

Məclislərdə mənə yaxınlaşan, nəvaziş göstərənlər olurdu. Bilirsən məni nə əsəbiləşdirirdi? Əkrəmdə cüzi də olsa qıcıq, narazılıq, qısqancılıq hiss etmirdim. Necə baxa bilirdi, bir məmur mənə yaxınlaşır, mənimlə xoş danışır, məni rəqsə dəvət edir, rəqs zamanı ünvanıma xoş sözlər pıçıldayır və bütün bunların hamısını da Əkrəm kənardan görürdü. Hərdən qəzəbim aşırıb-daşırdı: «Bu necə kişidir, özünə necə sığışdırır mənim özgəsinə, özgəsinin də mənə nəvaziş göstərməyimizi? Heç ər-arvad olmasaq belə, axı həmin tədbirə, ziyafətə mən onunla birlikdə gəlmişdim. Onun qüruru, lövğalığı, kişiliyi bu idimi? O, məni niyə unudurdu?

Əslində unutmurdu. O, bütün məqamlarda məni görürdü. Guya qəlbi genişdir, guya müasir adamdır, guya insan azadlığı onun üçün ali prinsipdir. Həmin anlarda əlbəttə ki, mən özümü o yerə qoymurdum. Və gözümlün qabağına Əkrəm yox, Samir gəlirdi. Elə bilirdim Samir haradansa, dünyanın hansı tərəfindənsə mənə baxır. Çox nəzakətlə mənə yaxınlaşan adamların təkliflərinə münasibətimi bildirirdim. Amma rəqs etsəm də, xoş münasibət göstərsəm də, həddimi aşmırdım. Həmin anlarda bilirsən kimi düşünürdüm? Yalnız Samiri. Və yenə Samiri. Onun üçün bütün varlığım, ruhum, nəfəsim qəribsəmişdi. Ah, Samir, Samir! Sənsiz həyat yelkənim sevgi fırtınalarında qərq oldu! Sənsiz məhəbbət kainatımın ulduzları söndü. Amma nə edim, bu sönmüş ulduzlara da əlim çatmır, ünüm yetmirdi. Həmin anlarda Zahir gözümlə Samir kimi görünürdü. Zahir mənim üçün təskinlik yeri idi. İtirdiyim sevgi atəşini onun qucağında, onun nəfəsində tapmışdım. Amma vicdan əzabı da çəkirdim. Bilirsən niyə? Zahirin saf, təmiz məhəbbətini ikiyə bölmüşdüm. Zahir ürəyi ilə, qəlbi ilə Zərnigarın yanında idi, ehtirası ilə, enerjisi ilə mənim yanımda. Mən başa düşürdüm o, mənim yanımdan bir insan kimi vicdan əzabı çəkə-çəkə getsə də, yanıma gələndə gücü, kişilik qüdrətilə gəlirdi. Bizim hər birimiz ayrılıqda xoşbəxt olmasaq da, bərabər olduğumuz anlarda səadətin yalnız məqamlarını

yaşayırdıq. Onun sevgisinin, məhəbbətinin ünvanı Zərnigar idi. Mənimsə həyatımın şirinliyi, Zahirə keçirdiyim günlərlə bağlı idi.

– Əsmər xanım, axı bayaqkı sualıma cavab vermədiniz? Uşaqla bağlı soruşurdum...

– Düzdür, cavab vermədim. Ancaq danışdıqlarımın özü bir cavabdır. Mən uşağı Əkrəm evində dünyaya gətirə bilməzdim və təbii ki, uşaq da artıq böyüyür, dünyaya gəlmək haqqını tələb edirdi. Hamiləliyin son üç ayını elmi ezamiyyət adı ilə xaricdə keçirdim.

Əkrəm də hərdən zəng edir, halımı xəbər alırdı. Hələ bir şəstlə məndən soruşurdu ki, sən həkimsən, bilərsən, uşağımız oğlandır, ya qız? Sən bilən mən ona nə cavab verə bilərdim? Deyirdim ki, yadına sal, gör uşaq üçün nə vaxt, hansı hisslə, hansı duyğu ilə əziyyət çəkmisən? O da gülürdü. Və yenə də öz şəkərinə uyğun, sanki heysiyyətinə xələl gəlmirmiş kimi: «Nə olsun mən əziyyət çəkməmişəm, amma sən əziyyət çəkmisən», - cavabını verirdi.

– Bilirəm, deyəcəksən axı uşaq haradadır? Onda saata bax. Görürsənmi neçə saatdır buradayıq. Gəl həyatə çıxaq, mən sənə bir möcüzə göstərəcəyəm.

Xatirə klinikanın həyatində küçəyə tərəf olan darvazaya baxdı. Elə bil kimsəni gözləyirdi. Həmin anlarda Xatirə Xəzəri xatırladı. Gözləri böyümüş halda tez Əsmər Sultanlıdan soruşdu:

- Möcüzə, nə möcüzə?

- Bəli, bəli, həyatda da, elə bizim yaşadığımız mühitdə də möcüzələr olur. Və biz onu çox vaxt görmürük...

***

Əsmər Sultanlı evdə idi. Birazdan hazırlaşib bağa getməyi planlaşdırmışdı. Zahir arxasınca gələcəkdi. Axı istirahət günü idi.

Əkrəm hələ xaricdə idi. Onlar bir-birini gec-gec, nadir hallarda görsələr də, bir evdə yaşayırdılar. Heç biri digərinin işinə qarışmırdı. Dinc və sakit yaşamaq hər ikisini qane edirdi.

Heç bir zəng gözləməyən Əsmər Sultanlı artıq özünü qaydaya salmış və Zahirə zəng etməyə hazırlaşdı. Bu vaxt mənzilin dəhlizində qoyulmuş ev telefonundan eşidilən zəng

Əsməri diksindirdi. O, ev telefonu ilə demək olar ki, nadir hallarda danışdı. Klinika, institut, elmi əməkdaşlarla əlaqələrini ancaq mobil telefonla saxlayırdı. İndi nadir hallarda səsi eşidilən telefon zənginə Əsmər xanım təəccüb etdi:

– Görəsən kim olar?

Yaxına gedib, dəstəyi qaldırdı:

- Alo, Əsmər Sultanlını olar? – telefonda gənc bir qızın səsi eşidildi.

- Bəli, eşidirəm, Əsmər Sultanlıdır.

- Salam, xanım, sizi Mərkəzi Klinikadan narahat edirlər...

Bir anlığa Əsmər Sultanlının nitqi tutuldu. Bədənindən gizilti keçdi. Həyəcandan əli əsməyə başladı. Ağlına gələn ilk fikir: «Bəlkə uşağın başında bir hadisə var, ya bəlkə Zahir maşınla qəzaya düşüb? Görəsən nə məsələdir?..» Axır ki, özünü ələ alıb:

- Nə məsələdir, nə üçün zəng etmisiniz? – soruşdu.

- Xanım, bizim klinikaya bir xəstə gətirilib. Yaxın adam kimi sizin adınızı verdi. Xahiş etdi ki, sizə çatdırım, onun yanına gələsiniz.

- Nə vaxt gətirilib, adı nədir? - Əsmər Sultanlı tələsik sualı suala caladı. – Yaşlı adamdır, ya uşaqdır?

- Xeyr, orta yaşlı kişidir. Adı Əkrəmdir. Özü də bir aydan çoxdur ki, buradadır.

Əsmər Sultanlı cavabdan süstəldi. Həyəcanı ötdü. Zahirin adını eşidəcəyini zənn etsə də, Əkrəmin adını eşitdi. Amma içində bir şübhə qaldı: Bəlkə səhv başa düşdüm, bəlkə qız Zahirin adını dedi? - deyə düşündü. Hərçənd ki, qız dəqiq məlumat vermiş və xəstənin də bir aydan çox klinikada yatdığını bildirmişdi. Buna baxmayaraq, Əsmər Sultanlı, hələ ötməmiş nigarançılığının təsiri altında qızdan təkrar soruşmalı oldu:

- Bəlkə səhv edirsiniz, adı Zahirdir?

- Xeyr, xanım, Zahir deyil, adı Əkrəmdir, özü də sizin həyat yoldaşınızdır. – Qız axırıncı sözləri bir qədər əsəbiliklə dedi və telefonda danışan qızın kinayəqarışıq acığını da Əsmər Sultanlı açıq-aşkar hiss etdi:

- Bəs siz necə onun xanımısınız ki, o, bir aydan çoxdur klinikada müalicə alır, sizin bundan xəbəriniz yoxdur?

İndi Əsmər Sultanlı qıza nə cavab verəcəyini və onun artıq şəxsiyyətinə nüfuz edən bu kinayənin yönünü necə dəyişəcəyini düşünürdü. Bir anlığa demək istədi ki xeyr,

dediyiniz adam mənim ərim deyil, mən Əkrəm adlı adam tanımıram. Amma bunu necə deyəydi? Axı o, Əkrəmlə hələ nikahda idi və onlar bir ünvanda yaşayırdılar. İllərdən bəri bir yataqda olmasalar da, artıq ər-arvad kimi bir-birini hiss etməsələr də, Əsmər Sultanlı Əkrəmin onun əri olduğunu inkar edə bilməzdi. Ona görə də içindəki etiraz səsini boğub, gücü daxilində qıza hörmətlə cavab verdi:

- Xanım, nigaran qalmayın, indi gəlirəm. Doğrusu, mənim xəbərim olmayıb. O, neçə vaxt idi ki, xaricdə idi. Hansı mərtəbəyə, hansı palataya gəlməliyəm?

- Belə xəstələr ikinci mərtəbəyə, dördüncü şöbəyə yerləşdirilir. - Qızın cavabı qısa oldu.

- İndi bu dəqiqə gəlirəm.

- Gəlin, mən sizi qarşılayaram, – telefonda danışan qız dəstəyi asdı. Ancaq naqilin o biri tərəfindəki dəstək Əsmər Sultanlının əlində qaldı. Dəstəyi qulağından çəkmədən heysiz-heysiz divara söykəndi. – Görəsən bu nə xəstəlikdir?.. Mərkəzi Klinikada qızın dediyi şöbə hansı xəstəliklərə qarşı mübarizə aparır? Buraya hansı xəstəliyə tutulmuş adamları yerləşdirirlər?..

Əsmər Sultanlının içində nəşə qırıldı. Dizləri taqətdən düşdü, - telefonun dəstəyini çətinliklə yerinə qoydu. İçəriyə keçib kresloya çökdü, başını əllərinin arasına aldı. Alnına tər gəldi. Naməlum çırıntılar bədənini çulğaladı. Sanki birdən-birə qalanmış odun içinə düşdü, bədənini hərərət bürüdü: Ölkəyə xaricdəngəlmə təhlükəli virus daşıyıcılarını həmin şöbəyə yerləşdirirdilər...

Əsmər Sultanlı yaxşı bilirdi ki, Mərkəzi Klinika bahalı xəstəxanadır. Burada müalicə almağın hər adama nəşib olmadığı məlum idi. Doğrudur, Əkrəm üçün bahalı xəstəxanada bir ay müalicə almaq o qədər də problem deyildi. Hər halda bəzi məsələlər artıq Əsmərə aydın idi.

Zahirə zəng vurdu. Əvvəlcə onunla telefondaca məsləhətləşməyi, qərar qəbul etməyi düşündü. Yaddaşını təzələməyə çalışdı. O, neçə vaxt idi Əkrəmlə yaxın münasibətdə olmamışdı. Bu virusun təsir gücünün bilinməsi, aydınlaşması üçün lazım olan müddəti hesabladı. Əgər Əkrəm çoxdan belə bir virus daşıyırdısa, onda Əsmər Sultanlı da xəstələnəli idi. Əsmər Sultanlını ilk narahat edən məsələlərdən biri də Zahirin taleyi oldu. Bəlkə Zahir də.... Ancaq fikrini tamamlamadı. – Yox, ola bilməz! Görünür

Əkrəmin xəstələnməsi bizim ayrılığımızdan sonra olub. İndi bunu Zahirə necə deyəydi? Onu məsələdən necə hali edəydi? Zahir bu xəbəri necə qarşılayacaqdı? Narahat suallar Əsmər Sultanlını üzsə də, Zahir çığıran telefonun düyməsini söndürmədi.

- Bəli, eşidirəm, Əsmər xanım. Sabahınız xeyir! – Zahir yüksək əhvalla, həmişəki şuxluqla telefona cavab verdi.

- Haradasan, Zahir?

- Mən sizə gəlirəm, lap yaxındayam.

- Yuxarı qalxmağa ehtiyac yoxdur, mən indi düşürəm...

Əsmər Sultanlının bu günü alt-üst olmuşdu. Zahirlə görüşüb bağa gedəcəkdilər. Əvvəlcə Zahirlə birgə dəniz sahilinə getmək, ən yaxşı istirahət komplekslərinin birində dincəlmək, dənizdə çimmək və axşam-tərəfi buradanca onları gözləyən Zərnigarın görüşünə qetməklərini planlaşdırmışdı. Əlbəttə, bu planın alt-üst olması Əsməri narahat etmirdi. Onu daha çox üzən işlər məntiqlə özündən kənara qovduğu şübhələr idi. Şübhələrsə canından çıxmırdı.

Dalğınlıq içində aşağı endi. Zahir artıq həyətdə idi. Qara rəngli, hər cür rahatlığı olan təzə «Cipp» maşınının yönünü yola tərəf döndərüb, onu gözləyirdi. Zahir Əsmər xanımı görəndə, qapını açıb maşından düşmək istədi. Zahir həmişə onu qabaqlayırdı. Əsmər xanım tərəfə keçib qapını açır, Əsmər xanım da maşına əyləşir, sonra qapını örtürdü. Bundan sonra öz yerinə, sükanın arxasına keçib maşını yerindən tərpədirdi.

İndi Zahir yenə öz adətinə uyğun hərəkət etmək istədi. Ancaq Əsmər Sultanlı əli ilə düşməməsini işarə etdi. Özü maşının qapısını açıb əyləşdi və əyləşən kimi də «sür» - dedi.

Onlar əsas küçəyə çıxandan sonra Zahir üzünü Əsmər Sultanlıya çevirdi. Belə hallarda onlar bir-birini sözsüz də başa düşürdülər. Yəni Zahir bu baxışı ilə Əsmər Sultanlının planını soruşurdu, haraya gedəcəyini bilmək istəyirdi. Əsmər Sultanlı da «Mərkəzi Klinikanın həyətinə» - dedi.

Zahir bilirdi ki, bu gün istirahət günüdür. O da istirahət günü üçün hazırlaşmışdı. Lakin təəccübqarışıq üzünü Əsmər Sultanlıya tərəf döndərüb yenidən sürət götürmüş maşının əyləcini basdı. Maşın küçənin tinində təkərləri ilə yeri cızıb həyəcanlı səs çıxardı. Ətrafdakılar dönüb onlara tərəf baxdılar.

- Nə olub, Əsmər xanım? Xeyirdimi Mərkəzi Klinikaya getməkdə?

- Zahir, özümü çox pis hiss edirəm.

- Niyə, Əsmər xanım, bəlkə xəstələnmişən? Nə üçün öz klinikanıza getmirsən? Zahir Əsmər Sultanlıdan söz soruşduğu an əli ilə onun biləyindən yapışdı. - Elə bir hərarətin də yoxdur, - dedi.

- Yox, Zahir, mən xəstələnməmişəm. Doğrusu, mənim üçün çətin olsa da səninlə məsləhətləşmək istəyirəm. Əkrəmi xəstəxanaya yerləşdiriblər, oradadır.

- Axı o, xaricdə idi, - Zahir inanmırmış kimi Əsmər Sultanlının sözünü kəsdi.

- Yox, görünür, xaricdən çoxdan gəlibmiş. Mənə dedilər ki, o, bir aydır xəstəxanadadır. Demək, onun üçün çətin imiş mənə bildirmək. Axır ki, mənə çatdırmağı vacib hesab edib.

- Bir de görüm, nə olub axı? – Zahir səbirsizliklə soruşdu.

- Bilirsən, Zahir, onu dördüncü şöbəyə yerləşdiriblər...

- Nə olsun, yerləşdiriblər, nə olar ki? Dördüncü şöbəyə yerləşdirəndə nə baş verir ki? – Zahir təəccübünü gizlətmədi.

Əsmər Sultanlı xeyli dillənmədi. Sonra özünü toplayıb, əli ilə Zahirin əlindən yapışdı. – Sanki bununla ondan güc almaq istədi.

- Məsələ də bundadır. Dördüncü şöbədə xaricdəngəlmə təhlükəli virus daşıyıcılarını yerləşdirirlər.

Xəbər Zahirə çaşdırdı. Handan-hana düşündüyünü bircə kəlmə ilə bildirdi. – Deyirsən, yəni... - daha sözünün arxasını demədi.

- Bəli, bəli. -Əsmər xanım tez cavab verdi. -Elmdə həmin virusun adına AİDS deyilir. Biz də Əkrəmlə ər-arvad olmuşuq. Mənim qorxum səndəndir. – Əslində Əsmər Sultanlı «uşaqdandır» demək istədi. Ancaq tez evdəki qənaətini yadına saldı. Axı uşağa hamiləlikdən əvvəl o, Əkrəmlə bir yataqda olmamışdı. Bu virus da qrip virusu deyil ki, hava ilə keçsin?..

Zahir daxilindəki şübhə və həyəcanı boğub, çətinliklə də olsa, gülümsündü. - Hərəməz dünyaya bir can borcluyuq. Səndən mənə nə gəlsə, onu mərdliklə qəbul etməyə hazıram! Sən məndən qətiyyənlə narahat olma! Bircə uşağa bir şey olmasın!..

Zahirin bu sözləri Əsməri dirçəltdi. Onun daxili gücünü bərpa etdi. İndi o, tam əmin oldu ki, Zahir onu qınamayacaq, hətta belə bir faciə ona da sirayət etsəydi, yenə onu tək qoymayacaqdı.

Zahir elə doğmalarıqla əlini Əsmər Sultanlının saçlarına çəkdi ki, sanki onun qanında, canında ola biləcək bütün dərd-azarı özünə çəkmək istəyirdi. Əsmər xanım gözlərini Zahirin həyəcanları tamam keçməmiş üz-gözündə gəzdirdi. Zahirdə əsla qorxu hissi yox idi. Ölüm olsaydı belə, Əsmər Sultanlı ilə birgə ölümün ağzına atılmağı dünyanın ən üstün xoşbəxtliyi kimi qəbul edərdi. Zahir Əsmərin başını özünə tərəf çəkdi:

- Sən heç nədən nigaran qalma, Əsmər xanım, uşağımız da etibarlı əllərdədir. Əlbəttə, həmin anlarda Zahir Zərnigarı nəzərdə tuturdu. Zərnigarın ona sevgisi o qədər dəyanətli və mərdanə idi ki, Zahir dediyi sözlərdə tərəddüd etmirdi.

Əsmər başını qaldırdı. Zahirin sinəsində döyünən ürəyin istisi onun alnına, üz-gözüne hopdu. Bütün həyəcanlar bu hərəkətin və istinin qabağında yaz qarı kimi əriyib getdi. Qorxu hissini, şübhənin yerini indi təmkin, səbir və hövsələ tutdu.

- Hə, gedə bilərik? – Zahirdən soruşdu. Bununla Zahirin rəyini bilmək istədi. «Görəsən Zahir mənim Əkrəmin yanına getməyimə necə baxacaq?» – deyə düşündü. Zahir qətiyyətlə etiraz etmədi:

- Əlbəttə, Əsmər xanım, indiki vəziyyətdə onu tək, taleyin ümidinə qoymaq olmaz. Gəl gedək, sən necə bilirsən, məndəmi onun yanına çıxım?

– Yox Zahir, məsləhət bilmirəm. Bu, insan taleyinin faciəsidir. Bu virus insanın immun sistemini dağıdır, müqavimət gücünü zəiflədir. Adi bir səhv vəziyyəti daha da ağırlaşdırıb bilər. İndi mən onun xəstəliyinin hansı fazada olduğunu bilmirəm. İndiki vəziyyətdə sənə onun gözüne görünməyin yaxşı hal deyil. Doğrudur, o, uzun illər puluna görə bütün mənəvi dəyərlərə arxa çevirmişdi. Elə bilirdi ki, pul ən güclü zirehdir, həyatın heç bir zərbəsi bu pul zirehini dağıdıb ona yaxın gələ bilməz. Mən onun həyat tarixi haqqında sənə ətraflı məlumat vermişdim. Son illər onun belə xəstəliyi vardı – dünyanın bütün ölkələrini gəzmək, ayrı-ayrı millətlərin ən nadir xanımları ilə sevgi macəraları yaşamaq. Hətta foto kolleksiyası düzəldir, bununla fəxr edirdi. Hərdən də lovğalanıb deyirdi ki, mən hər bir ölkənin, hər bir xalqın ən gözəl qızını tapıb, onunla yaşaya bilərəm. Sanki bununla məndən qisas alırdı. Unudurdu ki, ən böyük qisası həyat cavabsız

qoymayacaq. Hər halda mən həkiməm, bilirəm ki, bu xəstəlik onun meşşan həyat tərzilə bağlıdır. İnsan, həyatının istiqamətini öz xarakteri ilə müəyyən edir. Səndən gizlətmirəm, Zahir, mən çox istəyirdim ki, Samirin mənim qəlbimdə qaysaqılı yaraya dönmüş məhəbbətinin ağrısını-acısını o, öz nəvazişi, səmimiyyəti ilə məndən uzaqlaşdıra bilsin. Mən ondan fədakar bir sevgi gözləyirdim. Ancaq o, bu fədakarlığı göstərə bilmədi. Məni başa düşmədi. Mən ömrümün, gəncliyimin ən yaxşı illərində Samirin məhəbbətini əvəz edəcək sevgini acgözlüklə, həstərlə gözlədim. Görünür tale belə yazıbmiş.

Sənin səmimi münasibətin, doğmalığın mənə ən böyük təskinlik oldu. Mən Əkrəmlə bir nikahda ola-ola səninlə yaxınlığıma görə özümü qınayırdım. Özüm onunla nikahımı pozmurdum. İstəyirdim ki, özündə güc tapsın, pis yollardan çəkinsin, onlardan imtina etsin. Əgər o, özündə belə bir güc tapmış olsaydı, həyata saf niyyətlə baxsaydı, yaşadığı pozucu həyatın mənasızlığından nəticə çıxarardı. Təəssüf ki, o, bunu bacara bilmədi...

Əsmər Sultanlı əli ilə küçəni göstərdi, - yəni «gedək».

***

Dördüncü şöbənin ikinci mərtəbəsində, dəhlizin bir küncündə stol qoyulmuşdu. Üstündə telefon aparatı vardı. Aparatın yanında açıq qeydiyyat jurnalı, jurnalın arasına qələm qoyulmuşdu.

Əsmər Sultanlı dəhlizlə irəli yeridi. Gözü kimsə axtarırdı. Şübhəsiz ki, tibb işçilərindən kimsə qarşısına çıxsaydı, Əkrəmin hansı palatada olduğunu soruşacaqdı.

Bu vaxt qapısının ağzından keçmək istədiyi palatadan gənc bir qız çıxdı. Qapı açılanda, Əsmər xanım palatada bir xəstəyə sistem qoyulduğunu gördü. Xəstənin yanında ağ xalatl daha bir gənc qız vardı. Dəhlizə çıxan qız: - Kimi axtarırsınız? – soruşduqda:

- Mən Əkrəm adlı xəstənin yanına gəlmişəm, - dedi Əsmər xanım. Ancaq bu sözlərdən əvvəl xeyli tərəddüd etdi. Dili topuq çaldı. Əvvəlcə «Mən Əkrəmin həyat yoldaşıyam, arvadıyam» – demək istədi. Amma deyə bilmədi. Çətinliklə də olsa, fikrini ifadə etdi. Və qız da açıq qapını göstərdi, yəni buyurun, keçin. Sonra Əsmərin arxasınca əlavə etdi:

- Günün bu vaxtında xəstələrin yanına heç kimi buraxmırıq. Ancaq xəstənin ardıcıl xahişlərindən sonra baş həkim çox qısa müddətlik icazə verdi. Gedə bilərsiniz, - deyib uzaqlaşdı. Bu, dəhlizdə qoyulmuş stolun yanında növbətçi olan xanım idi.

Əkrəm çarpayıda halsız vəziyyətdə uzanmışdı. Onu ilk baxışdan tanımaq olmazdı. Gözləri çuxura düşmüş, ovurdları batmış, rəngi solmuşdu, sifəti tamam dəyişmişdi. Əsmər yaxına gəldi, xəstənin yanındakı qız bir qədər kənara çəkildi.

Əsmər Sultanlı gözü ilə qızla salamlaşdı. Yaxına gəlib Əkrəmə də salam vermək istədi. Qız əlini Əkrəmin nəbzindən götürüb öz yerini Əsmər xanıma verdi. Əkrəm güclə, demək olar ki, pıçıltı ilə Əsmərin salamını aldı. Üzünü döndərüb, ona diqqətlə baxdı. Onun fikrindən nələrin keçdiyini Əsmər Sultanlı anlamadı. Xəstənin yanındakı tibb bacısı da bu iki şəxsin arasında hansı münasibətin yaranacağını, onların arasında hansı söhbətin olacağını fərqləndirə deyildi.

Əsmər əlini yavaşca uzadıb Əkrəmin nəbzindən tutdu. Onun nəbzində zəif döyüntü güclə sezilirdi. Bəlkə də həkim həssaslığı olmasaydı, Əsmər heç nəbzə zəif döyüntüsünü də hiss etməzdi.

- Siz Əsmər Sultanlısınız? - qızın arxadan səsi eşidildi.

- Bəli, bəli, mən Əsmər Sultanlıyam.

- Demək, siz Əkrəm müəllimin... - qızın səsi qırıldı, sözünün davamını gətirmədi. Hər halda onun nə demək istədiyini Əsmər xanım anladı. Və Əkrəmin eşidəcəyi tərzdə:

- Bəli, mən Əkrəm müəllimin xanımiyam, - cavabını verdi.

- Bəs niyə belə gec?.. – Yeri olmasa da, qız dilini dinc qoymadı.

Tibb bacısının səlahiyyətinə aid olmayan müdaxiləsi Əsmər Sultanlıya toxunsa da, özünü o yerə qoymadı. Amma dumanlı bir baxışla dönüb tibb bacısını süzdü. Görünür tibb bacısı da az aşın suyu deyildi. Əsmər Sultanlının soyuq münasibəti onu qane etmədiyindən, çarpayının baş tərəfindəki dəsmalı götürüb Əkrəmin alnındakı zərf tərdamlılarını quruladı. Sanki bununla Əsmər Sultanlıya xəstəyə yanaşmaq haqqında dərs keçdi.

Əkrəmin qoluna sancılmış şprisə axan damlalar bir-birini qovurdu. Tibb bacısı əli ilə sistemin xəttini bir də yoxladı. Dəsmalı yenə çarpayının başına qoyub, qapıya tərəf getdi.

- Mən bir azdan gələrəm – sözlərini də Əkrəmə dedi. Əsmər Sultanlının burada olub-olmadığına əhəmiyyət vermədən, qapını örtüb getdi.

Əkrəm yarım açılmış gözlərini qaldırıb yenə Əsmərə baxdı. Əsmər özünü cəmləyib nəşə təsəlliverici bir söz demək istədi. Sözlər onun boğazında ilişib qaldı. Əslində nə deyəcəyini, necə təsəlli verəcəyini də bilmirdi.

- Necə xəbər tutdun? – Bu, Əkrəmin soruşduğu ilk sözlər idi.

- Mənə tibb bacısı bir az əvvəl zəng vurub dedi.

- Mən axı demişdim ki, sənə xəbər verməsinlər. Mən başqa qohumların adını çəkmişdim.

İndi Əsmər Sultanlıya məlum oldu ki, tibb bacısına onun telefon nömrəsini Əkrəmin yanına gəlməyən qohumları veriblər. Əsmər Sultanlı gəldiyinə pəşman deyildi. Sadəcə, xəstənin vəziyyətinin bu qədər ağır ola biləcəyini də təsəvvür etməzdi. O, bu vəziyyətə hazır deyildi. Əkrəmin nəbzini buraxıb, əlini onun alına qoydu. O, bu hərəkəti həkim kimi icra edirdi. Əkrəmlə bir nikahda və qanunla onun arvadı hesab olunduğunun fərqləndirilməsi deyildi. O, sadəcə, tibb işçisi olaraq xəstədə xoş əhval yaratmaq, onun ağır durumuna cüzi də olsa, yüngüllük gətirmək istəyirdi. Bu hissin təsiri ilə əlini Əkrəmin alından çəkmədən soruşdu:

- Nə vaxt diaqnoz qoyublar? Sənə məlumat veriblər? Diaqnozda nə göstəriblər?

Əkrəmin dodaqlarında iztehzalı bir təbəssüm göründü. Bu təbəssümlə o, Əsmər Sultanlıdan heç nə ummadığını bildirirdi. Aralarındakı münasibətin uçurumlu, bir-birinə yad adamlar olduğunu elə bu təbəssümdən başa düşmək olardı. Əkrəm yarım pıçıltı ilə dilləndi:

- Afrika sindromu.

Əlbəttə, Əsmər Sultanlı həkim olduğu üçün belə bir xəstəliyin olmadığını bilirdi. Tibb işçiləri arasında bu ifadənin hansı məqsədlə işlədildiyini də başa düşürdü. Əkrəm isə görünür xəstəliyin gedişi dövründə analizlərin cavabından hali idi. Və xəstəliyi hansı vaxtdan canında daşdığından da xəbərdar idi.

- Daha gəlmisən, - Əkrəm nəşə danışmaq istədi.

Əsmər Sultanlı bir az da ona yaxın əyləşdi. O, indiki məqamda Əkrəmin sözlərini eşitməyi çox istəyirdi. Onsuz da onların arasında olacaq söhbət heç nəyi dəyişmirdi və

Əsmər Sultanlı da bir həkim kimi xəstənin vəziyyətindən, görünüşündən hər şeyi başa düşürdü. Bəli, Əkrəmin «taleyi həll olunmuşdu» və özü dediyi kimi, «Afrika sindromu» bütün gücü ilə fəsadlarını göstərməkdə idi. Əsmər Sultanlı yaxşı bilirdi ki, bu virus xəstənin immun sistemini məhv edir, dağıdır. Xəstə nəinki daşdığı virusdan, hətta qripdən belə özünü mühafizə edə bilmir. Görünür belə sürətlə dəyişməsi, zəifləməsi ilə prosesin necə getdiyini Əkrəmin özünə də məlum idi. Əkrəm dodaqlarının altında bayaq deydi sözü bir də asta-asta təkrar etdi:

- Daha gəlmişən. Qoy sənə bəzi məsələləri aydınlaşdırım. Əvvəla, sən narahat olmaya bilərsən, mən yoluxandan sonra səninlə yaxın olmamışam. Yəqin ki, uşaqla da bağlı səndə nigrançılıq var. O barədə də arxayın ola bilərsən. Mən həqiqətən Afrikada yoluxmuşam. Yoluxmanın tarixi də məlumdur. – Əkrəm danışdıqca zəifləyir, hətta bəzi sözlərini ifadə edə bilmir, dodaqlarını güclə tərpədirdi. - Ancaq sən gərək bunu unutmayasan: Mənim ölümümdə sənə də təqsirin var. Bütün ömrüm boyu ruhum səndən əl çəkməyəcək!

Əsmər Əkrəmin ona qarşı irəli sürdüyü ittihamların cavabını vermək istədi. İstədi desin ki, sənə qatilin keçirdiyin meşşan həyat tərzidir! Yaşadığın pozğun həyatının nəticəsi belə olmalı idi! Amma indi o, bu sözləri necə deyəydi? Əkrəmin gözlərində həyatın son işartıları parıldayırdı. Buna görə də bütün gücünü toplayıb Əkrəmin bundan sonra da nəse demək istəyəcəyinin hamısını səbirli, təmkinli şəkildə qəbul etməyi qərarladı. Daha onunla mübahisə etmək, ona nəyisə başa salmaq, kimin haqlı, kimin haqsız olduğunu anlatmağın mənası yox idi.

Bayaqdan hava sakit idi. Əsmər qalxıb pəncərəni açmaq istədi. Ancaq pəncərəni açmağı ilə burulğanlı Bakı küləyinin otağa təpilməsi bir oldu. Süpürülməmiş küçələrin toz-torpağını külək göyə sovururdu. Ağacların budaqları silkələnir, şiddətli sərt küləyin qabağında sanki güclə yerə, torpağa dirənib özlərini qorumağa çalışırdılar. Külək ağacların budaqlarını, yarpaqlarını qoparıb aparmaq istəyirdi. Küləyin qabağında gələn bürkülü, dumanabənzər bir tutqunluq şəhərin üstünə çökdü. Günəşin üzü tutuldu.

Əsmər Sultanlı pəncərəni açıb dənizə baxdı. Dənizinin üstünə bürkülü qaranlıq hopmuşdu. Əsmər pəncərəni bağladı. Küləyin bayırdakı tüğyanını pəncərədən də aydın görmək olurdı.

Əsmər Sultanlı sakit havanın qəfildən tufanlı, küləkli hava ilə sərtləşməsinə heç də yaxşı əlamət hesab etmədi. Qəlbində kövrək bir duyğu baş qaldırdı.

Gözləri doldu, üzü pəncərəyə tərəf dayandı. Ağlamaq istədi. Ancaq bilirdi ki, xəstənin gözləri görə-görə yanında ağlamaq olmazdı. Köksü həyəcədən qabarıb-çəkilirdi. Üzünü Əkrəmə tərəf döndərə bilmirdi. Özünü saxlaya bilməməsindən, gözlərindən yaş axmasından qorxurdu.

Bir az əvvəl Əkrəmin ona qarşı ittihamları ilə onu günahlandırmaq istəyi xəyalından getmişdi. O, artıq Əkrəmi qınamaq fikrində deyildi. Günahı daha çox özündə axtarmağa çalışırdı. Hər halda o, Əkrəmə ərə getməyə özü razılıq vermişdi. Düzdür, anasının qohumlarının da təkidi olmuşdu, amma Əkrəmin ona isti münasibəti, insan qəlbini ələ ala bilən xoş rəftarı sevgi üzərində qurulmayan izdivacı müsbət məcraya yönəlmişdi. İndi düşünürdü ki, axı niyə Əkrəmlə aralarındakı münasibəti düzgün qura bilmədi? Bəlkə doğrudan da o, bir qadın kimi vaxtilə Əkrəmə daha ehtiramla yanaşmalıydı? Bəlkə daha fədakar olmalıydı? Bəlkə Əkrəmin dəyərləndirmədiyi sevgisini, Samirə olan məhəbbətini büruzə verməməliyi? Bu sevgini ürəyində dəfn etməliyi?..

İndi Əsmər Sultanlı özünə ünvanlandığı bu suallar qarşısında düşünür, hey düşünürdü...

Əsmər gözlərini dolandıraraq Əkrəmin üzündə gəzdirdi. Əkrəm də ona baxırdı. İşarə etdi ki, əyləşsin. Görünür yenə danışmaq istəyirdi. Əsmər Sultanlı özünə toxtaqlıq verib, bir az sakitləşdi. Ağlamamaq, xəstənin yanında mərdliklə dayanmaq üçün iradəsini toparladı. Yenə əli ilə Əkrəmin nəbzini tutdu, ona yaxın əyləşdi. Zəif ürəyin asta döyüntüləri çarpayısının başında oturduğu xəstənin acı taleyindən xəbər verirdi.

Birdən Zahir yadına düşdü. «Bəlkə Zahir də gətirəydin?» Tez də özünü qınadı. – Yox, olmaz!

Əkrəm gözünü açıb Əsmərin gözlərinə zillədi. Qadının gözlərindəki donuq yaşlar kirpiklərinin arasında gilələnmişdi.

– Ağlaya bilərsən, haqqın var, – dilləndi. Amma nəyisə dəyişmək mümkün deyil. Mən bayaq səni ittiham etdim. Məqsədim günahı tək səndə görmək, səni təqsirkar etmək deyildi. Göz yaşlarını görmək də mənə ağır gəldi. Mənim halıma acımağın istəməzdim. Soruşsaydılar ki, son anda, son nəfəsdə kimi görmək istəyərdin? Kimlərsə adını çəkə

bilərdim, səndən başqa. Doğrusu, qəmli gözlərindəki yaşı görəndən sonra düşündüm ki, hər bir kəsin, hər bir şəxsin mənəvi dünyasında bir insanlıq hücrəsi var. Görünür sənin insanlıq dünyana mən vaxtında daxil ola bilmədim. Samirə olan sevgini gizlətməməyin mənə əzab verirdi. Axı Samirlə sən aradakı məhəbbətin uğursuzluğuna səbəbkar mən deyildim. Sən bütün münasibətlərimizdə, xüsusilə ailə məsələlərində bunu yaddan çıxarmalıydın. Axı mən o vaxt səndən soruşmuşdum ki, Samirdən sonra sən ailə qurmaq istəyəcəksənmi? O da yəqin ki, yadındadır: özün cavab verdin, dedin ki, ömrümü təkbaşına yaşayası deyiləm ki? İndi özün olub-keçənləri yadına sal. Əgər sən məhəbbətinin bəlalı sonluğunda mənim heç bir günahım olmamışdısa, onda niyə bir azərbaycanlı qadını, həyat yoldaşı kimi ailə ocağının möhkəmlənməsi naminə fədakarlıq etmədin? Sən istəsəydin, mən yalnız səni sevərdim, bütün varlığım ilə yalnız sənə bağlanardım, ancaq sən haqqında düşünərdim. Sənsə bunu edə bilmədin, etmədin. Sanki bütün ömrün boyu Samirdən ayrılığın qisasını məndən almağa çalışdın. Etiraf edirəm, dünyanı gəzməklə, ölkələrin ən nadir qızları ilə münasibət yaratmaqla, onlarla vaxt keçirməklə, sən mənə qarşı münasibətinə cavab vermək istəyirdim. Bunlardan sonra isə məndə qətiyyətli bir fikir yarandı: İnsanlar heç bir vaxt qisasçılıqla dünyanı düzəldə bilməzlər. Qisasçılıq insanın taleyində daha sağalmaz yaralar açır – Əkrəmin səsi yenə zəiflədi. Yavaş-yavaş yalnız dodaqları tərpənməyə başladı. Əsmər Sultanlı artıq onu eşitmirdi. Böyümüş, az qala hədəqəsindən çıxmış gözləri ilə Əkrəmə diqqət kəsilmişdi. Dodaqlarının tərpənişindən nə dediyini anlamaq, yadında saxlamaq istəyirdi.

Əkrəm doğrudan da dünyanın çox ölkələrini gəzmişdi. Gəncliyində tamahkarlığı da vardı. Daha çox pul qazanmaq, daha çox sərvət sahibi olmaq istəyirdi. İndi belə deyildi. İndi fani dünya onun gözündən düşmüşdü. Çox düşmüşdü. Gözündən düşmüş bu dünyanı gəzə-gəzə Əkrəm nə qədər dəyişmişdi...

***

Əsmər Sultanlıya elə gəlirdi ki, bu adamı ilk dəfə görürdü. Onun aydın təfəkkürü, yerli-yerində olan düşüncəsi, sağlam fikirləri vardı. Bir anlığa Əsmərə elə gəldi ki, o, heç Əkrəmin yanında oturmağa da layiq deyildi.

Əkrəm əlini tərپətdi. Əsmərin əlindən tutmaq istədi. Damarları çıxmış, demək olar ki, əriyib bir dəri-bir sümük qalmış əllər cansız taxta parçasına bənzəyirdi. Çöp kimi idi barmaqları, ancaq tərپənirdi. Astaca Əsmərin əlini sıxdı.

- Yadındadır, sən Samirdən qalan xatirəni – sənə bağışladığı hədiyyəni deyirəm – öz mücründə saxlayırdın. Sonradan həmin hədiyyə yoxa çıxdı. Əlvan metaldan düzəldilmiş lələybənzər fiqur idi.

Əsmər başını silkələdi. Artıq o, nə etsə də, gözlərinin yaşını saxlaya bilmirdi. Onun gözlərindən axan yaş damlları Əkrəmin əlini isladırıdı. Əkrəm handan-hana sözlərinə davam etmək istədi. Əvvəlcə Əsməri süzdü. Görəsən Əsmər niyə ağlayırdı? Onun ürəyinin başında köz kimi qalmış məhəbbətinin yadigarı olan əşyanın xatırlanması ilə göynəyən yaralı sevgisi üçün mü? Yoxsa Əkrəmin səmimi etirafları onu belə kövrəltmişdi? Bunu nə Əkrəm bilirdi, nə də Əsmərin özü.

- Hə, həmin hədiyyəni deyirəm. Mənim iş yerimdə, seyfədir. Həmin seyfə bir sənəd də var. Yəqin ki, nikahda olduğumuza görə seyfi səninlə birgə açacaqlar. Bəli, o hədiyyəni o vaxt mən götürmüşdüm. Təkcə sizin nakam məhəbbətinizin xatirəsi kimi yox, həm də uğursuz ailə həyatımın şahidi kimi saxlayırdım.

Əkrəm yerindən qalxmaq istədi. Əsmər əlini onun boynunun arxasına verdi.

- Bəlkə qalxmıyasan? Uzansan, daha rahat olar?

- Yox, qalxmaq istəyirəm.

Sistem qoşulmuş əlini irəli uzatdı. İki əli ilə Əsmərin qollarından yapışdı. Əsmər ona söykək olub qaldırmaq istədi. Qırc olmuş əllər Əsmərin qollarını sıxdı. Birdən süstəldi, heysizləşdi. Əsmər onu yenidən çarpayısına uzadıb silkələdi:

- Əkrəm, Əkrəm!..

O artıq eşitmirdi, gözləri açıq halda Əsmərin başı üstündən tavana zilləndi...

Bir anlığa Əsmərə elə gəldi ki, əksini bu sönük gözlərdə açıq-aydın görürdü. Bu gözlərin sahibi günahkar görkəmdə əks olunmuş, büzüşmüş qadına baxıb «Məni sən öldürdün!» - deyirdi.

Əsmər haray salıb qışqırmaq, ona demək istədi ki, mən günahkar deyiləm! Amma deyə bilmədi. Çünki həqiqətən özünü günahkar hesab edirdi. İndiki vəziyyətində sönmüş

gözlərin qabağında əcaib görkəm almış buz heykələ bənzəyirdi. İndi nə deyəydi? Həyatla vidalaşmış gözlərin sahibi ilə nə danışaydı?..

Əsməri sarsıntı bürümüş, əsirdi. İçindən əsən «soyuq külək» budağından üzülməkdə olan yarpaq kimi onu titrədirdi. Əsmərə elə gəldi ki, indicə bu külək onu qabağına qatıb, divarlara çırpı-çırpı göyün üzünə qaldıracaq, bütün dünyaya göstərəcək. Bu tüğyan edən külək vıyılması, səsi ilə bütün aləmə car çəkəcək, insanları buraya çağıracaq. Deyəcək ki, gəlin, indicə bu xəstəxanada bir nəfəri qətlə yetiriblər. Yox, o qatili uzaqda axtarmayın, o qatil aranızdadır. Əgər qatili görmək istəyirsinizsə, o qətlə yetirilən adamın gözlərinə baxın. Bu dünyada belə qatillər az deyil. İndi haralardasa belə qatillər yenə kimlərsə qətlə yetirirlər. Ey insanlar, - Əsmər sanki küləyin səsinə özü eşidirdi – doğrudur, belə qatillərin cəzasını siz vermirsiniz. İstintaq orqanları belələrini axtarmırlar. Onların cinayətlərinin izi qalmır. Ancaq yer üzündə hər gün neçə-neçə adam belə qatillərin xisləti, qeyri-insani əməlləri, insafsız rəftarı ilə qətlə yetirilir.

Əsmər əllərini üzünə çəkdi. İki övcü ilə yanaqlarını möhkəm sıxdı. Keyimiş sifətində sanki hissiyyat yox idi. Ağlına gəldi ki, tibb bacısını, həkimləri çağırınsın. Dönüb qapıya tərəf yüyürdü.

- Ey, kim var orda, tez gəlin, onun vəziyyəti ağırdır!

Bayaqkı tibb bacısı, Əkrəmin qoluna sistem qoymuş gənc qız özünü birinci yetirdi. Sonra da şöbə həkiminin qapısı açıldı. Onlar birlikdə Əkrəmin yanına yüyürdülər.

Tibb bacısı tez Əkrəmin ürəyindən tutdu, əlini boynunun arxasına, qulağının dalına çəkdi. Ürək döyüntüsünün fəaliyyətdə olub-olmadığını bilmək istədi. Həkim yaxınlaşanda, geri çəkildi. Qızın gözləri doldu. O, qanlı-qanlı Əsmərə baxdı. Əsmər bayaq içəri girmiş və onu yaxasından tutub göylərə qaldırmaq istəyən küləyin «sanki bu qız olduğunu» anladı. Əsmər gözlərini qızdan yayındırdı. Həkim yenidən Əkrəmin nəbzini tutdu. Bir qədər sonra onun açıq, bərələ qalmış gözlərinin qapağını aşağı sığadı. Həkim bunu bir neçə dəfə təkrar etsə də, Əkrəmin göz qapaqları örtülmədi. Bu qapanmayan gözlər sanki ona baxanların hamısını ittiham edirdi. Bu qapanmayan gözlər hamını ittiham etsə də, Əsmər Sultanlı yalnız özünü günahkar bilirdi. O, yad bir adam kimi küncə qısılmışdı. Həkim hələ də Əkrəmin qolunda olan sistemin iynəsini çəkib atdı. İynənin yerində güclə seziləcək qızartı vardı. Əkrəmin damarlarında qan deyilən heç nə

qalmamışdı. Həkim kənara çəkilib üzünü Əsmər Sultanlıya tutdu: - Apara bilərsiniz. Ancaq meyiti klinikadan çıxarmamış ölüm sənədini şöbədən götürün...

Əkrəmi şəhərkənarı qəbiristanlıqda torpağa tapşırdılar. Qohum-əqrəbadan demək olar ki, heç kim dəfndə iştirak etmədi. Zahirin və Əsmər Sultanlının iştirakı ilə keçirilən mərasimdə Əkrəmin şirkətindən olan işçilər də var idi. Dəfn səssiz-səmirsiz keçdi. Təziyə məclisini şəhərin böyük məscidlərindən birində verdilər. Üçündə əsasən kişilər iştirak etdi. Yeddisində daha çox qadınlar gəldilər. Şəhərin kübar ailələrindən olan xanımlar bir-bir Əsmər Sultanlıya yaxınlaşır, onun dərdinə şərik olduqlarını bildirirdilər. Bu qadınlardan çoxunun üz-gözündə həqiqi kədər duyulurdu. Və nədənsə Əsmərə elə gəlirdi ki, çoxu ilə ilk dəfə rastlaşsa da, bu qadınların əksəriyyətini tanıyırdı. Bəs haradan tanıyırdı onları Əsmər? Birdən o, bu xanımların şəkilləri Əkrəmin fotoalbomunda olan qadınlar olduğunu xatırladı...

Cümə axşamı idi. Əsmər Zahirə zəng vurub onu qəbir üstünə aparmasını xahiş etdi.

- Bu dəqiqə gəlirəm, özüm də sənə bu barədə demək istəyirdim.

Onlar qəbiristanlığa gəldilər. Təzə qəbrin üstündəki torpağın rütubəti hələ çəkilməmişdi. Qəbrin üstündə təqəribətən qərənfillər var idi. Sanki kimsə indicə buradan getmişdi. Zahir bir qədər aralıda gözaltı onlara baxan mollaı işarə ilə çağırırdı.

- Əmi, gəl bir Yasin oxu.

Molla da bunu gözləyirmiş kimi tez yaxına gəldi. Salam verib dini ayinin icrasına başladı. Müsəlman adətlərini səssiz-səmirsiz yerinə yetirən mollaının dodaqlarının arasından hərdənbir «Allah» kəlməsi eşidilirdi.

Yasin sona çatdı. Molla əllərini üzünə çəkib salavat çevirdi. Zahir də bunu təkrar etdi.

Əsmər əlini yuxarı qaldırıb üzünə çəkmək istəsə də, tərəddüd etdi. Ağılına qarmaqarışıq fikirlər gəldi. Ona elə gəldi ki, salavat çevirsə, Əkrəm başını torpağın altından qaldıracaq, bu zaman vahiməli, qeyri-adi bir hadisə baş verəcək. Kənara çəkilib, hönkür-hönkür ağladı.

Zahir mollaya pul verdi. Molla pulu alandan sonra «Allah rəhmət eləsin!» deyib üzünü Zahirə çevirdi:

- Bu məzarda yatan adam kimdir, bilmirəm. Ancaq daha çox qadınlar onun xatirəsini yad edir. Bu gün səhər də gənc bir qız gəlmişdi, bu qərənfilləri də o gətirmişdi.

Əsmər Sultanlı gözü yaşlı olsa da, mollaının dediklərini yaxşı eşidirdi. Qəbrin başı üstündə iki nəfər dayanmışdı: Əsmər qəbrə baxırdı, Zahir isə ona.

Bir an sonra Zahir Əsmərə yaxınlaşdı. Əsmər başını Zahirin sinəsinin üstünə qoyub yenə hönkürdü. Onlar birlikdə geriye qayıtdılar.

Pillələri asta-asta qalxdılar. Əsmərin heyi-hərəkəti qalmamışdı. Zahir qadını qucağına götürdü. Otağa girən kimi onu divana uzatdı. Yaxında əyləşib, əlini Əsmərin saçlarında gəzdirdi. Əsmər gözünü açdı. Ona elə gəldi ki, zülmət qaranlığın içindəydi, indi isə səhər açılırdı. Tələşi çəkilməmiş, kədəri göz yaşları ilə yuyulmuş Əsmər Sultanlının rəngi özünə gəlirdi. İndi o, yenidən cazibədar Əsmər Sultanlıya dönürdü. Gözləri ilə Zahirə elə baxırdı ki, sanki onu ilk dəfə görürdü...

***

...Xatirə bir az əvvəl Əsmər Sultanlının ona möcüzə göstərəcəyini vəd etdiyini xatırladı. Əkrəmin ölüm hadisəsi o qədər təsirli və ağırlı idi ki, öz dərdsini unutmuş, Xəzər də yadından çıxmışdı. Axı Əsmər xanım ona möcüzə göstərəcəyini deyəndə, ilk ağlına gələn Xəzər olmuşdu... Xatirəyə elə gəlirdi ki, artıq Əsmər Sultanlı ilə onun arasında uçurum yaranmışdır. Ona doğma olan Əsmər Sultanlı, indi yad adama çevrilmişdi. Qız Əsmər Sultanlıdan həтта qorxmağa başlamışdı. Klinikanın baş həkimi, ölkənin tanınmış alimlərindən biri, televiziya kanallarında gənclərə məsləhətlər verən Əsmər Sultanlı onun nəzərində riyakar, xəyanətkar qadın obrazı kimi canlanırdı. Ona baxanda, iki gözünü bir yerdə, özü də alınının ortasında görürdü. Doğrudanmı, bu eybəcər qadını uzun müddət özünə ən yaxın simsar hesab etmişdi? Əsmər qızın kənara çəkildiyini, bir qədər də soyuq nəzərlərlə ona baxdığını görürdü. Yaxına gəlib Xatirənin qoluna toxundu:

- Qızım, bu əhvalatı mən sənə təsadüfi danışmadım. Sən mənim həyatımdan ibrət götürməlisən. Əgər sən məni diqqətlə dinlədinsə, sevgi ilə döyünən ürəklərin səsinə də eşitməliydin. Bunları səni təsirləndirmək, qəmləndirmək üçün söyləmədim. Bunlar mənim etiraflarım idi – illərlə ürəyimdə yığılıb qalan etiraflarım. İndiyədək onu kimsəyə danışmamışdım. Bilməlisən ki, həyatda baş verən hadisələrin izi insanların taleyində qalır. Hesab elə ki, bu, bir həyat imtahanıdır, həyat sınağıdır. Və sən də bu imtahanın

suallarına cavab vermək üçün dünyaya gəlmişən. Müəllimin də sənə hansı suallara cavab verməli olduğunu deyib, üstəlik o cavabları da öyrədib...

Xatirə diksindi. Uçurum anidən yoxa çıxdı. O eybəcər qadın da qeyb oldu. İndi onun yerində əvvəlkindən də alicənab, mələküzlü Əsmər Sultanlı dayandı. Ağır təəssüratdan sonra onun dodaqlarında sehirli bir təbəssüm vardı. Bu təbəssüm sanki Xatirəyə deyirdi ki, darıxma, sən həyatda tək deyilsən, sən taleyin sınaqlarında bərkimiş insanlara güvənməyi bacarmalısan...

Xatirə bir anlığa xəyalında tənha qaldığını, Əsmər Sultanlıdan ayrı düşdüyünü canlandırırdı. Ona elə gəldi ki, uzun illərdən bəri bir-birinə həsrət qalıb ayrılıq acısı yaşayan ana-bala indi bir-birinə qovuşmaqdadır. Xatirə qollarını açıb Əsmər Sultanlıya tərəf yeridi.

- Mənim əzizim, canım-ciyərim, mənim Əsmərim, mənim müəlliməm...

Xatirənin gözlərində dünya əlvan bir rəngə boyanmışdı. Qızın solmaqda olan ümidləri yaz çiçəkləri kimi yenidən qönçələnirdi.

- Hə, indi nə deyirsən, biz möcüzəyə tərəf gedək, ya gözləyək möcüzə bizə tərəf gəlsin?

Xatirə nə deyəcəyini bilməsə də, sonsuz ümid və intizarla Əsmər Sultanlının gözlərinə baxdı.

- Yox, müəllimə, - Xatirə elə bil auditoriyada öz müəlliminə müraciət edirdi. – icazə ver, möcüzədən əvvəl mən sizin sualınıza cavab verim. İndi hər şey mənə aydın oldu.

- Buyur cavabını gözləyirəm.

- Görün eşidə bilərsiniz? Cavabı mənim ürəyim deyir. – Xatirə Əsmər Sultanlının əlini ürəyinin üstünə qoydu. Doğrudan da Xatirənin ürəyi həyəcanla döyünürdü. Əsmər xanımın əli bir neçə an onun ürəyinin üstündə qaldı. Sanki çox vacib xəbərin daşıyıcısı olan rabitəçi morze əlifbasını dinləyirdi.

Əsmər xanım qızın üz-gözündən öpdü:

- Hə qızım, mən səni gözəl başa düşürəm. Ürəyinin hökmü, qəlbinin diktəsi də mənə tanışdır, doğmadır. Ürəyimin hökmü, qəlbimin diktəsi ilə ömrümü yaşamaq səadəti mənə nəsib olmadı. Barı sən bundan nümunə götür.

Xatirə sakit-sakit dilləndi: «İnsanlar həmişə ürəyinin səsinə eşitməlidirlər. Nə vaxt ki, bizlər qəlbimizin səsinə eşitmirik, sevgimizə laqeyd oluruq, onda həyat bizə tərs üzünü çevirir».

- Doğrudur, qızım, insan həmişə öz ürəyinin səsinə eşitməlidir. Mən indi bildim ki, sən...

- Yox, yox, müəllimə, onu özüm deyəcəyəm. Mən Xəzərsiz yaşaya bilmərəm. Dünyanın sonuna qədər də getməli olsam, onu axtaracağam. Xəzər mənim taleyimin işığıdır.

- Bax, indi möcüzə özü bizi tapacaq. Gedək. – Əsmər Sultanlı əli ilə klinikanın bayır tərəfini göstərdi.

***

Xatirə çaşqın vəziyyətdə qalmışdı. Bir tərəfdən onu hasarın arxa tərəfində hansı möcüzənin gözlədiyini bilməyə can atırdı, digər tərəfdən də dinlədiyi hekayətin hələ tamamlanmadığını, hələ də nələrinə ona məlum olmadığını dərk edirdi. Onu təlatümə salan, sanki varlığını silkələyən bu təzadlarla dolu hekayətin sonluğunu bilmək istəyi qızı heç cür rahat buraxmırdı. Elə bil qorxulu yuxudan ayılmışdı.

Əsmər Sultanlının gözlərində nur parlayırdı. Simasına yayılmış xoş təbəssüm artıq gəncliyini yola salmış ömrünün ən qaynar dövrünü yaşayan bu qadının simasına bir az da gözəllik gətirirdi. Xatirə bu füsunkar gözəlliyi sanki indicə görürdü. Lakin təəcübünü də gizlədə bilmirdi. Bu qədər dərdin, ağrının içində yaşamış, bu qədər dərdi-ağrını taleyindən keçirmiş bu qadına hansı qüvvə idi həyat eşqi bəxş edən? Onun gözləri gülürdü. Elə bil Xatirəyə nəşə demək istəyirdi. Amma sözlərinə, xəbərinə xəsislik edirdi. Niyə, nəyə görə? Bax, bunu Xatirə anlamırdı. O, quş kimi hasarın o biri tayına uçmaq istəsə də, elə bil ayaqları yerə mıxlanmışdı. Əslində sevincin, intizarın həyəcanını yaşayan Xatirə, həmin istiqamətə tərəf getməyə də qorxurdu. Onu orada nə gözləyirdi? Arzuları bir anda puç ola bilər, istəkləri dağılar, həsrətində olduğunu görə bilməzdi – bax, buna Xatirə dözə biləcəkdimi? Bəlkə məsələnin kökü Əsmər Sultanlının axıracan

danışmadığı əhvalatın sonluğundadır? Qız özünə xas olmayan bir cəsarətlə Əsmər Sultanlının qarşısını kəsdi:

- Əsmər xanım, bəs demədiniz axı, Əkrəm əminin seyfindəki sənəd, o itmiş lələ heykəli... Bunlar necə oldu? – Doğrusu, bir söz də soruşmaq istəyirəm....

- O nə sözdür? – Əsmər Sultanlı gülümsəyərək, Xatirəyə baxdı.

- Uşağı deyirəm, hesabla gərək uşağın neçə yaşı olsun? İndi o, haradadır?

- Bəlkə bunları sonraya saxlayaq?

- Yox, yox, əgər bunları bilməsəm, Əkrəm əminin ruhu məndən inciyər. Söhbətimizin əvvəlində mən elə başa düşürdüm o, mənfur bir adamdır. Təəssüf edirdim ki, dünyada belə insanlar da yaranır. Amma indi elə düşünürəm. Əkrəm əmi qeyri-adi bir insan imiş.

Əsmər Sultanlı qızın Əkrəmin ünvanına hörmətlə «əmi» deməsindən məmnun qaldı. Açıq deməsə də, bu, onun gözlərindən oxunurdu.

- Hə, Xatirə, doğru deyirsən. Bəzən biz insanları itirəndən sonra onları anlaya bilirik. Nə qədər gec anlayırıqsa, bunun özü də taleyimizə o qədər yaralar vurur. Yəqin səni Samirin də harada olduğu maraqlandıracaq?.. Amma hansı Samirin?..

Xatirənin gözləri yenə təəccübdən böyüdü: Bir insanın hekayəti nə qədər ayrı-ayrı qollara, şaxələrə ayrılırmış? Bütün bu qolların, şaxələrin hamısından gələn hissləri, həyəcanları duymadan, yaşamadan həyatda nələrin baş verdiyini təhlil etmədən, onlardan nəticə çıxarmadan hadisələrin fəvqünə dayanan insanın özünü də dərinədən dərk etmək mümkün deyilmiş...

- Necə yəni hansı Samirin?

- Hə, hə, düz demişəm, hansı Samirin?.. Axı mənim taleyimdə iki...

Xatirə Əsmər Sultanlının sözünü ağzında qoydu:

- Necə yəni mənim taleyimdə iki?.. - sualının davamını bir az ləngitdi, sonra qətiyyətlə soruşdu: - İki Samir var? - Xatirəyə elə gəldi ki, Əsmər Sultanlı çaşıb. O, yəqin Zahirin də adını Samir kimi təsəvvür edir.

- Yaxşı, yaxşı, görürəm, sən hər şeyi bilməmiş əl çəkən deyilsən. Elə tələbəlikdə də belə inadkarlığın vardı. Əslində səni belə inadkar, duyduğuna, başa düşdüyünə, haqq-ədalət uğrunda mübariz olduğuna görə çox istəyirəm. Səni bu klinikaya - öz yanıma da

xarakterinin bu cəhətləri gətirib. Mən ötürdüyüm gəncliyi sənə simanda təkrar görürəm. Bax, mənə xoş gələn də budur. İndi vaxtımız azdır, gərək qısaca danışım...

***

Əkrəmin çalışdığı şirkətin məsul işçiləri, Dövlət Notariat İdarəsinin nümayəndəsi ilə birlikdə Əsmər Sultanlı da Əkrəmin kabinetinə dəvət olundu. Başqa gələnlərdən çoxunun kimliyi bilinməsə də, Əkrəmin yaxın-uzaq qohumlarından olduqları hesab olunurdular.

Mühafizə işçiləri kənar adamları içəri buraxmadılar. Hamının iştirakı ilə Əkrəmin ölümündən bir neçə gün əvvəl özünün xahişi ilə möhürlənmiş qapını açdılar. Sonra seyfənin xüsusi açarla bağlanmış kassaları açıldı. Dövlət Notariusunun təsdiq etdiyi rəngli sənəd yuxarıda, üst gözdə qoyulmuşdu. Sənədə əsasən, Əkrəm şirkətin özünün payına düşən bütün varidatını balaca Samirə vəsiyyəət etmişdi. Kiçik bir məktub da yazılmışdı: «Əzizim Samir, şübhəsiz ki, sən böyüyəndən sonra ömrü faciə ilə bitən bir insanın taleyi ilə marqlanacaqsan. Ola bilər anan da nələrisə sənə deməyi unutsun. Bil ki, olub-keçənlərdə özümü günahkar hesab etsəm də, həyatımın bəlalı sonluqla bitməsində təqsirkar tək mən deyiləm. Kimsəni ittiham etmək məqsədini də yoxdur. Çünki adını daşdığı Samirənin müqəddəs sevgisi günaha dönüb qarabaqara məni izlədi. Mən dərk etdim ki, sevgilərin olmadığı yerdə əsl həyat yoxdur. Mən sənə ləyaqətli bir insan kimi böyüməyini istəyirəm. Unutma ki, sənə həyatında ömürləri boyu bir-birinə qısqəncliklə, hətta nifrətlə yaşamış üç insanın payı var. Birincisi, adını daşdığı Samirədir. Sən o adın əsl sahibinin kimliyini öyrənməli, onu yaxşı tanımalısan. O, gəncliyindən Vətəndən «didərgin» olsa da, ondan uzaqda yaşasa da, ləyaqətli insan kimi yurdunu unutmayıb. Bir rəssam kimi yaratdığı lövhələrin çoxunda nakam sevgisinin obrazını yaratmağa çalışıb. Onun rəsmlərinə baxsan, ananın cizgilərini aydın görə bilərsən. Bu məktubu qoyduğum seyfədə rəssam Samirənin yaradıcılığını əks etdirən kataloq da var. Bunu Samirədən və mənədən xəbərdar kimi saxlayarsan. İkincisi, mənəm, zənnimcə, mənim iztirablarımı da yaxşı başa düşə bilərsən. Hər halda sənə dünyaya gətirən qadın mənim arvadımdır. Onun vaxtından əvvəl tələf etdiyi uşağın həsrəti, ağrısı mənimlə birlikdə haqq dünyasına gedəcək. Anan sənə adını qoyanda mənimlə məsləhətləşsəydi, mən bu addan imtina etməzdim. Üçüncüsü, sənə genlərini daşdığı Zahirədir. Mən öyrənmişəm, tale heç onun da üzünə

gülməyib. Əgər mən məhəbbətin və sevginin nə olduğunu bilməsəydim, çox asanlıqla Zahirə öz gücümü göstərərdim. Ancaq onu günahkar bilmədiyim üçün toxunmadım. Və sənə də arzu edirəm ki, genlərini daşdığı insanın yolunu bir övlad kimi həmişə əziz tutasan.

İnsan belədir, onun dünyaya gəlişində özünün rolu olmasa da, gedişinin necə olacağı özündən çox asılıdır. Hər halda mən gələcəyini təmin edəcək maddi vəsaiti sənə halallıqla verirəm. Kimin haqqında nə düşünəcəksən, bu, sənin və gələcəyin işidir. Ananı sevən, insanları sevən və sənə inanan Əkrəm».

Məktubun sonunda tarix də vardı. Tarix xeyli əvvələ aid idi. Görünür Əkrəm bu qənaətə xeyli əvvəl, bəlkə də ölümünə inanmadığı bir vaxtda gəlmişdi.

Məktub hamının iştirakı ilə oxundu. Özünü də Əsmər Sultanlığının tələbi ilə. Gələcəkdə Əkrəmin qohumları və şirkət işçiləri arasında kimlərsə tapıla bilərdi. Məsələnin bu cür həllinə şübhə etməsinlər deyər, Əsmər bu addımı düşünülmüş şəkildə atdı.

Seyfin aşağı gözündə çox da iri olmayan bir mücrü vardı. Mücrünü də götürdülər. Bəli, bu, o idi – tanış mücrü. Vaxtilə Samirin Əsmər Sultanlığa verdiyi hədiyyənin saxlandığı mücrü. Mücrünün yanında balaca bir kağız vardı. Bu da məktub idi. Notariat idarəsindən gəlmiş işçi həmin məktubu götürüb baxdı: – Əsmər xanım, sizə yazılıb, - dedi və məktubu ona vermək istədi. Əsmər nigarançılıqla əlini kağıza uzatsa da, tez geri çəkdi. - Xahiş edirəm, onu da oxuyun, - dedi.

Notariat idarəsinin əməkdaşı məktubu oxumağa başladı: «Əzizim Əsmər!..» – məktub bu sözlərlə başlayırdı. Əsmərin həyəcədən köksü qabarıb-enirdi. Əkrəm sonuncu məktubunda ona «əzizim» demişdi. Onsuz da olub keçənlər Əsməri çox sarsıtmışdı. Əsmərə elə gəlirdi ki, Əkrəmin ruhu dolaşan bu kabinetində toplaşmış adamların hamısı onu günahkar hesab edir. Əsmər bu soyuq baxışların qarşısında özünü təmizə çıxarmaq – «Mənim günahım yoxdur», - demək istəmirdi. Çünki o da özünü az-çox günahkar hesab edirdi. İndi həyatın bəxş etdiyi iztirablar bir fırtına kimi onun içində coşurdu. Əsmərin gözləri dolmuşdu. Notariat idarəsinin işçisi sanki ona bir az da əzab vermək üçün «əzizim» kəlməsini yenə təkrar etdi: «Əzizim Əsmər, bu hədiyyə sənə bağışlansa da, sən onun sirrini dərindən bilməmişən. Əslində həyat sənə üçün həmişə alatoran olub. Bilməmişən ki, sənənin taleyini yazan günün əvvəlidir, yoxsa axırı. İncimə, mənə elə gəlir

ki, bu məktubu oxuyana qədər sən öz ömrünü alatoranlıqda yaşamısan. Bunu isə bilmək vacibdir ki, alatorandan sonra axşam düşür, yoxsa səhər açılır? Sən Samirin bağışladığı hədiyyəyə də diqqətlə baxmamısan. Əgər diqqətlə baxsaydın, görərdin ki, qiymətli metaldan hazırlanmış lalə heykəlciyinin altında güclə nəzərə çarpacaq bir düymə var. Həmin düyməni basmaqla heykəl açılır, lalə iki yerə bölünür və onun altında təmiz qızıldan hazırlanmış ürək görünür. Ürək elə həssaslıqla heykəlin postamentinə birləşdirilib ki, lalə ayrılan kimi ürək titrəməyə başlayır. Zənnimcə, həyatın mənasını anlamaq üçün o titrəyişlərə baxmaq, onu dərk etmək bəs edərdi.

Mən Samirlə Avropa ölkələrinin birində görüşdüm. Hətta onun sərgisinin təşkil olunmasında da iştirak etdim. Məncə biz bir-birimizi başa düşmüşdük. Doğrusu, heykəlin sirrini də mənə özü demişdi. Deməsəydi, mən də bilməyəcəkdim.

Əzizim Əsmər, sən Samiri ağıllı, ləyaqətli və sədaqətli övlad kimi böyüt. Onun dəyərli həyat yaşamasına, yaxşı təhsil almasına kömək et. Gələcəkdə şirkətin idarə olunmasında özünü inamlı və güclü bilsin. Bir də unutma ki, hər kəs öz sevgisinə öləncən sadıq olmalıdır. Sənin Samirə olan münasibətin dumanlı olmasaydı, bizim həyatımızda da bu faciələr baş verməzdi.

Bu dünyada hər kəs öz ömrünü yaşayır. Biz gələcəyə, gələcək də bizi xatırlayacaq insanlara dərd və ağrı qoymamalıdır. Sən həkimsən, həkimlər təbiətən humanist olur. Heç olmasa, bundan sonra məni başa düşünməyə çalış. Sənin Əkrəmin»

Əsmər Sultanlının gözlərindən yaş axırdı. O, indi Əkrəmin onu daha çox tənbeh etməsini, onu qəddarlıqda, böyük sevgiyə xəyanətdə təqsirləndirməsini, bir sözlə, ittihamlarının daha sərt olmasını istəyirdi. Son anda Əkrəmin alicənablığı qalib gəlmişdi. Hər dəfə də məktubdakı «əzizim», «sənin Əkrəmin» sözlərini eşidən Əsmərin sanki köksünə dağ çəkilirdi. O, bu insani, bu həssas münasibətin, bu böyük səmimiyyətin qarşısında tərkisilah olmuşdu.

Ona elə gəlirdi ki, haradansa uzaqlardan Samir də, Əkrəm də onu ikrahla, kinayə ilə süzür. Onun bu kövrək baxışları, içindəki yangı ilə gözlərindən süzülən yaşlar da onlara səmimi görünür. Bir anlıq Əsmər düşündü ki, həyat onun üçün buradaca qurtarsaydı, daha ədalətli olardı. Ağlına dəhşətli fikirlər gəldi, intihar haqqında düşündü: «Bəlkə daha həyatda yaşamağa haqqım yoxdur? Bəlkə Samir də o zaman alnıaçıq böyüyər? Bəlkə

haralarda olduğunu bilmədiyim, taleyindən xəbərsiz olduğum Samirin də üzü Əkrəmin yanında ağ olar?...»

Əsmər Sultanlı ağır təəssürat içində ona baxan adamları bir-bir gözdən keçirdi. Bu adamların balaca Samirə nə qədər yad olduğunu düşünəndə, Samirin taleyini yadına salanda, həyatın onun üçün nə demək olduğunu bir daha anladı. O, yaşamalılı idi. Balaca, həyatın külək və fırtınalarından hələ xəbərsiz olan Samiri taleyin keçməkeşli yollarında yalqız buraxmaq insafsızlıq olardı. Bu yol isə Əsmərsiz və Zahirsiz keçilə bilməzdi. Bayaqdan özünü yad adamlar arasında tək-tənha təsəvvür edən Əsmər Sultanlı, Zahirli yadına salan kimi ruhən dirçəldi. Ona haradansa güc, qüvvə gəldi...

Günəşin parlaq şüaları pəncərədən otağa yayılırdı. Pərdələr açıq rəngli olduğundan bu şüalar pəncərəyə baxanların gözlərini qamaşdırırdı.

Əsmər Sultanlı günəşə boylandı. Ona elə gəldi ki, kainatda günəşdən başqa nə varsa, hamısı sönükdür. Yalnız günəş işığı öz parlaqlığı və aydınlığı ilə insanların ruhunu isidə bilir. İnsanların ruhundakı zülmət və qaranlıqları ancaq belə nurlu sabahlar qova bilir.

İndicə yadına düşdü ki, Zahir onu aşağıda gözləyir...

***

- Daha soruşulası bir şey qalmadı, elə deyilmi? – Əsmər Sultanlı bir qədər də təbəssümqarışıq xoş bir əhvalla Xatirədən soruşdu. Sonra:

- Hə, indi nə deyirsən? Möcüzənin arxasınca gedəkmi? – deyə əlavə etdi.

- Əlbəttə gedək, Əsmər xanım. Doğrudur, mən nağıllardakı möcüzələrə o qədər inanmasam da, həyatdakı möcüzələr əsrlərin sınağından çıxıb.

Xatirənin cavabı Əsməri sevindirdi. Əsmər xanım möcüzə haqqında danışanda, Xatirə məhz Xəzəri düşünmüşdü. Çünki qız bu dünyada yeganə möcüzəni Xəzərin tapılmasını hesab edirdi. Xəzərin izsiz-soraqsız yoxa çıxması artıq Xatirəni sarsıtmağa başlamışdı. Onsuz da Əsmər xanımın həyat tarixçəsi onu əməlli-başlı silkələmişdi. İndi Xatirənin yeganə çıxış yolu tək sevgisinin əzablarına dözmək yox, həm də onu arayıb axtarmaq və tapmaq idi. Bəs Xatirə onu harada axtaracaqdı? Kimə müraciət edəcəkdi? Müraciət üçün nədən, haradan başlayacaqdı? Hələlik bunları çözməsə də, qərarı qəti idi. Bilirdi ki, Əsmər Sultanlının şəhərdə çox böyük nüfuzu və hörməti vardır. Hökumət

dairələrində də onu yaxşı tanıyır, yüksək rütbəli məmurlar, səlahiyyət adamları onun zənglərinə həmişə birbaşa cavab verir, hər hansı bir məsələ ilə bağlı müraciət edəndə – «Baş üstə, nə kömək lazımdır, edərik, Əsmər xanım» - deyirdilər. Bir sözlə, onun bir sözünü iki eləyən yox idi. Belə olan surətdə Xatirə üçün Əsmər Sultanlıdan doğma kim ola bilərdi? Əsmər Sultanlının hekayəti Xatirəni elə təsirləndirmişdi ki, o da özünü bu ağır həyatın içində görmüş və bu başıbəlalı ailənin bir üzvü kimi qəbul etmişdi.

Birdən Xatirə cəsarətlə, doğma anasına ərk edən kimi Əsmər xanıma üz tutdu:

- Əsmər xanım, yenə sizə güvənir, sizə sığınırım. Siz mənim ən qayğıkeş, ən etibarlı dayağımsınız. Xahiş edirəm, mənə bu işdə də kömək edəsiniz... Gedib anamı da gətirərəm, o, sizin sözünüzdən çıxmaz, dediklərinizi qəbul edər, sizə inanar. Xəzəri axtarmaq üçün hara lazım olsa, anamla birlikdə gedərəm.

- Tələsmə, Xatirə, doğrusunu bilmək istəsən, anan mənim yanıma gəlmişdi.

- Necə? Anam sizin yanınıza gəlmişdi? Xatirə ciddi, bir qədər də rəsmi olaraq narahatlığını bildirdi.

- Bəli, bəli, sənın anan mənim yanıma gəlmişdi, Xatirə.

- Nədən ötrü, Əsmər xanım?

- Daha səndən örtülü saxlamağın mənası yoxdur. Bəli, Xəzərdən ötrü gəlmişdi.

Xatirənin təəccübdən gözləri böyüdü. Qızın bir anda rənginin dəyişməsi, əhvalının pozulması Əsmər xanımı da narahat etdi:

- Səbirli ol, Xatirə, məsələ heç də sənın düşündüyün kimi deyil. Anan səni nə qədər çox istəyirsə, bir o qədər də Xəzəri istəyir. O da, mən də öz aramızda bu məsələ ilə bağlı söhbət edəndə, hələlik bu işi səndən gizli saxladıq. Çünki işlərin nə yerdə olduğunu bilmirdik. Mən də anana dedim ki, narahat olmasın, özüm araşdıraram.

- Siz doğrudanmı araşdırarsınız, Əsmər xanım? – Bayaqqı rəsmiyyəti bir anda doğma notlar əvəz etdi. Və Xatirə bu nəhəng, bu müəmmalı, bu sirli şəhəri sanki ovcunun içində hiss etdi. Çünki Əsmər xanım nurlu təbəssümü ilə Xatirəyə yeni həyat eşqi bəxş edirdi:

- Əlbəttə, Xatirə, mən sənın üçün də, Xəzər üçün də nə istəsəniz, etməyə hazıram.

Xatirənin sevincdən gözləri yaşla doldu. Dünya onun nəzərində qızılgül ətrinə büründü. Şəhərdəki hay-küylü maşınların hərəkətlərini belə görmür, səsinə belə

eşitmirdi. Yer üzü çöl, çəmən, yaşıllıq, öz ahəngi ilə axan füsunkar çaylar kimi görünürdü gözlərinə. Xatirə ən ümidli anlarında, ən xoşbəxt dəqiqələrində dünyanı həmişə belə görürdü. Və bu zaman ona elə gəlirdi ki, onun özü də qızılgüllərin arasında sayrışan bülbüllərdən biridir. Aramsız olaraq nəğməsini oxuyur, öz həmdəmini arayırdı. Arayırdı ki, onu tapsın, bu güllərin, çiçəklərin arasında bərabər yuva qursunlar. «Həyatın gözəlliyini də həmin həmdəmlə qurulan yuva tamamlayır» - deyə düşünürdü.

- Biz çox vaxt həyatın gözlənilməz zərbələrinə hazır olmamağımız ucbatından məğlub oluruq. İnsan həyatın gur axarında öz gücü, qüdrəti ilə dayanmasa, onu hər tərəfdən döyən dalğalar məhv edər, daşlara, qayalara çıxpar. - Xatirə hiss etdi ki, Əsmər xanım bu sözləri təsadüfi demirdi. O, yeni bir əhvalat danışana bənzəyirdi. Əgər bu əhvalat da ölümlərlə, ayrılıqlarla bitəcəkdisə, doğrusu, Xatirə onu eşitmək istəmirdi. Amma hər narahatlığın içində də bir xoş duyğu ola bilər, bir xoş xəbər eşidilə bilərdi. Ona görə də az qala gözlərini qırpmadan Əsmər xanımın asta-asta tərpənən dodaqlarının arasından çıxan sözlərin axırını izləməyə başladı...

***

Əsmər Sultanlı oturduğu yerdən ayağa qalxdı. Yaxına gəlib, Xatirənin anasının qolundan yapışdı, onu kabinetin qapısına qədər apardı.

- Sən bu barədə Xatirəyə heç nə demə, bacım. Bu işlə özüm məşğul olacağam.

- Başına dönüm, ay Əsmər xanım, görürəm ki, qızım üzürlübdən gedir. Onunla sərt danışanda isə qızımın xoşbəxtliyinin ziddinə olacaq nəsə bir məqsəd güdməmişəm. Yeganə fikrim bu olub ki, yalanlara uyub, həyatını güdaza verməsin.

- Sən təşvişə düşmə, əzizim, Xatirə ağıllı qızıdır. Həyatda bəzən elə qəribə hadisələr olur ki, adam ondan baş açə bilmir. Xəzəri axtarıb taparam, narahat olma!

- Sağ ol, Əsmər xanım, - Xatirənin anası bir də təşəkkür edərək, asta-asta pillələri enib klinikadan çıxdı. O, Xatirənin növbədən çıxıb getdiyinə görə, onu görməyəcəyini bilirdi. Ananı narahat edən məsələ həm də o idi ki, Xatirə onun gəlişini bilsəydi, onu sorğu-suala tutacaqdı. Anasının buraya məhz Xəzərdən ötrü gəldiyini öyrənəcəkdə. Bu gəlişdən bir nəticə olmasaydı, onda qızın köhnəlmiş yaraları yenidən qövr edəcəkdə.

Ana nigarançılığı, ana narahatlığı, ana qəlbinin çırpıntıları hələ qarşıda, nə qədər yuxusuz, üzüntülü gecələri səhər edəcəkdə, kimsə bilmirdi...

***

Əsmər Sultanlı yerinə qayıdan kimi, şəhərin Baş Polis İdarəsinin rəhbər vəzifədə işləyən, yaxından tanıdığı yüksək rütbəli polis məmuruna zəng etdi. O məmura ki, onun ən yaxın bir adamını – Əsmər xanım yaddaşını təzələdi – hə, deyəsən gəlini idi – əməliyyat etmişdi. Ona xüsusi paketdə təqdim olunan hədiyyəni də götürməmişdi.

- Alo, Yaşar müəllim, sizsiniz?

- Bəli, bəli, Əsmər xanım, mənəm. Telefonunuzun nömrəsini görəndə kimi, tanıdım. Nə yaxşı bizə zəng etmisiniz? Neçə ildən bəri səsinizi eşitmirdim.

- Sizə çox vacib bir işim düşüb, Yaşar müəllim.

- Nə işdir, Əsmər xanım? Mən bütün heyətimlə o işin öhdəsindən gəlməyə hazıram. Əlbəttə, imkanımız daxilində.

- Çox sağ olun! Həlli çətin olan məsələlərdən ötrü sizi narahat etmərəm.

- Buyurun, Əsmər xanım.

- Qonşuluğumuzda olan gəmiçilik idarəsində Xəzər adlı bir gənc mühəndis var. Onu tapmaq lazımdır. Əlavə heç bir məlumat verə bilmərəm. Bircə onu deyə bilərəm ki, subaydır, ailəli olmayıb, gəncdir. Qarabəniz, orta boylu, arıq oğlandır.

- Hmm., bu, çox azdır, - naqilin o başında Yaşar müəllimin səsi eşidildi.

- Elə bilirəm təcrübəli orqan işçisi kimi öhdəsindən gələrsiniz.

- Əlbəttə, əlbəttə, Əsmər xanım, siz nigaran qalmayın.

Əsmər xanım polkovnikin cavabından adlı-sanlı alim-cərrahın ona müraciət etməsindən sevindiğini də duydu.

Elə həmin gün axşam polkovnik Əsmər xanıma telefon açdı:

- Hə, Əsmər xanım, bizim təbirimizcə desək, izə düşmüşük. Əvvəla, onu deyim ki, sizin yaxınlığınızda iki nəhəng gəmiçilik idarəsi var. Və özünüz də dəqiq bilmirsiniz ki, Xəzər bunların hansında işləyir və hansı sahədə çalışır. Amma buna baxmayaraq, biz araşdırdıq: Bir Xəzər var gəmidə matros köməkçisi işləyir, deyilənə görə şeir kitabları da çap olunub. Ancaq ailəlidir, yaşı da qırxı haqlamaqdadır. Elə bilirəm bu, sizin

axtardığınız deyil. Başqa bir Xəzər də var. O, ikinci qrup əlildir. On il bundan əvvəl gəmidə yangın olub, ağır zədə alıb. Əsas işindən yüngül işə keçilib. Gecələr qaravulda dayanır. Sizin dediklərinizə əsaslansaq, bu adam da ola bilməz. Çünki onun ikinci qrup əlil olduğunu yəqin bilməmiş olmazsınız.

- Xeyr, Yaşar müəllim, o əlil deyil, cavan bir oğlandır. Heç on illik iş təcrübəsi də olmaz.

- Başa düşdüm. Onda məsələ bir qədər qəlizləşir. Üçüncü bir Xəzər də var. O, çox gəncdir, qarabəniz, arıq, ortaboyludur. Yaşı da siz deyənlə uyğun gəlir. Subaydır, heç vaxt ailəli olmayıb.

Əsmər xanım səbirsizliklə polkovnikin sözünü kəsdi.

- Bəs indi o, hardadır?

- Bax, məsələ də elə bundadır. – o, həbsxanadadır...

- Necə, nə cinayət törədib? – Əsmər xanım telefonda az qala polkovniki tənbeh edirmiş kimi həyəcanla səsini qaldırdı.

- Siz nigaran qalmayın, Əsmər xanım, bir qədər səbirli olun. Biz hər şeyi yenidən araşdırırıq. O, narkotik maddə satdığına görə tutulub.

- Ola bilməz, mən inanmıram. – Əsmər xanım yenə polkovnikin sözünü kəsdi.

- Siz inansanız da, inanmasanız da, indiki ittihamlarda bu, belədir. Daha maddənin rəqəmlə sizə deyilməsinin nə mənası var? Ancaq səbir etsəniz, yeni araşdırmalar mümkündür. Mən artıq məsələnin dəqiq yoxlanılması üçün müvafiq tədbirləri görmüşəm.

- Bəlkə bu barədə daha kiməsə nəşə demək lazımdır?

Polkovnik Əsmər xanımın ondan narazı qala biləcəyi ehtimalından və indi yeganə şans kimi onun yaxşılıqlarının əvəzini çıxma bilmək imkanını əldən verəcəyindən ehtiyatlandı:

- Yox, Əsmər xanım, siz heç nədən narahat olmayın. Əlavə təhqiqat aparılacaq. Mən bu iş üçün ən bacarıqlı vəkili və müstəntiqi səfərbər etmişəm. Ən qısa müddətdə hər şey araşdırılacaq.

- Mən bir söz demirəm, polkovnik. Özü də söhbət cinayətkarın qapısını açıb onu buraxmaqdan getmir. Söhbət ondan gedir ki, əsl həqiqi mənzərə nədir, hadisə necə olub, hansı şəraitdə baş verib? – bax, bunu aydınlaşdırmaq istəyirik.

- Mən də onu deyirəm. Hazırda hər şey öyrənilir.

Polkovnik söhbətin axarını bir az da yumşaltdı. Əsmər xanım polkovnikin səmimi danışığından, qətiyyətli mülahizələrindən bir qədər arxayınlaşdı.

- Sizcə bu işin araşdırılması üçün nə qədər vaxt lazım olar?

- Bir ay müddətində daxil olan ərizəyə cavab verilir. Vəkil artıq rəsmi müraciət edib.

- Çox sağ olun, polkovnik, mən sizin çox hazırlıqlı və təcrübəli mütəxəssis olduğunuza əsla şübhə etmirəm. Qalır məsələyə canıyananlıqla yanaşmağınıza, ona da inanıram.

- Əlbəttə, Əsmər xanım, siz özünüz də xəstələri dərin bilik, elmin ən son yenilikləri ilə müalicə edirsiniz. Xəstənin ümüdlərini qaytarmayanda, dava-dərman da kar eləməz. Məsələ ilə bağlı mənə hər şey aydındır, – polkovnik bununla söhbətin bitdiyinə işarə vurdu.

- Təşəkkür edirəm, polkovnik.

- Sağ olun, doktor.

***

Əsmər Sultanlı klinikada işini qurtarsa da, Zahirin onu gözlədiyini bilsə də, yerindən tərpənmirdi. Əllərini başının arasına almışdı. «Bəlkə heç bu işə qarışmayaydım? Doğrudanmı Xəzər narkomandır? Əgər belədirsə, onun işini yüngülləşdirmək, həbsxanadan buraxdırmaq, müəyyən güzəştlər daxilində onu azadlığa çıxarmaq mümkün olsa da, Xatirə ilə ailə həyatı qura biləcəkmi? Bəs bu ailənin axırı necə olacaq? Axı narkomanların reabilitasiyası belə sürətlə mümkün deyil. Mən onu görməmişəm, danışdırmamışam. «Sevginin gözü kordur» deyənlər belə məsələlərdəki məntiqəmi əsaslanıblar? Bəlkə Xatirə sevdiyinə görə Xəzərin qüsurlarını görə bilməyib, onun təbiətini öyrənməyib? Bəlkə bu sevginin özü də ötəri gənclik şıltaqlığıdır? İndi çıxış yolu nədədir? – Əsmər Sultanlı əli ilə alnını ovuşdurdu. «Yox, Xatirə mükəmməl təhsil almış mütəxəssisdir, özü də yaxşı həkimdir. Onun müşahidəsi yanlış ola bilməz.

İnanmıram, Xəzər narkoman olsun, Xatirə bunu hiss etməsin. Burda nəşə bir dolaşıqlıq var. Hər halda aydınlaşdırmalıyam...»

Polkovniklə telefon söhbəti bayaqdan bitsə də, ağır düşüncələr hələ də Əsmər Sultanlını tərk etmirdi. Axır ki, qəti qərara gəldi: «Hər halda Xəzər tapılmalı və onun taleyi müəyyən olunmalıdır. Ən azı özüm üçün. Azmı olur, on illərlə insanlar həbsxana həyatına məhkum edilir, sonra da məlum olur ki, səhv imiş, bəraət verilərək, azadlığa buraxılırlar. Adi bir məsuliyyətsizliklə insan talelərini qurban verib, onların həyatı ilə oynayan qanun keşikçilərinin cəzası qoy ulu Tanrının ixtiyarında olsun!» – Əsmər Sultanlı özündən asılı olmadan bu sözləri əsəbi halda, ucadan dedi.

Qapı bir qədər aralı olduğundan, onun sözlərini qəbul otağındakı növbətçi qız da eşitdi. Qız elə başa düşdü ki, Əsmər xanım ondan nəşə soruşur. Tez qapıda özünü göstərdi:

- Eşidirəm, Əsmər xanım, mənə sözünüz vardı?

Əsmər Sultanlı qızın səşindən, sualından sonra düşüncələrdən diksinib ayrıldı. O, təəccüblə qıza baxıb, maraqla kabinetinə göz yetirdi. Sanki başqa bir dünyada idi, növbətçi qızı təəccübləndirməmək üçün ona baxıb gülümsündü:

- Hə, deyirəm, bəlkə evə gedək? İş vaxtımız qurtarır.

Qız sevincək:

- Hə, hə, Əsmər xanım, gedək. Məni də evdə gözləyirlər.

- Hə, nə əcəb, belə vacib...

Qız üzündə sevincqarışıq bir hisslə ürəyindəki sözünü Əsmər xanıma demək istəyirmiş kimi nazlandı ki, bu Əsmər Sultanlını qızı başa düşməyə kifayət etdi.

- Vay, vay, indicə yadıma düşdü. Axı bu gün sənin ad günüdür! Gedək, mən də səninlə gedəcəyəm. Evinizdə ad gününü təbrik edəyəm. Bəs Xatirəyə niyə deməmişən?

- Xatirə də, növbə yoldaşlarım da bizdədirlər.

Əsmər Sultanlı qızla birlikdə otaqdan çıxdı. Amma Xatirənin adını eşidəndə, yenidən bayaqki ağır düşüncələr onu təlatümlülyünə bürüdü. O, hələ də tərəddüd edirdi: «Məsələ haqqında Xatirəyə məlumat versin, ya yox? Xatirə xəbəri necə qarşılayacaqdı? Bunun hansı nəticələri ola bilərdi? Belə hallarda gənc qızlar qəflətən bu cür xəbərləri eşidəndə, bəzən müvazinətlərini itirir, sarsıntı keçirirlər. Və belə sarsıntılar da ağır zədə

kimi illər boyu onların yaddaşında qalır. Görünür hələ Xatirəyə heç nə demək lazım deyil» – axır ki, Əsmər Sultanlı qəti qərara gəldi.

***

...Xəzər halsız olduğundan işdən bir qədər tez çıxdı. Əvvəl tez çıxmasının səbəbini şöbə rəisinə izah edib icazə almaq istədi, amma fikrindən daşındı. «Bəlkə də xəbər tutmadılar» deyə düşündü.

Həyətə düşən kimi dənizkənarı parka tərəf addımladı. Vaxta hələ vardı. Xatirə biz azdan işdən çıxacaqdı. Bulvarda təzə salınmış çiçəkliyin, bəzək ağaclarının arasında demək olar ki, onunla həmyaşd olan dörd nəfər gənc söhbət edirdi. Onlar arabir nəsə danışır, qəribə tərzdə gülür, biri digərini itələyir, çığırışırdılar. Kənardan bilinirdi ki, onlar bir-birini yaxşı tanıyır, bulvara da əylənmək üçün gəliblər. Xəzər onların yanından keçmək istəyəndə, gənclərdən biri onun qarşısına yeridi:

- Qədeş, bəlkə alışqanın ola?

- Yox, mən siqaret çəkən deyiləm.

Xəzər cavab verib, ötmək istədi. Amma həmin gənc onun yolunu kəsdi.

- Alə, necə yəni alışqanım yoxdur, ceyil deyilsən?

O biri gənclər də Xəzəri dövrəyə aldılar. O, qarşısındakı oğlanı aralayıb getmək istəyəndə, yanındakılar maneçilik törətdi. Gənclərdən biri Xəzərin qoluna toxundu:

- Qədeş, bəlkə xətrinə dəydi?

Xəzər ona cavab verməmiş, digəri dilləndi:

- Alə, nöş xətrinə dəyir? Ceyildi də, məzələnir.

- Əlbəttə, məzələnir, görmürsən intelligent oğlandır, ona quzu kəsərik.

Onlara qarışmayan, bir qədər də aralıda dayanmış dördüncü oğlan da söhbətə girişdi:

- Əlbəttə, kəsərik, özü də mələməmişini.

Xəzər onlarla mülayim danışmaq, yanlarından sakitcə aralanmaq üçün çıxış yolu axtarırdı. Söhbətin qəlizləşməsini istəmirdi. Elə bu vaxt bir neçə polis işçisi qəflətən onları əhatəyə aldı. Heç birisinin tərpənməyə imkanı olmadı. Dördünün də qolunu qandalladılar. Aralıda, bayaqkı yerində tərpənmədən dayanıb mənzərəyə təəccüblə baxan Xəzər, nə baş verdiyini anlamadı. Polis işçiləri qolları qandallanmış gənclərin

ciblərini axtarmağa başladılar. Onların ciblərindən kibrit qutusu boyda kiçik qutular, bükülü şeylər çıxardılar.

- Noolub rəis, bizi nöş qamarlamısınız? – Bayaq Xəzərin qabağını kəsən oğlan polis zabitinə sual verdi.

- Bax, bunlara görə. Hardan almısınız bunları?

- Bu cavan oğlandan, - deyib Xəzəri göstərdi. Parolu dərhal başa düşən digər oğlanlar da Xəzəri göstərdilər.

Polis zabiti Xəzərə yaxınlaşdı.

- Sənədlərini!!!

Xəzər əlini cibinə atıb iş vəsiqəsini göstərmək istəsə də, mümkün olmadı. Onun yan tərəfində dayanmış polis işçisi bir anda qandalı onun qoluna keçirdi. Xəzərin də ciblərini axtardılar. Həmin qutulardan ikisi də Xəzərin «cibindən çıxdı».

Dəhşətdən Xəzərin gözləri böyüdü.

– Bu nədir, cibindəki bu qutular sənə hardandır?!

Polis zabiti kiçik qutuları Xəzərə verib – saxla, - dedi. Xəzərin ağlına nə gəldisə, onsuz da qandallı olan əlini geri çəkdi.

- Xeyr, mən onu götürə bilmərəm.

- İstintaq özü aydınlaşdıracaq, gedək!

Təskin sirena ilə polis maşını özünü onların yanına çatdırdı. Sonra da ikincisi, daha sonra üçüncüsü... Beləcə, onları örtülü polis maşınında harasa apardılar...

***

- Xəzər, niyə sən istintaqda vəziyyəti tam aydınlaşdırma bilmədin?

- Yaşar müəllim, mən heç nəyi sübut edə bilmədim. Onlar var gücləri ilə mənim üzümə dirəndilər. Sanki xüsusi hazırlanmış plan idi. Biri digərinin fikrini son dərəcə dəqiq məntiqlə davam etdirirdi.

Polkovnik Yaşar Alıyev ağır təəssürat içində Xəzərə baxırdı. Bu baxışda bir xəcalət və təəssüf də əks olunurdu. Polkovnik katibə qızın gətirdiyi çayı Xəzərin qabağına qoydu:

- Yox, elə deyil, Xəzər. Bizim müstəntiqlərin də arasında ağa qara deməyə hazır olanlar az deyil. Ən azı sənin cibindən çıxan qutularda əl izlərinin olmaması bəs edərdi ki, məsələ diqqətlə çözülsün. Bu mühüm amil nəzərdən təsadüfi olaraq qaçırılmayıb. Həmin gənclər yüngül cəza ilə yaxalarını həbs-qəti imkan tədbirindən qurtara biliblər. Sənə isə məhkəmə hökm oxuyub. Doğrudur, biz məsələni araşdırmaq üçün hər cür tədbirlər gördük. Sənin işinlə məşğul olan vəkil çox nüfuzludur. Mən ona sənin işini qəbul etməyi təklif edəndə, əvvəlcə boyun qaçıрмаq istədi. Ancaq mən bilirdim ki, o, haqqı nahaqqa verən deyil. Məlumun olsun ki, sənin işinlə məşğul olan istintaq işçilərini də vəzifədən kənarlaşdırıblar. Onların haqqında müvafiq tədbirlər görülməkdir. Yuxarı instansiya məhkəməsi sənə hökm oxuyan hakimin işi ilə də ciddi məşğul olacaq. İndi bütün bunlar keçmişdə qalıb. Mən səni tamam başqa məsələdən ötrü çağırıram. Bilirsən ki, həbsxanadan da birbaşa buraya gəlmisən.

-Doğrudur, Yaşar müəllim, mən bilirdim ki, bir gün haqq-ədalət öz yerini tapacaq. Vəkil bütün məsələlərin kökünü mənə izah edib. Dediğiniz kimi, təcridxanadan məni birbaşa sizin yanınıza gətirdilər. Ancaq... - Xəzər əyin-başını göstərib sözünün davamını gətirmədi.

-Bu paltarlar haradandır? - polkovnik Yaşar Aliyev gülümsündü. Bu, sənin tam bəraətinə sübutdur. Heç nədən narahat olma! Hər şey yaxşı olacaq!

Doğrudan da Xəzəri məhkəmədən sonra polkovnikin tapşırığı ilə onun yanına gətirmişdilər. Bədənin ölçülərinə uyğun səliqəli paltarlar alınmış, bütün əyin-başı dəyişdirilmiş, yaxşı yuyunub təmizlənməsi üçün şərait yaradılmışdı. Lakin mənəvi iztirablara zorla düçar edilmiş, neçə vaxtdan bəri gərgin əzablar yaşamış Xəzər, sanki murdar əski parçası kimi bədənində dəyən bu paltarlara ikrahla baxırdı.

Polkovnik Xəzərin keçirdiyi psixoloji gəginlikləri diqqətlə izləyirdi.

- Xəzər, sən gənc, qürurlu oğlansan, səni başa düşürəm. Mən bunları kiminsə xahişinə görə yox, sənin kimi gənclərin sınımması, həyata nifrət etməməsi üçün özümə borc bildim.

- Çox sağ olun, polkovnik. – Xəzər Aliyevin səmimiyyətinə inandı. Söhbət mənim təcridxanada itən vaxtımdan getmir. Sanki kəsilib götürülən ömrümdən danışmıram. Siz

bilirsiniz mən nə itirmişəm? – Birdən Xəzər əsəbiliklə yerindən qalxdı. – Sizin işçilərinizi səhvi nəticəsində mən məhəbbətimi, sevgimi itirmişəm!..

Polkovnik dinmədi. Ayağa qalxıb yaxına gəldi. Xəzəri qucaqladı. Nəvazişlə onu bağrına basdı: - Məhəbbət ürəkdə olur oğlum, ürəkdən isə asanlıqla heç nə düşüb itmir!..

Xəzər polkovnikin atası yaşda olduğunu sezdi. – Qismət olsa, toyunda mən də iştirak edəcəyəm. İşinlə tanış olmuşam. Atasız böyümüsən. Hesab elə ki, uzun illərdən bəri itirdiyin atanı tapmısan. Nigaran qalma, səni gözləyənlər var. – Polkovnik Əsmər Sultanlıdan eşitdiklərini, xüsusilə Xatirə ilə bağlı məsələləri Xəzərə danışmağa lüzum görmədi. – İndisə, çayını iç, gedək.

Polkovnikin gözlərində yaş gilələnmişdi. Xəzər onun simasındakı səmimiyyəti və kövrəkliyi görüb bir daha anladı ki, doğrudan da hüquq-mühafizə orqanlarında işləyənlərin heç də hamısı riyakar və qəddar deyillər. Polkovnikdən onun üzünə dirənmiş gənclər haqqında nəşə soruşmaq istədi. Amma bunu deməyə macal tapmadı.

- Bu məsələdə isə - polkovnik Xəzərin işini əlinə götürüb iri qovluğun arasındakı kağız qalaqlarını göstərdi – örtülü heç nə qalmayacaq. Hər kəs öz «payını» qanun çərçivəsində necə lazımdır, alacaq.

Xəzər polkovnikin sözləri arasında «payını» ifadəsini necə vurğu ilə dediyini aydın başa düşdü. Cənab Aliyevin qətiyyətli məntiqindən sonra nəşə əlavə etməyə də ehtiyac yox idi.

Onlar birlikdə bayıra çıxdılar. Xəzər polkovnikin onu azad buraxmasını arzuladı. Şəhərin gur yeri ilə dənizkənarı bulvara tərəf qaçmaq, hey qaçmaq istədi. Bir də heç kimdən çəkinmədən, qorxmadan, ucadan qışqırmaq istədi: - Ehey, gördünüzmü, mən sizə deyirdim, mənim heç bir günahım yoxdur! Mən sizə deyirdim, məni heç olmasa bircə günlüyə, bircə saatlığa buraxın, gedim qohumlarımı tapım, onlara deyim ki, heç nəyə, heç kimə inanmasınlar! Bu insanların hamısı yırtıcıdır! Bu insanların arasından sağ-salamat çıxıb əl-ayaq dəyməyən, uzaq, bir məkanda yaşamaq daha yaxşıdır!

Xəzərin ürəyi quş ürəyi kimi çırpınırdı. Lakin polkovnikin səmimiyyəti, ləyaqəti qarşısında sanki tərkisilahl olmuş, böyüyə hörmət naminə onun yanında addımlayırdı. O, polkovnikdən ayrılmaq, vaxtilə Xatirənin onu gözlədiyi yerə getmək üçün icazə almaq

istəsə də, polkovnik ondan ayrılmazdı. Onlar birlikdə dəniz kənarına gedən küçə ilə irəlilədilər. Arabir gözə dəyən yol polisiləri polkovniki görən kimi təzim edir, tək-tək adamlar da – yəqin ki, onu tanıyanlar idi – ehtiramla salam verib keçirdilər.

Axşam tərəfi idi. Dənizə tərəf əsən külək uzaq dağlardan sərinlik gətirirdi. Arabir küçələrdən keçəndə, polkovnik Xəzərin qolundan tuturdu. Ehtiyatla maşınların arasından keçirirdi. Elə bil Xəzəri ona əmanət vermişdilər və o da bu əmanəti sahibinə qaytarmaq üçün hər cür ehtiyatı gözləyirdi.

Birdən qarşılarında iti sürətlə gələn bir maşın qəflətən əyləci basdı. Yolu keçən piyadanı isə sanki Tanrı ölümdən xilas etdi. Polkovnik təəssüflə başını yellədi. Maşının içindəki gəncin səsi eşidilməsə də, onun üz-gözünü əyməyindən başa düşmək olardı – sizə nə dəxli? Həmin gəncin siması Xəzər tanış gəldi.

- Hə, yadıma düşdü.

- Nə yadına düşdü, Xəzər? – polkovnik hələ də onun buraxmadığı sağ əlini sıxdı.

- O maşındakı gənci deyirəm. Dəniz kənarında mənim qabağımı kəsən oğlanlardan birinə oxşayırdı. Onun da sifətində belə qeyri-adi cizgilər vardı.

- Doğrudur, Xəzər, oğlan sənə tanış gələ bilər. Çünki belələri şəhərdə az deyil, onların bələli taleyi də bizi düşündürməli, narahat etməlidir. Pis yola düşsələr də, çıxış yolu tapılmalıdır. Kapitalın gücünə arxalanıb qanunu yaddan çıxaranlara qanun tətbiq etməkdən qabaq onların mənəvi məşğuliyyətini təyin etmək, maraqlarını düzgün istiqamətə yönəltmək lazımdır. Bəlkə bu yolla onları «ağ ölüm»ün cəngindən qurtarmaq mümkün olar. Çünki yolunu azıb ucuruma sürüklənsələr də, yenə unutmaz ki, onlar da bizim xalqımızın balalarıdır.

- Doğrudur, polkovnik, vəkilin məhkəmədəki çıxışında ağ ölümə bağlı statistik göstəricilər məni dəşhətə gətirdi. Mənsə indiyəcən elə bilirdim ki, ağ ölüm hələ bizim məmləkətə yol tapmayıb.

- İndi çoxları sənə kimi düşünür, - polkovnik Xəzərə baxmadan cavab verdi. Amma ağ ölüm gözə görünməyən qorxulu, ikibaşlı əjdaha kimidir. Onun cəmiyyətimizin içərisinə yeriməsi üçün gözəgörünməyən minlərlə məxfi yolları var. Biz hər şeydən, hər şeydən əvvəl gənclərin düşüncələrini, təfəkkürlərini, şüurlarını müalicə etməliyik.

- Bəlkə gecikmişik polkovnik? – Xəzərin məntiqli sualı Alıyevi düşündürdü. Görünür təcridxana həyatının özünəməxsus sərtliyi qismən də olsa, Xəzərə sirayət etmişdi.

Polkovnik də, Xəzər də dəniz kənarına necə gəlib çatdıqlarını hiss etmədilər...

***

Xəfif küləyin gətirdiyi sərinlik adamları dəniz kənarına çağırırdı. İkibir-üçbir, hətta tək-tək gələn adamlar da mavi ləpələrin döyəclədiyi sahilə, göz oxşayan yaşıllıqların arasına tələsirdilər. Xəzər bu sahilin həsrətini çox çəkmişdi. Ötən ayların hər günü onun üçün az qala illərə bərabər olmuşdu. Hərdən düşünürdü ki, Xəzərin – adını daşdığı mavi suların sahilini bir daha görə bilməyəcək. Çünki onun «cəza müddəti» artıq illərin, ayların ağırlığı ilə ifadə olunmurdu. Bircə görüşün həsrətilə yaşadığı günlərin necə dəhşətli, necə əzablı keçdiyini yadına salanda, onu vahimə bürüyürdü. Gələcəyə olan ümidi necə itmişdisə, bütün insanlara, xüsusilə qanunları qorumalı olan adamlara inamı da tamam solmuşdu. Xəzər əslində əlini bu dünyadan üzmüşdü.

Ağır cəza ilə məhkum olunmuş bir məhbusun bir neçə gün əvvəl təcridxananın həyatında ona dedikləri yaddaşından silinməmişdi:

- Ay oğul, ora bax, görürsən, günəş necə qürub edir? Əvvəl qızarır, sonra saralır, daha sonra da qara bir kölgə onun üstünü örtür. Adama elə gəlir ki, dünyanın axırındır, bir daha gün çıxmayacaq. Amma görürsənmi, səhər açılır, yenə biz günəşi görürük, onun işığı ilə dünyaya baxırıq. Haqq-ədalət də belədir. Bəzən o qədər nazilir ki...

- Hə, əmi, deyəcəksən ki, amma üzülmür, eləmi? – Xəzər onun sözünü kəsdi.

- Düzdür oğul.

Qoca məhbus aramla əlini Xəzərin çiyninə vurdu. İsti münasibət Xəzəri xeyli sakitləşdirdi. Xəzərin daxilindən sanki qəzəb vulkanı püskürəcəkdi. Təcridxananın həyatındəcə qışqırmaq, yaxından keçən nəzarətçinin üzünə tüpürməklə, - «lənət olsun sizin qanunlarınıza!» - demək istəmişdi. – Amma qoca məhbusun sakit baxışları onu ram etmişdi.

Xəzər ümitsiz halda gözlərini uzaqlara zillədi – batıb getməkdə olan günəşə tərəf. Həmin anlarda o, özünü batıb getməkdə olan həmin günəşə bənzədirdi.

Xəzərin gözləri doldu, buludlu payız havası kimi tutuldu. Bayaqqı qəzəbin yerini indi ürəkdolusu ağlamaq istəyi çulğaladı.

- Düzdür, oğul, - qoca bir də təkrar etdi. Atalar deyib: «Haqq nazilər, amma üzülməz». Sən də doğru deyirsən. Başa düşürəm. Sənin başına gələnlərdən nümunə götürərək, haqqın nazilməyinə də, lap üzülməyinə də inanmaq olar. Amma unutma ki, haqqın, ədalətin ağacı gec-tez çiçək açır, bar verir. O köklü haqq-ədalət ağacının budaqlarısı, nə zamansa quruyanda, onun əvəzində yeni ədalət pöhrələri cücərir. Həmin o təzə pöhrələr qalxana qədər səbrimiz çatmır. Əgər dözüümümüz olsa, onda görərik ki, o təzə pöhrələr gəlib insan həyatını necə dəyişir!

- Ölümlərdən sonra olsa da, eləmi? – Xəzər yenə özünü saxlaya bilmədi. Gözlərində gizlənmiş yaşı kirpiklərinin arasında qurudub dilləndi:

- Bəli, bəli, cəmiyyətin ömrü bir insanın ömrü ilə ölçülmür ki? Əsas odur ki, son nəticədə cəmiyyət haqqa-ədalətə tabe olur.

Xəzər illərlə təcridxana divarları arasında ömür keçirmiş qocanın daxilindəki inamın böyüklüyünə heyrət etdi. Qocanın bu dəmir məntiqi ürəyini ovundurdu. Məhkəmə prosesi yenidən gözləri önündə canlandı.

Vəkilin çıxışı elə bil qocanın dediklərinin davamı idi. Onun tələbi ilə Xəzəri istintaq etmiş müstəntiq də məhkəməyə çağırılmışdı. Burada rolların necə dəyişdiyini, prosesdə vəziyyətin necə yeni xarakter aldığını Xəzər də görmüşdü. Vəkil ona sual vermişdi:

- Siz istintaq sənədlərinə imza atanda həmin imzanın məsuliyyətini anlayırdınız mı?

Vəkilin sualı müstəntiqi bir anlığa çaşdırsa da, o, ümumi formullarla cavab verməyə çalışdı:

- Bunu tək mən yox, hər bir qanun keşikçisi yaxşı anlayır.

- Onda niyə yadınızdan çıxardınız ki, bir gün saxtakarlığa atdığınız imza vaxt gələcək əleyhinizə olan ittihamnaməyə çevriləcək. - Vəkil bir anlığa sözünü kəsib salondakılara nəzər saldı və yenidən sözünə davam etdi: - Hə, hə, susmayın, deyin görək, bir gün ədalətin bərpa olunacağına, düzün düzdə qalmayacağına azacıq da olsa, inamınız varmı?

Müstəntiq yalvarıcı baxışlarla hakimin üzünə baxdı. İndi o, sanki bir az da balacalaşmış, büzüşüb yumrulanmışdı. Onun iddialı, hökmlü görkəmi yox olmuşdu.

Qarşısında dayanan vəkil isə ikinci qrup əlil olduğu üçün əl acağına söykənib, ayaq üstə güclə dayansa da, daha əzəmətli görünürdü. Vəkilin açıq sifəti, dərin, nüfuzedici baxışları vardı. Ağ, gur saçları geri daranmışdı. Həmin anlarda Xəzərə elə gəldi ki, vəkilin ağ saçları ilə səma arasında bir təmas vardı. Bu ağ saçların altından parlayan gözlərin içindən sanki batıb getməkdə olan günəş təzədən doğuldu. Ətraf işığa büründü. Hakim gözlərini müstəntiqdən yayındırdı.

Görünür müstəntiq məhkəmə heyətindən havadar tapmadığı üçün yeganə köməyi özündən ummalı oldu: - Sizin dediyiniz haqq və ədalət anlayışı çox dumanlıdır. Dumanlı olmaqla bərabər, sizin özünüz qədər şikəstdir. Şikəst ədalət isə cəmiyyətdə ahəngdarlığı təmin edə bilməz! - Özünə xas olan təbii və ya süni bir qəzəblə vəkili «sancmaq», bununla da onu əsəbiləşdirib ardıcılıqla verməyə başladığı suallarının dəmir məntiqini qırmaq istədi.

- Xeyr, cənab müstəntiq, haqqın-ədalətin şikəstliyi mənim fiziki şikəstliyimlə müqayisə oluna bilməz. Xalqa da, cəmiyyətə də, Tanrıya da məlumdur ki, haqqa-ədalətə olan inamı sizin kimi mənəvi şikəstlər öldürür. Xəzər kimi gəncin simasında millətin mənəvi aləminə, cəmiyyətə vurduğunuz ziyanın, zərbənin miqyasının ölçüsü yoxdur. Mən qısa müddətlə Xəzərin bütün həyatı ilə marqlanmışam. Onun ömrünün orta məktəb, ali məktəb illəri, əmək fəalliyəti, xarakteri, bunların fonunda yaranan obrazın mövqeyi, onu tanıyanların ifadələri göstərir ki, o, birdən-birə belə bir cinayət edə bilməzdi. Həmin anlarda salondan uğultu qopdu. Adamlar vəkilin çıxışından razı qalmalarını gurultulu alqışlarla ifadə etdilər. Müstəntiq prosesin gərginləşdiyini görüb daha tutarlı bir söz demək istədi. Və bu dəfə üzünü hakimə tutdu:

- Cənab hakim, biz buraya vəkilin fəlsəfə dərsinə yığışmamışıq.

Hakim əlindəki taxta çəkiclə masanı döyəcəldi: - Sakit, sakit, cənab vəkil Əli Adiloğlu, yaxşı olar ki, siz dəqiq və aydın faktlarla danışasınız.

Vəkil qolunda tutduğu qovluqdan həyatının hansı mərhələsində keçirdiyi xəstəliyin nəticəsi olaraq əyilmiş uzun barmaqları ilə çətinliklə də olsa, bir-bir vərəqləri çıxarıb qarşısındakı stolun üstünə düzdü. Burada təqdim olunan sənədlərin arasında Xəzərin təhsil haqqında sənədlərinin surətindən tutmuş, müxtəlif arayışlar, hətta Xəzərin qan

analizlərinin tərkibində narkotik izlərin olmadığını təsdiq edən sənədlər də vardı. Müstəntiq bu sənədlərə adi kağız parçaları kimi baxdı.

- Siz heç nəyə nail ola bilməyəcəksiniz. Çünki əsas faktı yaddan çıxarırsınız.

- Mən bilirəm, siz nəyi deyirsiniz, cənab hakim, icazə verin, şəxsən müstəntiqin özünə aid olan məsələni açıqlayım.

Vəkil əl ağacının köməyi ilə müstəntiqə yaxınlaşdı. Bu, elə cəld, elə sürətli oldu ki, hətta salondakılar da nə baş verdiyini əvvəl aydınlaşdırma bilmədilər. Vəkilin uzun, əyri barmaqları bir anda müstəntiqin köynəyinin döş cibinə daxil oldu və geri çəkildi. Müstəntiq cərəyan vurmuş adam kimi diksindi:

- Bu nədir, siz məhkəmə salonunda məni şantaj edirsiniz?

Müstəntiq hiss etdi ki, vəkil onun cibinə nə isə qoydu. Barmaqlarını cibinə saldı. Göy yüzlük ABŞ dolları müstəntiqin barmaqları arasında yuxarı qaldırıldı:

- Buyurun, bu da sizin vəkillik simanız. Bu, nə puldur belə?

- Bu, saxta yüzlükdür. İndi deyin görək, biz səni saxta yüzlük dolları cibində saxlamaqda günahlandıra bilərmi? Bilmək istəyirsənsə, həmin saxta yüzlük dolların üstündə sənin barmaqlarının izi də var!..

- Möhtərəm məhkəmə heyəti, mən sizin acı gülüşlərinizə iradəmi bildirirəm, – müstəntiq səsinə qaldırdı. – Axı bunu görməmək mümkün deyil ki, vəkil Əli Adiloğlu ədalət məhkəməsini komik tamaşaya çevirir. Vəkil özünü saxlaya bilmədi:

- Əsl komik qəhrəmanı sizsiniz, cənab müstəntiq!

- Xeyr, Əli Adiloğlu, görürəm, siz müstəntiq işlədiyiniz dövrlərdə qazana bilmədiklərinizi indi həyata keçirmək istəyirsiniz.

- Bax, yenə səhv edirsiniz. Mən ömrüm boyu təmiz adımla yaşamağa, pak əqidəmi qorumağa çalışmışam.

- Səndə ilk baxışdan xoşagələn ancaq adındır, - müstəntiq yenə kinayəsini davam etdirdi. – Sən dünyanı özün kimi əyri-üyry görürsən.

Bu «sancma»lar vəkili əsla hövsələdən çıxarmadı. Əksinə, onu daha da səfərbər etdi:

- Bəli, cənab müstəntiq, vəkil Əli Adiloğlu qürurla öz adını təkrar etdi. – mən Əli Adiloğlu, beş ildən çox yataq xəstəsi olmuşam. Ən yaxın adamların soyuqluğunu, xəyanətini də görmüşəm. Ancaq bütün bunlar məni sındırmayıb. Mən cəmiyyətdə

ləyaqətli, vicdanlı adamlara həmişə inanmışam. Əslində mənim xəstəliyə qalib gəlməyim insanlara inamımın gücünə olub. Bu gün də həmin gücə arxalanıram. Məqsədim də budur, Xəzər kimi gənclər bilsinlər ki, cəmiyyətdə baş verən hadisələrə heç də hamı əyri güzgü ilə baxmır.

- Cənab vəkil, unutmayın ki, sizin danışdıqlarınızla real həyat arasında fərq çoxdur. Bəlkə elə buna görə də sizi istintaq orqanlarından qovublar.

- Xeyr, məni istintaq orqanlarından qovmayıblar. Sadəcə nankor adamlar hesab edirdilər ki, mən bir daha ayağa qalxa bilməyəcəm. Amma mən mənə inanan, dayaq olan, məni tərk etməyən sədaqətli adamların qayğısı sayəsində ayağa qalxdım. Əllərim, ayaqlarım sözümə baxmasa da, onurğa sütunum fiziki cəhətdən əyilsə də, əqidəmi, ruhunu qoruyub saxlamışam. İndi həmin o əqidəmin və ruhumun gücünə danışiram. Komediya sizin yaratdığınız ədalətsiz ssenaridir ki, həmin komediyanın qəhrəmanı siz özünüzsünüz. Amma bilin, siz komediya yox, əslində faciə ssenarisi yazmısınız ki, bu faciənin qəhrəmanı Xəzərdir. İfşa olunduğunuza görə, mənəvi simanızın çürüklüyü, saxtılığı üzə çıxdığına görə, özünüzü komediya səhnəsinə qaldırmısınız.

- Siz məhkəmə zalında mənim cibimə yüz dollarlıq saxta əskinazı qoymaqla şantajçı bir vəkil olduğunuzu sübut etdiniz. Möhtərəm hakimlər yəqin ki, sizin bu əməlinizin hansı hüquqi nəticələr doğurduğu barədə qərarad çıxaracaqlar.

- Bəs cənab müstəntiq, Xəzərin cibindən «tapılan» narkotik maddənin günahkarı kimdir?

- Bunu biz istintaq zamanı Xəzərin özündən soruşduq və şahidlər də təsdiq etdi. Xəzər satın narkotik maddələri gənclərə. «Ağ ölüm»ə qarşı təəssüf ki, bizdə cəzalar çox yüngüldür.

Müstəntiqin bu cavadından sonra salonda yenə uğultu qopdu. Narazılıq, etiraz səsləri açıq-aşkar eşidildi.

Bir anğıla Xəzərə elə gəldi ki, dünya təzədən qaranlığa büründü. Bayaq vəkilin çıxışından sonra sanki buludların arasından işıq süzülürdü, indi o işıq yenidən qeyb oldu. Elə bu zaman vəkilin daha gur, daha aydın səsi salonu bürüdü:

- Cənab hakimlər, Xəzərin cibindən çıxarılan narkotik maddələrdə və onların yerləşdiyi kiçik qutularda onun heç bir əl izi yoxdur. Müstəntiq zəhmət çəkib bunu

araşdırmalı idi. Narkotik vasitəni onun cibinə kim qoyub və burada nə məqsəd olub? Saxta yüzlük dolları haradan gətirdiyimi də izah edə bilərəm. Amma əsas məsələ odur ki, əgər Xəzərin cibindən çıxarılan narkotik maddə onun cinayətkar olduğunu sübut edərsə, onda cibinə qoyulan həmin saxta pula görə də müstəntiqi ittiham etməliyik.

Salondan alqışlar qopdu. Hakim masanın üstünü taxta çəkiclə bir daha döyəclədi. Sakitlik yaranan kimi vəkilin səsi yenidən guruldadı:

- Mən inanıram ki, Xəzərin mənəviyyatındakı zədələr tezliklə sağalacaq. Ancaq belə hüquq keşikçilərinin bizim inamımıza vurduğu zərbələr hələ uzun müddət yaddaşlardan silinməyəcək. Biz bəzən rejimlərdəki siyasi repressiyaları günahlandırırıq. Amma unuduruq ki, tamahının qulu olan belə hüquq işçilərinin də tarixi-kütləvi repressiyalarda «xidmətləri» az deyil!..

...İndi bunlar hamısı keçmişdə qalmışdı. Xəzərin mavi dalğaları sanki bu gənc oğlanın ruhunda çırpınırdı. Xəzər sanki qollarını açıb, onun mənəvi dünyasını riqqətə gətirən, qəlbini coşdurən azadlıq aləmini qucaqlamaq istəyirdi. Dönüb polkovnikə baxdı:

- Cənab polkovnik, icazə verin, mən qanadlarımı açıb uçum.
- Uçub hara gedəcəksən, Xəzər, sən axtardığın aləm elə buradır.
- Yox, hara gedəcəyimi bilirəm...

Artıq neçənci dəfə idi ki, polkovnikin mənəvi dünyasını bu gənc oğlanın təmiz hissləri valeh edirdi.

- Hə, gəl xudahafizləşək.

Onlar qucaqlaşdılar, Xəzər hiss etmədən polkovnik saatına baxdı. – Hə, indicə günəş doğacaq və səhər açılacaq...

Polkovnikin bu sözləri Xəzərə qərribə gəldi. Axı axşam düşür, alatoran başlayacaqdı. Polkovnik isə səhərin açılmağından danışırdı...

Bu vaxt ayrı-ayrı tərəflərdən Əsmər Sultanlı və Xatirə, digər tərəfdən isə orta yaşlı iki qadın – bəlkə də onlar bir-birilərini tanımırdılar-polkovnikə və Xəzərə yaxınlaşdılar. Qadınlardan biri Xəzərin anası, digəri isə Xatirənin anası idi.

Xəzər heç nəyə məhəl qoymadan «Xatirə!» - deyər çığırdı, ürəyin dərinliklərindən ucalan bu səs qulaqlarda əks-səda verdi. Gözlərinə inanmayan Xatirə, «Xəzər!» deyər

qışqırdı. Bir-birinə açılan qollarla, məhəbbət dolu ürəyin harayı ilə qovuşmağa yüyürən gənclərin qarşısını artıq heç bir qüvvə, heç bir kimsə ala bilməyəcəkdi...

Polkovnik də, Əsmər Sultanlı da bir qədər kənarda dayandılar. Onlar sevgi işığında bir-birinin həsrətilə yanan gənclərə heyranlıqla baxırdılar. Sahil işıqları alatoranı qovub dağıtmışdı. İndi dünya bu gənclərin gözlərində tamam nura boyanmışdı.

EPILOQ

Yay səhəri çoxdan açılmışdı. Dənizin lap uzaqlarından, bəlkə də Şərq qurtaracağından zolaq kimi qırmızı rəngli bir kəmər görünürdü. Mavi Xəzərin üzü həmin uzaqlardakı qırmızı rəngin payından sanki allanmışdı. Xəzərin mavi simasına əlvan br rəng qarışmışdı. Mavi ilə qırmızının qarışığı qeyri-adi bir parıltı kimi səhər-səhər dəniz kənarına çıxanların gözlərində əks olunurdu.

Birazdan qırmızı qurşaq genişlənməyə başladı. Get-gedə böyüdü və bir anda qırmızı şarın sanki üst tərəfi yırtıldı və günəş görünməyə başladı. Sanki günəş də tələsirdi. Dəniz qırağına – səhərin təmiz havasına can atan adamları salamlamaq istəyirdi.

Əsmər Sultanlı pəncərəni açıb, Xəzərin gündoğan tərəfinə boylandı. O, buradaca günəşi təbəssümlü siması, nurlu gözləri ilə salamladı.

Həmişəkindən bir qədər tez durmuşdu. Bu gün Zahir də tez gələcəkdi onun arxasınca. Onlar birlikdə bağa gedəcəkdilər. Hələ Zahir gəlməmiş, Xatirəyə zəng etməli, onu tələsdirməli idi. Dünəndən danışmışdılar. Bu gün Samirin ad günü idi. Xəzər də, Xatirə də Samirin ad gününü təbrikə gələcəkdi. Vəkil Əli Adiloğlu, polkovnik Yaşar Alıyev səhər-səhər dəniz qırağında görüşəcək, oradan da bağa yollanacaqdılar.

Əsmər Sultanlı gecikmədən dostlarına zəng etdi. Amma Xatirə ilə bir qədər ətraflı danışdı.

- Hə, nə deyirsən? Balaca Xəzriyyəni də Samirlə görüşə gətirirsənmi?

- Doğrusu, Əsmər xanım, uşaq bu gecə yaxşı yatmayıb, elə indicə yuxuya gedib. Ancaq Xəzər də, mən də hazırlaşırıq. İstəyirdim ki, Xəzər gedib anamı gətirsin, uşağı onun yanında qoyaq. Amma fikrimi dəyişdim.

- Niyə ki? Anan uşağa yaxşı baxa bilərsə, yanında qalması məsləhətdir. Elə bilərəm, anan da buna sevinər. Nəvəsi ilə vaxt keçirmək nənələr üçün xoşbəxtlikdir.

- Elədir, ona sözüm yox. Ancaq düşünürəm ki, Samirin ad günündə bütün dostlar bir yerdə olmalıdır. Elə balaca Xəzriyyə də. Yəqin biz hazırlaşana qədər o da yuxudan oyanar.

- Demək, danışdığımız kimi, dəniz limanının yanında görüşürük. Xəzər necədir? Öz maşını ilə gələcəkmi?

- Bəli, Əsmər xanım. Axşamdan hər bir hazırlıq görüb. Bircə məsələ var.

- Nə məsələdir elə? - Əsmər Sultanlı Xatirənin səsindəki narahatlığı hiss etdiyindən, tez soruşdu.

- Doğrusu, Əsmər xanım, biz Samir üçün layiqli hədiyyə ala bilməmişik. Dünən Xəzər şəhərin bütün hədiyyə mağazalarını gəzib. Söhbət bahalıqdan, ucuzluqdan getmir.

- Nə danışırısan, Xatirə, heç nəyə ehtiyac yoxdur. Sən mənim balamsan. Belə şeylər bizim münasibətlərimizdə həlledici olmamalıdır.

- Yaxşı, Əsmər xanım, gələcəyik.

Elə bu an Əsmər xanımın qapısı döyüldü. O, Xatirə ilə telefonda tələsik xudahafizləşib qapını açmağa getdi. Gələn Zahir idi, həyətdə gözləməyib, evə qalxmışdı.

Əsmər xanım bir az yana çəkilib, Zahirə yol verdi. Onlar artıq neçə il əvvəlki adamlar deyildilər. Yaşlandıqları açıq-aşkar hiss olunurdu. Buna baxmayaraq, onların qəlbindəki həyat duyğuları yaşlandıqca daha da şölələnirdi.

Əsmər Zahirə əl uzatdı. Həmişəki kimi yenə onun əlində hərarət, titrəyiş hiss olundu. Axırıncı dəfə bir neçə gün əvvəl görüşmüşdülər. Amma elə bil aradan aylar keçmişdi. Bir-birinə həsrət qalan sevdalı gənclər kimi gözlər yenə məhəbbət işığında yanırdı. Zahir neçə il əvvəlki qızgın bir hisslə artıq yaşlanmış və bənizində bir qədər solğunluq duyulan Əsmər xanımın boyun-boğazından, dodaqlarından öpdü. Əsmər də əllərini Zahirin saçlarında gəzdirdi. Barmaqları Zahirin saçlarının arasında gəzdikcə, tək-tək ağarmış tüklər ötən illərin sayı kimi Əsmər xanımın gözlərinin önündən keçdi.

- Sənsə heç dəyişməmişən, Əsmər...

Onlar güzgünün qabağında dayandılar.

- Yox, Zahir, mən də dəyişmişəm, sən də. Amma dəyişməyən bizim hissələrimiz, duyğularımızdır.

- Doğrudur, sən elə əvvəlki Əsmərsən. Yenə böyük insan, dostluqda sədaqətli, yenə ilk məhəbbətinin işığında həyatını mənimlə bölüşən Əsmər. Elə bilirəm bu, həyatdan qisas almaq deyil. Bu, həyata böyük sevginin nümunəsidir. Sənin tərəfindənsə ən böyük fədakarlıqdır.

- Yox, Zahir, ən böyük fədakarlığın sahibi sənsən. Biz səninlə necə ağır yollar keçdik. Bəlkə də hər ikimizin fədakarlığından üstün olan başqa birisinin də fədakarlığını unutmamalıyıq.

Zahirə elə gəldi ki, Əsmər hələ də məhəbbətini qəlbində daşdığı və ömrü boyu unutmadığı Samiri nəzərdə tutur.

- Hə, doğru deyirsən, Əsmər xanım, onun da taleyi çox faciəli olub, böyük dərdlərlə yaşayıb.

- Elədir, Samiri böyütmək, öz dərini Samirlə ovundurmaq və bizə qarşı ehtiramını qorumaq Zərnigarın yüksək dəyəri, böyük insanlığı deməkdir. Əsl fədakarlar insanlığı qoruyanlardır.

- Əsmər xanım, mənsə Samiri nəzərdə tuturdum.

- Sənin də dediyində həqiqət var, Zahir. Çünki Samir məhəbbətini sənətinə bəxş etdi. Bütün həyatını sənətinə qurban verdi. İndi onu dünya tanıyır. Bizim yerli televiziyların birinin əməkdaşı Hollandiyada təşkil olunan sərginin müəllifindən müsahibə alırdı. Danışan Samir idi. Jurnalist ondan «Xoşbəxtsinizmi, Samir müəllim?», - deyə soruşdu. - Axı siz indi dünyada məşhursunuz...

- Sizcə, xoşbəxt olmaq üçün tək dünyanın səni tanıması kifayət edərmidi?

O, suala sualla cavab versə də, gözləri hansısa bir nöqtəyə dikildi. Samir də artıq yaşlanıb...

Gözlərində yaş vardı. Hiss olunurdu ki, kövrəlmişdi. Ancaq özünü ələ alıb danışmağa başladı: - Bu dünyada elə adamlar var ki, onlar həyatdakı sevgilərini qoruyub saxlaya bilmirlər. Yəqin sənətim olmasaydı, pak sevgimi, ülvə məhəbbətimi sənətimə verməsəydim, mən də öz sevgimi qoruyub-saxlaya bilməzdim. Elə bilirəm ən xoşbəxt taleli insanlar məhəbbətini, sevgisini qoruyan, onu əzizləyən insanlardır.

- Görürsənmi, Zahir, Samir Vətəndən uzaqda olsa da, sənətinə sevgisi ilə öz müqəddəs hisslərini, duyğularını yaşadıb. Onun nümayiş olunan əsərlərinin əsas mövzusu məhəbbət idi. Qaranlıqları, zülmətləri yarıb, işıq saçan məhəbbət. Onun əsərlərinin hamısında işıq var idi. Sanki o, sənəti, istedadı ilə dünyanın üstünə çökmüş qaranlığı dağıtmağa, insanların qəlbinə işıq salmağa çalışırdı.

- Elədir, Əsmər xanım, doğrusu, demək istəmirdim, həmin sərgiyə mən də baxdım. Orada qərribə, əlvan rəngə çalan əl işi də nümayiş olunurdu. İlk baxışdan bu, yaşıl çəmənin içərisində qızaran tənha laləyə bənzəyirdi.

- Hə, doğrudur, onun tarixçəsini artıq sən bilirsən. O, yanan ürək rəmzidir, əbədi olaraq məhəbbət işığında közərən ürək.

Əsmər Sultanlı hiss etdi ki, kövrəlməkdədir. Zahir də bunu duydu. - Bəlkə getməyin vaxtıdır?

- Hə, hə, Samir indi bizi gözləyir, getməliyik.

Artıq qocalmış və istefaya çıxmış polkovnik Yaşar Aliyev də, hərəkətləri bir qədər də ağırlaşmış Əli Adiloğlu da dəniz limanının yanında gəzişirdilər. Onlar maşından düşüb, polkovnikin və Əli müəllimin yanına gəldilər.

- Xoş gördük, Əsmər xanım, - Əli Adiloğlu birinci dilləndi. Mən indi burada polkovniklə söhbət edirdim. Sənin qəlbini Xəzərlə – bu nəhəng ümmanla da müqayisə etmək azdır. Biz ikimiz də bu qənaətdəyik. Bəs mənim qəhrəmanım haradadır?

Əli müəllim şübhəsiz ki, Xəzəri nəzərdə tuturdu. Elə bu vaxt Xəzər yaxınlıqda dayanan maşından düşdü. Uşaq isə Xatirənin qucağında idi.

Zərnigarın xüsusi səliqə-sahmanı vardı. Həyətdəki al-əlvan güllərin arasında dayanmışdı, Samir də yanında.

- Hə, ana, gəldilər, gəldilər, deyib həyət qapısına tərəf qaçdı.

Samirin gözləri gülürdü. Bu adamları bir yerə toplayan taleyin olayları haqqında isə balacanın heç bir şeydən xəbəri yox idi

Vəkil Əli Adiloğlu asta-asta maşından düşüb, Samirə yaxınlaşdı. Çətinliklə yeriməyinə baxmayaraq, Samiri qucağına götürdü: - Bax, bu kitabı sənin üçün gətirmişəm.

Kitab nəfis şəkildə tərtib olunmuşdu. Qara cildin üzqabığında ortadan ağ bir şüa çəkilmişdi. O ağ şüanın üstündəcə «Alatoran» yazılmışdı.

- Sən gələcəkdə bu kitabı oxuyanda, ən yaxın adamlarını– atanı da, ananı da, bizi də yaxşı tanıyacaqsan, - deyib kitabı Samirə verdi. Samir uşaq marağı ilə kitabı əlinə götürüb hecalayaraq oxudu: «Ə-li Adil-oğlu, Ya-şar Alı-yev».

- Bu kitabı siz yazmısınız, əmi? Polkovnik baba ilə sən?

- Hə, bala, biz yazmışıq. Özü də hamısı tam həqiqət, olmuş hadisələrdir.

- Nədən yazmısınız, əmi? Mən «Mauqli»ni, «Başsız atlı»ni oxumuşam, bu kitabı da oxuyaram.

Xəzər bir qutu gətirdi. O, asta-asta qutunun iplərini açdı, qapağını götürdü. Fiqurun aşağı hissəsində – heykəlciyin postamentində «Məhəbbətin göz yaşları» sözləri yazılmışdı. Gənc bir qadın heykəli təsvirdə aydın görünürdü. Və heykəlin gözlərindən mirvari kimi damlalar yanağından süzülməkdə idi.

Əsmər Sultanlı Xəzərin əlində tutub yuxarı qaldırdığı heykələ baxdı. Fiqur son dərəcə sənətkarlıqla işlənmişdi. Heykəli Xəzərdən alıb yaxından diqqət etdi. Bürüncdən olduğu üçün ağır və sanballı idi. Barmaqlarını heykəlin üzərində gəzdirdi; asta-asta, həssaslıqla, sanki canlı bir varlıqla üzbəüz dayanmışdı.

- Bu heykəlin obrazını yaratdıqda müəllif Krımdakı məşhur bir tarixi hadisəni əsas götürüb. - Əsmər xanım nəse yadına salan kimi xəyala daldı, sonra asta-asta danışmağa başladı: - Mən vaxtilə Krıma elmi ezamiyyətə getmişdim. Konfransdan sonra bizi Krımın görməli yerləri ilə tanış etdilər. Qədim Krım xanlarından biri öz sevgilisinin xatirəsinə orada bir heykəl yondurub. Deyilənə görə, xanın sevgilisi hiylənin, məkrin və qısqanclığın qurbanı olub. Xan da uzun illər sevgilisinin xatirəsini əbədləşdirmək üçün düşünüb və ağlayan heykəl obrazını yaratmağı memara göstəriş verib.

Bəli, o heykəl məkrin, hiylənin əleyhinə sənətkarın yaratdığı obraz idi. Mən bu fiqurda da həmin hadisənin təəssüratını hiss edirəm. Görürsünüzmü, bunun da gözlərində yaş gilələnib, yanağında damlalar görünür.

- Bəli, bəli, elədir, Əsmər xanım. - Bayaقدan danışmayan polkovnik də söhbətə qoşuldu. Məhəbbətdə milliyyətin, dinin, ölkənin fərqi yoxdur. Yer üzünün bütün insanları sevgi və məhəbbət əzablarını ağır duyğularla yaşasalar da, ürəklərində bu iztirabları səadətin munis duyğuları kimi ucaldırlar.

- Xatirələr bizim yaddaşımızın qapısıdır. Biz xatirəmizi oyadan nə varsa, ona həssaslıqla yanaşmalıyıq. Yaddaş itəndə, insani münasibətlərin ahəngi də pozulur. – Əsmər xanım bu sözlərlə polkovnikin fikirlərini tamamladı. Sonra da üzünü Zahirə tutdu:

- Hə, Zahir, indi də biz hədiyyəmizi təqdim edək. – Əsmər Sultanlı Zahirə işarə ilə məşını göstərdi.

Zahir məşındakı qutunu gətirib açdı. Eynən Samirin sərgidə göstərilən əsəri idi. Əlvan rəngli lalə, tək-tənha lalə çəmənləkdə közərməkdə idi. Əsmər balaca fiquru götürüb aşağısındakı düyməni sıxdı. Birdən lalə iki hissəyə ayrıldı və ortada közərən ürək fiquru göründü. Ürək həssaslıqla döyünməkdə idi.

Xatirə qucağında balaca Xəzriyyə ilə Zərnigarın yanında dayanmışdı: - Hə, Zərnigar xanım, bəs bizim hədiyyələrimiz? – dedi.

- Bizim hədiyyələrimiz bizim məhəbbətimizdir, Xatirə.

Zərnigar bu sözləri elə ürəkdən, elə hərarətlə dedi ki, sanki illər boyu bu isti kəlmələri söyləmək üçün məqam gözləmişdi.

Xatirə Zərnigar xanımın dilindən çıxan bu sözlərdən məmnun olduğunu başı ilə təsdiq edib qucağındakı balaca Xəzriyyəyə baxdı.

«Alatoran», «Məhəbbətin göz yaşları» və «Yanan ürək»... Bunlar isə insanları birləşdirən, bir-birini dəyərləndirib sevdiren, paklığa, saflığa, haqqa-ədalətə, əbədiyyətə səsləyən duyğuların adı idi...

SON